

STUDIJA O NASILJU NAD ŽENAMA U CRNOJ GORI KOJU JE SPROVEO OEBS

DOBROBIT I BEZBJEDNOST ŽENA

CRNA GORA
IZVJEŠTAJ S REZULTATIMA

This project is funded
by the European Union

www.osce.org

ISBN 978-3-903128-39-2

Ovaj rad sproveden je u skladu sa zahtjevima Međunarodnog standarda kvaliteta za istraživanje tržišta, ISO 20252:2012, i u skladu s Ipsos MORI uslovima koji se mogu naći na <http://www.ipsos-mori.com/terms>.

© OEBS 2019

OEBS je najveću pažnju posvetio razvoju materijala u ovoj publikaciji. Međutim, OEBS ne prihvata nikakvu odgovornost za tačnost i potpunost informacija, uputstava i savjeta, niti eventualne štamparske greške. Sadržaj ove publikacije, stavovi, mišljenja, rezultati istraživanja, tumačenja i zaključci iznijeti u ovoj publikaciji pripadaju autorima i saradnicima, i ne odražavaju nužno zvaničnu politiku ili poziciju OEBS-a, niti država članica.

Sve fotografije korišćene u ovoj publikaciji su stock fotografije.

STUDIJA O NASILJU NAD ŽENAMA U CRNOJ GORI KOJU JE SPROVEO OEBS

DOBROBIT I BEZBJEDNOST ŽENA

CRNA GORA
IZVJEŠTAJ S REZULTATIMA

Organization for Security and
Co-operation in Europe

Kontekst i okolnosti

Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS), najveća regionalna organizacija za bezbjednost na svijetu, bavi se širokim opsegom izazova povezanih s bezbjednošću, obuhvatajući zaštitu ljudskih prava i promovisanje ravnopravnosti polova. Među glavnim oblastima u fokusu ove organizacije je njegovanje regionalne saradnje u oblasti bezbjednosti, kao i sprečavanje konflikata, upravljanje krizama i upravljanje postkonfliktnim situacijama. OEBS se sastoji od 57 država članica koji obuhvata teritorijalni prostor od Vankuvera do Vladivostoka, pruža se preko svih evropskih zemalja, SAD, Kanade, zemalja srednje Azije i Mongolije. Kroz rad Sekretarijata, tri specijalizovane institucije i 16 terenskih operacija, OEBS u saradnji s državama članicama radi na rješavanju brojnih izazova bezbjednosti i pomaže državama članicama u implementaciji njihovih sveobuhvatnih političkih obaveza.

OEBS prepoznaje nasilje nad ženama i djevojčicama (NNŽD¹) kao prijetnju pojedincima, ali i kao širi problem bezbjednosti, te stoga sprečavanje nasilja nad ženama i borbu protiv njega smatra jednom od svojih prioritarnih oblasti. Nasilje nad ženama i djevojčicama predstavlja uporno kršenje ljudskih prava koje ugrožava sigurnost i bezbjednost nebrojeno mnogo žena i djevojaka u cijelom svijetu. Ono utiče ne samo na njihove živote, sprečavajući njihovo potpuno i ravnopravno učešće u društvu, već utiče i na živote onih koji su im bliski; a na kraju ima i trajan uticaj na njihovu djecu, zajednicu i društvo u cjelini.

Nejednakost polova leži u korjenu rodno zasnovanog nasilja (RZN) nad ženama i djevojčicama. OEBS igra ključnu ulogu u radu s nacionalnim akterima da bi izgradio njihove kapacitete u sprečavanju rodno zasnovanog nasilja i zaštiti preživjelih². Pod sloganom „Donijeti bezbjednost kući“, OEBS je naglasio da žene i djevojke treba da budu bezbjedne kako u javnosti tako i kod kuće, da bi mogle razviti svoj puni potencijal i doprinijeti političkom, ekonomskom i socijalnom razvoju.

Nasilje nad ženama događa se i u konfliktnim vremenima i OEBS je naručio ovu kvalitativnu i kvantitativnu studiju da bi rasvijetlio rasprostranjenost različitih oblika nasilja nad ženama i djevojčicama u nekonfliktnim okolnostima i u okolnostima pogođenim sukobom u izabranim državama članicama OEBS-a: Albaniji, Bosni i Hercegovini, Makedoniji, Crnoj Gori, Srbiji, Ukrajini i Moldaviji. Istraživanje je sprovedeno i na Kosovu³.

Ova studija, prva uporediva reprezentativna studija sprovedena u jugoistočnoj i istočnoj Evropi da bi se prikupili podaci širom regiona, obuhvata i podatke o stavovima prema polovima i iskustvima žena iz manjinskih grupa⁴. Cilj studije jeste da pruži robusne podatke iz kojih će se razviti sveobuhvatne, na dokazima zasnovane politike, strategije, programi i aktivnosti za sprečavanje nasilja nad ženama i borbu protiv nasilja. Krajnji cilj ovog istraživanja jeste da se pruže dokazi za informisano donošenje odluka i propagiranje na različitim nivoima i da se time doprinese postizanju Održivih ciljeva razvoja, i smanjenju nasilja nad ženama u ciljnim regionima, poboljšanju usluga za žrtve nasilja i većoj bezbjednosti za žene.

- 1 Pojmovi nasilje nad ženama (NNŽ) i nasilje nad ženama i djevojčicama (NNŽD) koji se naizmjenično koriste u ovom izveštaju, uključuju fizičko, seksualno i psihološko nasilje koje vrše intimni partneri i ostali, kao i proganjanje i seksualno uznemiravanje.
- 2 U ovom izvještaju pojmovi preživjela i žrtva koriste se kao sinonimi.
- 3 Sva pominjanja Kosova u ovom tekstu, bilo da se odnose na teritoriju, institucije ili populaciju, treba shvatiti u punoj usaglašenosti s Rezolucijom 1244 Savjeta bezbjednosti Organizacije ujedinjenih nacija.
- 4 Upitnik korišćen u ovoj studiji zasnovan je na upitniku koji je 2012. godine koristila Agencija Evropske unije za fundamentalna prava u 28 država članica Evropske unije i uporediv je s njim.

Sažetak

Uvod

Ovaj izvještaj predstavlja rezultate kvalitativne i kvantitativne studije o nasilju nad ženama i djevojčicama koju je sproveo OEBS u Crnoj Gori. Studija je sprovedena u proljeće/ljeto 2018. i uključila je:

- Intervjue sa 15 ključnih eksperata, time obezbjeđujući pregled pitanja vezanih za nasilje nad ženama i činove nasilja nad ženama tokom konflikata.
- Pregled iskustava nasilja među reprezentativnim uzorkom od 1227 žena starosne dobi od 18 do 74 godine koje žive u Crnoj Gori upotrebom višestepenog, stratifikovanog dizajna uzorka nasumične vjerovatnoće.
- Osmam fokusnih grupa sa ženama različitog demografskog porijekla u vezi sa stavovima po pitanju ove teme.
- Četiri dubinska intervjuja sa ženama koje su preživjele nasilje, da bi se detaljno shvatio uticaj koji je taj čin imao na njih.

Ključni rezultati

Većina žena je zabrinuta po pitanju nasilja u Crnoj Gori. Više od šest od deset ispitanica smatra da je nasilje nad ženama često (62%), od kojih gotovo četvrtina (23%) smatra da je ono veoma često. Otprilike četvrtina njih (26%) lično poznaje nekoga u svojoj porodici, među prijateljima (26%) i u svom svom susjedstvu (24%) ko je izložen nasilju. Više od šest od deset ispitanica su vidjele reklame o nasilju nad ženama (61%), a 71% smatra da bi znale šta treba da čine kad bi doživjele nasilje. Iako je većina njih čula za specijalne službe koje pružaju pomoć ženama izloženim nasilju, malo njih se zapravo obratilo ovim službama nakon što su doživjele nasilje.

Gotovo jedna od pet žena (19%) kaže da je iskusila fizičko i/ili seksualno partnersko ili nepar-tnersko nasilje nakon svoje 15. godine.

Petnaest procenata žena koje su prethodno imale partnera iskusile su jedan ili više oblika tog tipa nasilja od bivšeg partnera, u poređenju sa 12% od aktuelnog partnera, a 9% od nekog drugog (nakon 15. godine).

Više od jedne od dvadeset žena kaže da je doživjela proganjanje (nakon 15. godine) tri od deset žena doživjele su seksualno uznemiravanje (31%), dok njih 18% kaže da su doživjele seksualno uznemiravanje tokom 12 mjeseci prije istraživanja.

Nasilje nad ženama pogađa žene svih uzrasta, iz svake grupe prihoda i iz svake oblasti u zemlji

Utjecaj nasilja može biti izuzetno jak i dugotrajan. Žrtve nasilja često su u stanju šoka, straha, ljutnje ili bijesa kao odgovor na najozbiljnije slučajeve nasilja. Psihičke posljedice, poput uznemirenosti i gubitka samopouzdanja, doživjelo je oko pola žena koje su ikada imale partnera u vezi s nasiljem koje su doživjele od intimnog partnera.

Nejednakost polova predstavlja i uzrok i posljedicu nasilja, za šta su krive nepravilne norme i stavovi u vezi s polovima. Jedna trećina anketiranih žena smatra da je Crna Gora društvo u kome se prioritet daje dječacima i muškarcima, i u kući i na poslu, dodajući da su još uvijek prisutni stavovi gdje se krivi žrtva. Više od dvije petine vjeruje da bi se većina njihovih prijatelja složila da „dobra žena treba da poštuje svog muža čak i kada se s njim ne slaže“ (43%), a 14% vjeruje da bi se njihovi prijatelji složili „da je ženina dužnost da ima seks sa svojim mužem“. Četvrtina se slaže da je nasilje nad ženama često isprovocirala sama žrtva. Međutim, podaci iz ove studije ukazuju na to da se takvi stavovi polako mijenjaju.

Zaista, pomoću niza izjava u vez sa stavovima testiranih u ovom istraživanju, mlađe žene, žene koje su stekle visoko obrazovanje ili imaju plaćeno zaposlenje, i one koje žive u urbanim sredinama, vidno manje su spremne da žive u skladu s uvriježenim mišljenjem da ženi pripada niži položaj u odnosu na muškog partnera. Mlađe žene, na primjer, prije će reći da su doživjele seksualno uznemiravanje nakon svoje 15. godine, u poređenju sa starijim ženama (34% žena s 18/19 godina nasuprot 24% onih sa 60 i više godina) dok nijesu posmatrane razlike u učestalosti nepartnerskog fizičkog ili seksualnog nasilja među različitim starosnim grupama.

Kod žena koje su direktno bile pogođene sukobom postoji veća vjerovatnoća da su doživjele fizičko partnersko ili nepartnersko nasilje

Preko tri od deset žena (31%) kaže da su doživjele neki oblik fizičkog nasilja, od šamaranja do batina, od strane odrasle osobe, uglavnom roditelja, prije svoje 15. godine. To se obično ponavljalo. Na primjer, dok je 4% žena reklo da ih je do njihove 15. godine jedanput ošamariła ili počupala odrasla osoba tako da ih je zaboljelo, 17% reklo je da se to događalo više puta.

Iako na teritoriji Crne Gore od Drugog svjetskog rata nije bilo oružanih sukoba koji su trajali duže od jedne nedjelje, jedna od šest žena živjela je u situaciji gdje je postojao aktivan oružani sukob, a od njih je velika većina iskusila NATO intervenciju 1999. godine. Kod žena pogođenih sukobom postojala je veća vjerovatnoća da su iskusile fizičko nasilje u djetinjstvu (47%), fizičko partnersko ili nepartnersko nasilje (27%) i diskriminaciju na poslu (14%).

Malo žena je kontaktiralo određene službe nakon što su doživjele nasilje. Čak i nakon najtežih incidenata fizičkog i/ili seksualnog nasilja, velika većina preživjelih nije obavijestila policiju. Ovo može biti u vezi s uvjerenjem, koje dijeli dvije od pet žena, da je nasilje u porodici „privatna stvar“ koja treba da ostane unutar porodice.

Takvi stavovi su jedna od prepreka koje sprečavaju žene da pristupe ovim službama. Žene drže nasilje u tajnosti, a neke osjećaju i sramotu zbog svojih iskustava. Takođe može postojati uvjerenje da nasilje ne vrijedi prijavljivati, bilo zato što nije dovoljno ozbiljno ili zato što niko ne bi mogao pomoći.

Pored toga, neke žene se plaše onoga što bi se moglo dogoditi ako bi počilnac saznao za slučaj prijave nasilja. Kvalitativno istraživanje otkrilo je da žene nemaju povjerenje u institucije poput policije po pitanju nasilja nad ženama i da će pomoć tražiti samo u slučaju ozbiljnog fizičkog ili seksualnog nasilja. Dalje, nedostatak dugoročne podrške, na primjer za stanovanje i u novcu, znači da praktično nije moguće ostaviti partnera, što prijavu nasilja čini besmislenom i potencijalno opasnom.

Polovina žena koje su doživjele neki oblik seksualnog uznemiravanja o svom iskustvu nikome nijesu govorile. One koje su pričale o seksualnom uznemiravanju, najčešće su razgovarale s prijateljima ili članovima porodice – one se generalno nijesu obraćale za pomoć službama, poput policije ili organizacija za pomoć.

Međutim, čini se da se društvene norme o otvorenom govoru o nasilju mijenjaju. Mlađe žene rjeđe su spremne saglasiti se s tim da je nasilje u porodici privatna stvar i više vjeruju da će žene koje se suočavaju s nasiljem u porodici razgovarati s ljudima, kao što je član porodice ili zdravstveni radnik. Veća je vjerovatnoća da su mlađe žene koje su zapravo doživjele seksualno uznemiravanje o tome nekome rekly, naročito prijatelju.

Zaključci

Rezultati ankete i kvalitativno istraživanje ukazuju na sljedeće zaključke (sažetak, vidi poglavlje 78 za detalje):

- 1. Socijalne norme i stavovi doprinose rodnoj nejednakosti i nasilju nad ženama**
Mnoge žene u Crnoj Gori vjeruju da žene treba da poštuju svoje muževe i da je nasilje u porodici privatna stvar. Kvalitativno istraživanje pokazalo je takođe da je normalno da žene imaju seks sa svojim partnerima čak i kad to ne žele. Ta uvjerenja doprinose rodnoj nejednakosti i okruženju u kojem se toleriše nasilje nad ženama.
- 2. Nasilje nad ženama ne prijavljuje se dovoljno i postoji nedostatak povjerenja u institucije**
Iako većina žena smatra da je nasilje nad ženama uobičajeno iskustvo, a jedna od pet žena izjavila je da su doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje, većina žena ne prijavljuje nasilje policiji ili drugim institucijama. Sramota, strah od počinioca i nepovjerenje u institucije su među najčešćim preprekama za prijavljivanje. Postoji zabrinjavajući trend kontra-prijavljivanja, koji krivicu prebacuje na žrtvu, dok je prijavljivanje i krivično gonjenje psihološkog i seksualnog nasilja posebno teško. Svaka četvrta žena kaže da se ne osjeća dobro informisanom o tome što učiniti ako doživi nasilje, pri čemu se ta brojka povećava na 52% među ženama koje teško izlaze na kraj sa svojim prihodima.
- 3. Postoji solidan pravni okvir, ali ga treba ažurirati i u potpunosti implementirati**
Crna Gora ima dobre zakone i politike, ali se one ne primjenjuju na adekvatan način. Većina slučajeva nasilja u porodici tretira se kao prekršaj, a zatvorske kazne su rijetke. Eksperti i ekspertkinje su predložili da se više napora uloži u borbu protiv fizičkog nasilja u porodici, ali i psihološkog nasilja i seksualnog nasilja.
- 4. Postoje praznine u pružanju kvalitetnih usluga podrške i kapaciteta ženskih skloništa i drugih usluga podrške, posebno za ugrožene grupe kao što su etničke manjine i žene s invaliditetom**
Potrebno je poboljšati kvalitet i kapacitet ženskih skloništa. Ženama su potrebni dugoročni smještaj, finansijska pomoć i podrška u pronalaženju posla. Postoji nedostatak pravne pomoći i prihvatnih centara za slučajeve seksualnog nasilja. Žene iz etničkih manjina, uključujući Romkinje i žene s invaliditetom, suočavaju se s dodatnim preprekama u pristupu specijalizovanim službama.

**Sramota, strah od osvete
od strane počinioca
i nepovjerenje u službe
su glavne prepreke za
prijavljivanje**

Preporuke

Navedeni rezultati i zaključci iz istraživanja do kojih se došlo pomoću ankete, intervjua s ključnim ekspertima i ekspertkinjama i kvalitativnim istraživanjem ukazuju na dodatne specifične preporuke za rješavanje nasilja nad ženama:

Praćenje kako se zakon sprovodi i njegovo usklađivanje s Istanbulskom konvencijom

Za Vladu

- Proširiti strategije i politike da bi se obuhvatili svi oblici nasilja nad ženama, i uključiti podatke iz istraživanja iz 2017. i ovog istraživanja u relevantne akcijske planove.
- Prepoznati termin „rodno zasnovano nasilje“.
- Obezbijediti praćenje implementacije politika i strategija, kažnjavati institucije koje ga ne sprovode.
- Osigurati pristup koji je usmjeren na žrtve među svim relevantnim institucijama.

Za Ministarstvo unutrašnjih poslova

- Osigurati da se hitna naređenja radi zaštite pravilno implementiraju (tj. da se iz kuće skloni počinitelj a ne žrtva).

Saradnja, obuka i multisektorski pristup

Za Vladu i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

- Jačati integrisani multisektorski odgovor na nasilje nad ženama.
- Evaluirati implementaciju novog protokola za multidisciplinarni pristup.

Za Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje i Ministarstvo rada i socijalnog staranja

- Završiti protokol za zdravstvene radnike, obezbijediti adekvatnu obuku za ljekare i zdravstvene radnike, uključujući znanje o sistemu upućivanja žrtava u centre, i medicinske sestre koje obavljaju pozive na kućni broj obučiti da mogu identifikovati znake nasilja i uputiti žene kako da dobiju specijalizovanu podršku.
- Omogućiti adekvatnu obuku za Centre za socijalni rad i razviti strogu politiku anonimnosti. Pozabaviti se protokolima prijavljivanja, uključujući to da li žena želi otkriti svoj identitet i/ili nastaviti s krivičnim gonjenjem. Uvesti disciplinske mjere za kršenje ovih politika.

Specijalizovane službe za žene i aktivnosti za podizanje svijesti

Za Ministarstvo rada i socijalnog staranja

- Podrška nevladinim organizacijama koje vode skloništa u razvoju njihovog kvaliteta i kapaciteta u obezbjeđivanju dugoročne podrške i finansijske pomoći žrtvama. Implementirati jasne smjernice i standarde definisane u saradnji između države i nevladinih organizacija.
- U procesu licenciranja NVO uzeti u obzir znanje o značajnim pitanjima, postojećem iskustvu i stručnosti.
- Obezbijediti programe za rad s počiniocima, kao dio koordiniranog odgovora zajednice.
- Ženama žrtvama nasilja dati prioritet pri zapošljavanju i prilikom dobijanja stanova ili drugih smještajnih kapaciteta.
- Sprovoditi kampanje informisanja i podizanja svijesti, posebno za žene iz siromašnih sredina.

Za Ministarstvo prosvjete

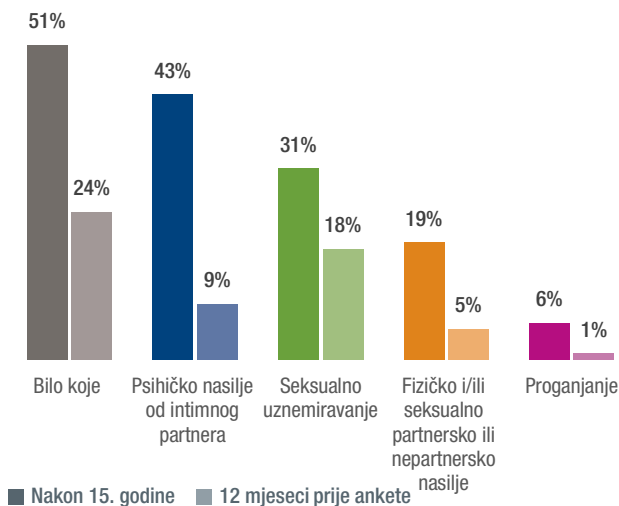
- Kreirati obrazovne programe koji se mogu voditi u saradnji s liderima romske zajednice.
- Uvesti obrazovanje o rodno zasnovanom nasilju za djecu svih uzrasta, i obavezno pozvati nevladine organizacije da rade na NNŽ da bi prilikom izrade novih nastavnih planova i programa podjelile svoju stručnost.

Kvalitativno istraživanje na reprezentativnom uzorku žena između 18 i 74 koje žive u Crnoj Gori. Sprovedeno je ukupno 1227 intervjuja licem u lice od aprila do avgusta 2018. godine. Podaci su ponderisani prema poznatom profilu stanovništva.

VISOKA UČESTALOST RAZLIČITIH OBLIKA NASILJA NAD ŽENAMA

VISOKA UČESTALOST RAZLIČITIH OBLIKA NASILJA NAD ŽENAMA

116.000*

Žene koje su doživjele neki oblik seksualnog uznemiravanja, proganjanje, partnersko ili nepartnersko nasilje, (uključujući psihičko, fizičko ili seksualno nasilje) nakon 15. godine

35.000*

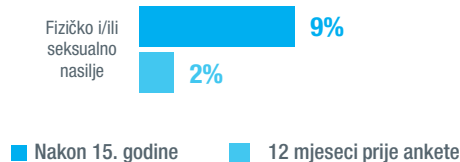
Žene koje su doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje od intimnog partnera

19.000*

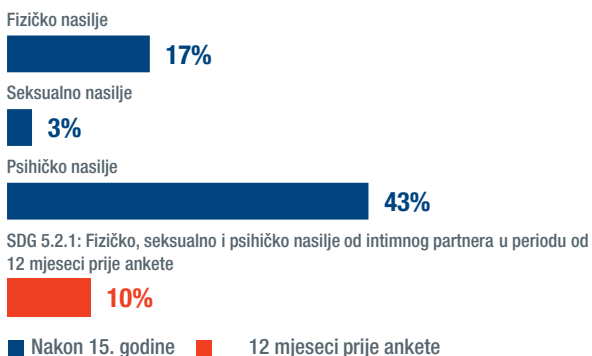
Je doživjelo fizičko i/ili seksualno nepartnersko nasilje

*Approximate figures

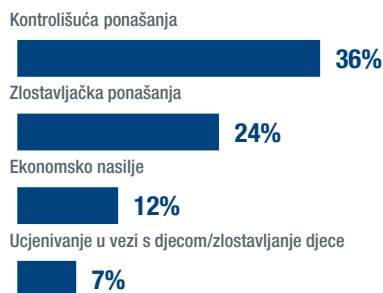
SKORO JEDNA OD DEŠET ŽENA KOJE SU DOŽIVJELE NEPARTNERSKO FIZIČKO I/ILI SEKSUALNO NASILJE

NASILJE OD INTIMNOG PARTNERA

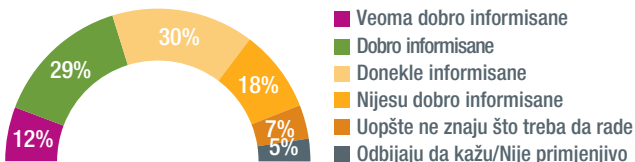
PSIHIČKO NASILJE OD INTIMNOG PARTNERA JE NAJBRASPROSTRANJENIJI OBLIK NASILJA

Osnova: Učestalost seksualnog uznemiravanja, proganjanja, nepartnerskog nasilja zasniva se na ženama starosne dobi od 18 do 74 (1227); intimno partnersko nasilje se zasniva na ženama koje su ikada imale partnera (1117)

NISKE STOPE PRIJAVLJIVANJA I SVIJEST O NASILJU

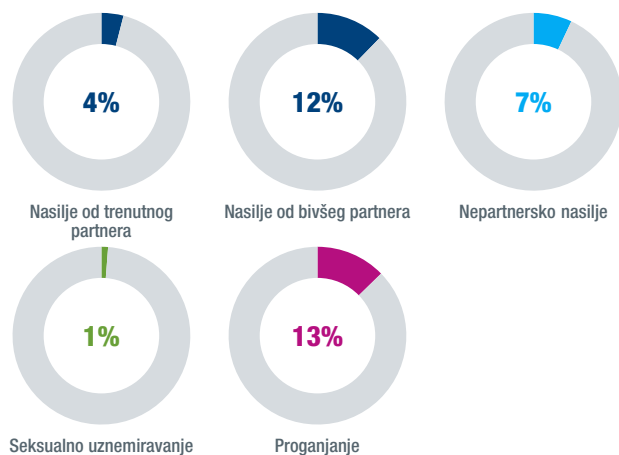
MNOGE ŽENE SE NE OSJEĆAJU INFORMISANIM O TOME ŠTO TREBA DA RADE UKOLIKO DOŽIVE NASILJE

Osnova: Sve žene starosne dobi od 18 do 74 (1227)

NISKA STOPA PRIJAVLJIVANJA NASILJA POLICIJI

% onih koje su kontaktirale policiju odmah nakon najtežeg slučaja nasilja

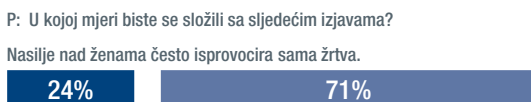
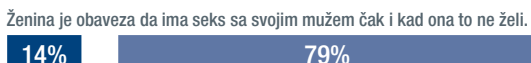

Osnova: Sve žene starosne dobi od 18 do 74 koje su identifikovale najteži incident svakog oblika nasilja – sadašnji partner (70), bivši partner (83), neko drugi (73), seksualno uznemiravanje (252), proganjanje (52)

UČUTKIVANJE I PREBACIVANJE KRIVICE NA ŽRTVU

■ Ukupno/imaju tendenciju da se slože ■ Ukupno/imaju tendenciju da se ne slože

P: Da li bi se vaši prijatelji generalno složili ili se ne bi složili sa sljedećim tvdnjama?

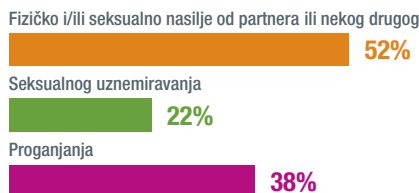

Osnova: Sve žene starosne dobi od 18 do 74 (1227)

UTICAJ NAJTEŽEG SLUČAJA

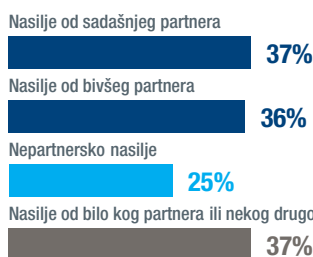
NASILJE UZROKUJE PSIHIČKU PATNJU

% onih koje su iskusile jedan ili više oblika psihičkih posljedica usljed...

NASILJE UZROKUJE FIZIČKU PATNJU

% onih koje su patile od jedne ili više fizičkih posljedica usljed...

To iznosi **skoro 13.000*** žena koje su doživjele povredu ili neku fizičku posledicu, uključujući samo najteže slučajeve koje su oni identifikovali za vrijeme odraslog perioda svog života.

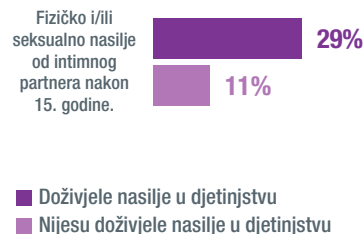
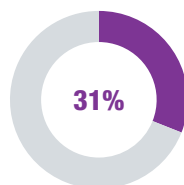
*Približne vrijednosti

Osnova: Sve žene starosne dobi od 18 do 74 koje su identifikovale najteži slučaj nasilja: trenutni partner (70), bivši partner (83) neko drugi (73), nasilje od bilo kog intimnog partnera i nekog drugog (185)

NASILJE U DJETINJSTVU

SKORO TREĆINA ŽENA U CRNOJ GORI DOŽIVJELA JE NASILJE PRIJE SVOJE 15. GODINE

KOD ŽENA KOJE SU DOŽIVJELE NASILJE U DJETINJSTVU VEĆA JE VJEROVATNOĆA DA ĆE GA DOŽIVJETI U KASNIJOJ DOBI

Osnova: sve žene starosne dobi od 18 do 74 (1227)

* Cifre koje se odnose na fizičke posljedice nasilja su ažurirane. Cifre u ranijim verzijama ovog izvještaja treba zanemariti.

Sadržaj

Kontekst i okolnosti	i
Sažetak	iii
1. Kako čitati podatke	1
2. Pravni, institucionalni i politički kontekst.....	5
3. Stavovi prema rodnim ulogama i nasilju nad ženama	15
4. Nasilje nad ženama u Crnoj Gori.....	21
5. Konflikt i nasilje	39
6. Uticaj nasilja na život žena i prepreke u traženju podrške.....	43
7. Iskustva nasilja među specifičnim grupama žena	57
8. Zaključci i preporuke.....	63
ANEKSI	71

1. Kako čitati podatke

Uvod i glavni ciljevi istraživanja

Istraživanje pod vodstvom OEBS-a obuhvata učestalost nasilja nad ženama u Crnoj Gori na osnovu reprezentativnog uzorka odrasle populacije žena (1.227 žena starosti od 18 do 74 godine). Ključne demografske karakteristike koje su korišćene u ovom istraživanju bile su starosna dob žena, jesu li imale djecu, jesu li živjele u urbanim ili ruralnim područjima i jesu li bile pogođene sukobom ili ne. Glavni ciljevi ove studije jesu da pruže dokaze o prevalenciji VAVG i njenim posljedicama na zdravlje žena i dobrobit za kreiranje politike. Glavna istraživačka pitanja bila su:

- Koliki je stepen nasilja nad ženama u Crnoj Gori?
- Koje oblike nasilja žene u Crnoj Gori doživljavaju?
- Ko su počinioci nasilja nad ženama?
- Koje su posljedice nasilja na zdravlje i za dobrobit žena?
- Prijavljuju li žene svoja iskustva policiji ili drugim organima ili organizacijama? Ako ne, zašto ne?
- Postoje li razlike u iskustvu žena nad kojima je izvršeno nasilje u zavisnosti od njihovog uzrasta, obrazovanja, profesionalnog statusa, prihoda ili toga jesu li iz manjinske grupe ili ruralnog područja?

Studija je takođe nastojala bolje razumjeti prethodno u svjetlu žena koje su iskusile oružani sukob a na temelju definicija korišćenih u ovoj studiji (više u Poglavlju 5).

Studijom pod vodstvom OEBS-a od žena se tražilo da naprave razliku između incidenata koji su se desili nakon 15. godine i incidenata u periodu od 12 mjeseci prije aketiranja. Ovo obezbjeđuje podatke koji su od direktne važnosti za kreiranje politika u odnosu na trenutnu praksu, kao što su prijavljivanje nasilja i odgovori žrtvama.

Uporedivost podataka EU i oblasti pokrivena istraživanjem pod vodstvom OEBS-a

Ovo istraživanje zasnovano je na metodologiji Agencije Evropske unije za osnovna prava (FRA), koja je korišćena za studiju o nasilju nad ženama u 28 država članica Evropske unije⁵. Stoga je ova anketa koju je sproveo OEBS uporediva s anketom FRA. Evropski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE) koristi podatke FRA u svom sadašnjem radu a u budućnosti planira koristiti nalaze OEBS-a. Konačno, OEBS-ova studija uključuje odabrana pitanja Eurobarometra⁶ o stavovima prema NNŽ.

5 *Nasilje nad ženama: anketa širom EU. Glavni rezultati* (Beč: Agencija Evropske unije za osnovna prava, 2015), pristupljeno 8. maja 2019. godine, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>.

6 "Specijalni Eurobarometar 449: Rodno zasnovano nasilje, Evropska komisija, Generalna direkcija za pravosuđe i potrošače, novembar 2016, pristupljeno 8. maja 2019. godine, https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2115_85_3_449_ENG.

Oklijevanje da se progovori

Za bolje razumijevanje **učestalosti** nasilja nad ženama, veoma je važan kontekst. OEBS je u anketu uključio nekoliko pitanja o normama, stavovima i ponašanju žena i muškaraca u vezi s nasiljem i iskustvom prijavljivanja zlostavljanja. U poređenju podataka OEBS-a s podacima EU o rodnim stavovima i normama (Eurobarometar br. 449),⁷ ova studija sugerise da tamo gdje više žena smatra da je nasilje u porodici privatno pitanje, postoji tendencija da manje žena prijavi nasilje policiji i drugim organizacijama nego što je to slučaj u zemljama u kojima postoji duža tradicija podizanja svijesti o nasilju nad ženama. Kvalitativno istraživanje potvrđuje da su tabu i sramota povezani sa seksualnim nasiljem posebno zastupljeni.

Prethodno istraživanje

Dva prethodna istraživanja o nasilju nad ženama u Crnoj Gori sprovedena su u okviru Programa UN-a za razvoj (UNDP) u 2012. i 2017. godini.⁸ Studija iz 2017. godine, fokusirana na nasilje u porodici sprovedena je na reprezentativnom uzorku odraslog stanovništva Crne Gore (od 18. godine pa nadalje) i na reprezentativnom uzorku ženskog stanovništva (od 15 do 65 godina). Prema rezultatima istraživanja, 61% ispitanika prepoznalo je problem nasilja nad ženama kao važan društveni problem, ali ne kao prioritet. Najčešći oblici nasilja bili su psihološko (ponižavanje, uvrede, psovke), zatim ekonomsko i fizičko (šamaranje, udaranje, guranje). Ispitanici smatraju da su najznačajniji uzroci nasilja u porodici zavisnost o supstancama, kockanje (45%), siromaštvo (23%) i patrijarhalne norme i rodni odnosi u porodici (11%). Prema istraživanju iz 2012. godine, mnogi ispitanici su pokazali stavove o toleranciji ili opravdanju takvog nasilja. Jedna četvrtina smatrala je da je „žrtva odgovorna za nasilje“, a jedna četvrtina je smatrala da je nasilje izvan kontrole počinioca „jer je uzrokovano okolnostima koje su izvan njegovog doseg“. Odgovornost za nasilje često se prebacuje na žrtvu, okrivljujući je zbog toga što nije mogla napustiti zlostavljača. Rezultati dalje ukazuju na nerazumijevanje situacije i probleme i teškoće s kojima se suočavaju žrtve nasilja u porodici, kao što su strah, nemoć, nesigurnost, nedostatak porodične ili institucionalne podrške i prepreke u omogućavanju osnovnih uslova za život. Prema studiji iz 2017. godine, direktni i indirektni troškovi nasilja nad ženama veoma su visoki. Godišnji trošak ili gubitak po žrtvi procijenjen je na 26.000 eura, dok se indirektni socijalni troškovi zbog gubitka plodnosti i produktivnosti procjenjuju na 6% BDP-a.

⁷ Isto.

⁸ „Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori“, Program za razvoj Ujedinjenih nacija, 2012, pristupljeno 8. maja 2019. godine, http://www.me.undp.org/content/montenegro/en/home/library/social_inclusion/DomesticViolenceStudy.html; „Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori“, Program za razvoj Ujedinjenih nacija, 2017, pristupljeno 8. maja 2019. godine, https://www.undp.org/content/dam/montenegro/docs/publications/si/Gender/IPSOS_family%20violence%20presentation_ENG%20final.pdf.

Vodič za tumačenje podataka iz ankete

Tamo gdje zbir procenata nije 100 ili je preko 100, to može biti zbog zaokruživanja, izuzimajuća kategorija „Ne znam“ ili mogućnosti da ispitanice daju više odgovora na određena pitanja. U cijelom izvještaju, zvjezdica (*) označava svaku vrijednost manju od polovine procenta ali veću od 0%.

Uporedivost s podacima iz EU

Ovo istraživanje zasnovano je na metodologiji Agencije za osnovna prava (AOP) Evropske unije koja je korišćena za anketu o nasilju nad ženama u 28 država članica Evropske unije. Studija OEBS-a je stoga uporediva s anketom o nasilju nad ženama koju je 2012. godine sproveda Agencija za osnovna prava. Evropski institut za ravnopravnost polova (EIRP) koristi podatke AOP u svom trenutnom radu i planira da koristi zaključke OEBS-a u budućnosti. Konačno, studija OEBS-a obuhvata pitanja o stavovima prema nasilju nad ženama izabranim iz Evrobarometra.

Privatnost i anonimnost

Intervjue su sprovodile iskusne i obučene anketarke, oči u oči s ispitanicama, upotrebljavajući tablete računare. Intervjui su se obavljali nasamo i po principu dobrovoljnog pristanka. Intervjuisane žene obaviještene su da će svi prikupljeni podaci biti povjerljivi i anonimni.

Oblici nasilja pokriveni studijom

Rezultati predstavljeni u ovom izvještaju zasnovani su na pitanjima postavljenim u istraživanju koje je sproveo OEBS u vezi s nasiljem nad ženama koje su počinili intimni partneri ili neko drugi, i slučajeve seksualnog uznemiravanja, proganjanja, nasilja u djetinjstvu i uticaj sukoba na rodno zasnovano nasilje. Upitnik se zasniva na definicijama utvrđenim u Konvenciji Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

Da bi se izmjerila (prijavljena) učestalost svake vrste nasilja, žene su u anketi pitane da li su iskusile različite oblike nasilja u različitim referentnim periodima, kao što je detaljno opisano u odgovarajućim poglavljima ovog izvještaja.

- Lista pitanja postavljenih u istraživanju u vezi s **fizičkim nasiljem** i **seksualnim nasiljem**, može se naći na stranici 21 u Poglavlju 4.
- Lista pitanja postavljenih u istraživanju u vezi s **psihičkim nasiljem**, može se naći na stranici 27 u Poglavlju 4.
- U vezi sa **seksualnim uznemiravanjem**, ženama u anketi postavljena su pitanja navedena na stranici 30 u Poglavlju 4.
- U vezi s **proganjanjem**, u anketi su ženama postavljena pitanja navedena na stranici 29 u Poglavlju 4.

U ovom istraživanju, **nasilje u djetinjstvu** odnosi se na nasilje prije 15. godine. Lista pitanja koja su postavljena o iskustvima nasilja u djetinjstvu mogu se naći na stranici 36 u poglavlju 4. Pitanja, metodologija i uzrast ispitanika u anketi koju je sproveo OEBS razlikuju se od onih koje se koriste u anketama o nepovoljnim iskustvima u djetinjstvu⁹ i anketama višestrukih indikatorskih klastera¹⁰, a rasprostranjenost nasilja u dječijoj dobi u tim istraživanjima nije uporediva.

Što se tiče poglavlja o sukobu i rodno zasnovanom nasilju (Poglavlje 5), **oružani sukob** se za potrebe ovog istraživanja definiše kao oružana borba između dvije ili više organizovanih grupa, napadi na zajednice ili opšta nesigurnost uzrokovana sukobom, a žene koje se direktno smatraju pogođene sukobom su one koje su živjele u situaciji u kojoj je postojao aktivan oružani sukob u periodu od najmanje jedne sedmice i koje su odgovorile s „da“ barem na jedno od pitanja navedenih na stranici 39 u Poglavlju 5.

9 Svjetska zdravstvena organizacija, Međunarodni upitnik o negativnim iskustvima u djetinjstvu (ACE-IQ), pristupljeno 8. maja 2019. godine https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/activities/adverse_childhood_experiences/en/.

10 UNICEF, Istraživanje višestrukih indikatora (MICS), pristupljeno 8. maja 2019. godine, https://www.unicef.org/statistics/index_24302.html.

Partneri su osobe s kojima su ispitanice bile u braku, s kojima su živjele ili s kojima su bile u vezi bez suživota. Ostali uključuju sve počiniocce koji nijesu sadašnji ili prethodni partneri.

Najozbiljnijim incidentom smatra se onaj koji je imao najveći uticaj na anketirane žene, bilo fizički bilo psihološki.

Pregled kvalitativnog istraživanja

Petnaest ključnih eksperata i ekspertkinja koji su radili u Crnoj Gori podijelili su svoje mišljenje o trenutnom radu vladinih institucija i nevladinih organizacija na sprečavanju NNŽD, o podršci dostupnoj ženama koje su iskusile NNŽD i o tome kakva poboljšanja preporučuju. Te eksperte i ekspertkinje činili su predstavnici međunarodnih organizacija, vladinih institucija i nevladinih organizacija.

Održano je osam diskusija fokus grupa sa ženama iz različitih starosnih grupa, ženama iz urbanih i seoskih područja Crne Gore, ženama iz različitih etničkih grupa (Romkinje i Albanke) i ženama koje su doživjele sukob. Ciljevi tih razgovora su bili:

- shvatiti društvene stavove prema ženama uopšte i razumjeti, VAVG i počiniocce takvog nasilja;
- istražiti kako su se stavovi prema VAVG vremenom promijenili, uključujući i period sukoba;
- istražiti stepen u kome su žene svjesne postojećih mjera podrške, njihove poglede na te mjere i sve prepreke koje bi ih spriječile da dobiju podršku;
- utvrditi kako se prevencija i podrška mogu poboljšati.

Četiri dubinska intervjua sa žrtvama nasilja. Ciljevi ovih intervjua bili su:

- istražiti oblike nasilja koje su žene doživjele tokom svog života i uticaj sukoba;
- identifikovati prepreke za otkrivanje iskustava i traženje podrške i istražiti razloge zbog kojih neke žene odluče da otkriju svoja iskustva, a druge ne;
- shvatiti dobijenu podršku, identifikovati nedostatke u pružanju usluga i identifikovati nezadovoljene potrebe žena iz specifičnih manjinskih grupa (npr. žene iz etničke manjine ili osobe s invaliditetom);
- za žene koje su dobile podršku (formalno ili neformalno), shvatiti kako su bile u mogućnosti da pristupe takvoj podršci i uticaju koji je to imalo na njih.

2. Pravni, institucionalni i politički kontekst

Ovo poglavlje daje kratak pregled ključnih nacionalnih zakona koji se odnose na nasilje nad ženama¹¹, prevenciju i zaštitu žena od nasilja, prikupljanje podataka i uticaj sukoba na žene. Ono se oslanja na stavove 15 intervjuisanih ključnih stručnjaka i stručnjakinja i pregledanu literaturu, uključujući navođenje najnovijih „Zaključnih napomena“ Komiteta UN za eliminaciju diskriminacije žena (KESON Komitet)¹² i Osnovni evaluacioni izvještaj iz 2017. grupe eksperata o djelovanju protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja¹³.

Uvod

Nasilje nad ženama i djevojčicama (NNŽD) utiče na živote miliona žena i djevojaka i ometa napredak ka sveobuhvatnoj sigurnosti za sve. OEBS, kao najveća regionalna organizacija za bezbjednost na svijetu, priznaje da NNŽD ne utiče samo na ličnu bezbjednost i bezbjednost žena, već ih i sprečava da učestvuju u društvu ili da koriste svoje vještine i znanje u punom potencijalu.

Istraživanje koje je sproveo OEBS fokusiralo se na rodno zasnovano nasilje nad ženama koje su počinili njihovi partneri, članovi porodice, prijatelji, poznanici i kolege, kao i nepoznati počinioci.

Nasilje nad ženama predstavlja kršenje prava i osnovnih sloboda žena i manifestaciju istorijskih neravnopravnih odnosa moći između muškaraca i žena.¹⁴

Budući da neravnopravnost polova leži u korjenu rodno zasnovanog nasilja, važno je uzeti u obzir širi kontekst statusa žena u regionu OEBS-a da bi se procijenila njihova sigurnost i dobrobit.

U Crnoj Gori, kao i u mnogim drugim zemljama u jugoistočnoj i istočnoj Evropi, u regionu i širom planete Zemlje, ove strukturne nejednakosti vidljive su u različitim oblastima: političko i ekonomsko učešće; pristup imovini, prihodima i uslugama; ekonomija, životni standard i kvalitet života.

11 Trgovina ljudima i, konkretnije, trgovina ženama i djevojčicama radi seksualne eksploatacije je oblik rodno zasnovanog nasilja nad ženama. To je ozbiljno pitanje ljudskih prava i pitanje sigurnosti. Ova studija nije uključivala pitanja o ovoj vrsti nasilja, jer istraživanje trgovine ljudima podrazumijeva veoma visok rizik za žrtve, a sprovođenje ankete u domaćinstvima nije odgovarajući metod istraživanja. Anketa AOP na kojoj je zasnovana anketa pod vodstvom OEBS-a nije istraživala ni trgovinu ženama i djevojčicama/djevojkama.

12 Komitet za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAV Komitet) je tijelo nezavisnih eksperata koji prate sprovođenje Konvencije Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena. Opšta preporuka br. 35 o rodno zasnovanom nasilju nad ženama ažurira Opštu preporuku br. 19, posebno stavove 10 i 19.

13 „Izvještaj koji je podnijela Crna Gora u skladu sa članom 68 stav 1 Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Osnovni izvještaj)“, GREVIO, 11. jula 2017, pristupljeno 8. maja 2019. godine, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/montenegro>.

14 Deklaracija Ujedinjenih nacija o eliminaciji nasilja nad ženama, 1994.

Žene u Crnoj Gori nijesu dovoljno zastupljene na pozicijama političke vlasti, i nemaju isti uticaj na politike, zakone i reforme koje oblikuju društveno-ekonomski razvoj kao što imaju muškarci. Žene čine manje od četvrtine (23,5%) članova nacionalnog parlamenta. Udio žena u članovima Vlade je 18,2%, a najviše pozicije u Vladi zauzimaju muškarci (premijer i potpredsjednik Vlade). Samo 2% gradonačelnika ili predsjednika opština su žene.¹⁵

Žene ne učestvuju u privredi na ravnopravnoj osnovi s muškarcima. One nijesu dovoljno zastupljene na tržištu rada, i manja je vjerovatnoća da će ih poslodavci zaposliti u odnosu na muškarce. Stopa aktivnosti žena je 56,5%, što je znatno manje u odnosu na muškarce (70,5%). Stopa zaposlenosti žena u radnom dobu (15–64 godine) je 46,8%, što je opet značajno niže u odnosu na muškarce (59,4%)¹⁶. Žene su manje plaćene za poslove jednake vrijednosti. Prema studiji o razlikama u plati između polova, žene s istim karakteristikama tržišta rada kao muškarci imale su 16% niže plate, što znači da bi žene trebale raditi 58 dana više u godini da bi dobile jednaku zaradu kao muškarci s istim kvalifikacijama.¹⁷

U ruralnim područjima, poljoprivredom upravljaju uglavnom muškarci (oni su glave porodičnih poljoprivrednih gazdinstava u 87,1% slučajeva), dok žene čine većinu (66%) radne snage na poljoprivrednim dobrima¹⁸. Nepovoljan položaj žena u ruralnim područjima, posebno u sjevernom regionu (koji se suočava s osjetnom depopulacijom), ispoljava se većom spoljnom migracijom.¹⁹

Posljedice nejednakosti na tržištu rada ispoljavaju se u razlikama u penziji: – među svim korisnicima starosnih i invalidskih penzija (65 ili stariji), samo 34% čine žene.²⁰

Rodne nejednakosti još uvijek potpomažu prevladavajuće patrijarhalne norme. Više od polovine ispitanika (55%) koji su učestvovali u anketi sprovedenoj radi planiranja politika rodne ravnopravnosti²¹ u Crnoj Gori složili su se s tvrdnjom da je rad u domaćinstvu pogodniji za žene. Više od polovine ispitanika (56%) složilo se s tvrdnjom da ako u domaćinstvu samo jedna osoba zarađuje za porodicu prirodnije je da to bude muškarac.

Nasilje nad ženama može se u potpunosti razumjeti i riješiti u ovom kontekstu, jer su instrumenti koji su dostupni za eliminaciju ograničeni ili pojačani djelovanjem u drugim oblastima u kojima žene nijesu jednake.

15 Žene i muškarci u Crnoj Gori 7. izdanje (Podgorica: Kancelarija za statistiku Crne Gore, 2018), str. 96, 104, pristupljeno 8. maja 2018. godine, <https://www.monstat.org/userfiles/file/publikacije/Zene%20i%20muskarci%20u%20Crnoj%20Gori%202019%20preview%20FINAL.pdf>.

16 Isto, str. 82.

17 Sonja Avlijaš i dr., *Rodne razlike u platama u zemljama Zapadnog Balkana: dokazi iz Srbije, Crne Gore i Makedonije* (Beograd: Fondacija za unapređenje ekonomije, 2013), str. 13–14, pristupljeno 8. maja 2019. godine, <https://www.fren.org.rs/sites/default/files/Gender%20pay%20gap%20in%20the%20Western%20balkan%20countries.pdf>.

18 Žene i muškarci u Crnoj Gori, str. 87.

19 Isto, str. 22.

20 Isto, str. 92.

21 Istraživanje je sprovedeno 2012. godine u partnerstvu s delegacijom EU u Crnoj Gori, crnogorskim Ministarstvom pravde i UNDP-om, citirano u „Socio-ekonomski položaj žena u Crnoj Gori“, Evropski pokret Crna Gora, str. 17, pristupljeno 8. maja 2019. godine, <https://www.prs.hr/attachments/article/752/Socio-ekonomski%20polo%20i%20C5%BEaj%20C5%BEena%20u%20Crnoj%20Gori.pdf>.

2.1: Nacionalni zakonodavni okvir i implementacija

Crna Gora je povratila svoju nezavisnost na mirnom i demokratskom referendumu 2006. godine. Postala je članica Ujedinjenih nacija u junu te godine. Ratifikovala je sve međunarodne obaveze o rodnoj ravnopravnosti, uključujući Konvenciju UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1980) i njen Opcioni protokol. Ovo je osnaženo Pekinškom deklaracijom i Platformom za akciju (1995), koja se obavezuje da će zemlje učesnice preuzeti korake ka postizanju rodne jednakosti, kao i Milenijumskim razvojnim ciljevima. Ratifikovala je Istanbulske konvencije Savjeta Evrope i Konvenciju UN o saglasnosti za brak, minimalnom uzrastu za stupanje u brak i registraciju brakova (2006). Crna Gora je usvojila ciljeve održivog razvoja UN-a, kojima je cilj rješavanje globalnih izazova, poput siromaštva, nejednakosti i klimatskih promjena, kao i poboljšanje pristupa zdravlju i obrazovanju, izgradnji jakih institucija i partnerstava. Jedan od tih ciljeva je cilj 5 „Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena“ sa specifičnim ciljem 5.2 „Eliminisanje svih oblika nasilja nad ženama i djevojčicama u javnoj i privatnoj sferi, uključujući trgovinu ljudima i seksualne i druge oblike eksploatacije“.

Crna Gora je preduzela mjere da uskladi svoj zakonodavni okvir s međunarodnim standardima. Nacionalno zakonodavstvo obuhvata rodnu ravnopravnost, nasilje u porodici, seksualno uznemiravanje, seksualno i fizičko nasilje, silovanje u braku, obavezno prijavljivanje i sakupljanje podataka razvrstanih po polu i nasilje nad djecom. Krivični zakon²² propisuje, između ostalog, kazne za krivično djelo nasilja u porodici. Promjene u Kodeksu u 2013. godini²³, koje su ažurirane 2017. godine, uvele su mjere zabrane prilaska i sklanjanje iz zajedničkog mjesta stanovanja, a uvedene su zabrane, između ostalog, na sakaćenje ženskih genitalija (član 151), prinudnu sterilizaciju (član 151b), psihološko nasilje, (član 168a) i prinudni brak (članovi 214–216). Njime je redefinisano krivično djelo silovanja, tako da je sada zasnovano na „nedostatku pristanka“ umjesto upotrebom „sile/prijetnje“. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici iz 2011. godine²⁴ čini porodično nasilje prekršajem i nalaže kaznu za počinioca nasilja i zaštitu žrtava.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici – kazna, zaštita i obaveze

Kazna za počinioca 10–60 dana u zatvoru ili novčana 3–20 puta minimalna zarada	Odredbe o dugoročnoj zaštiti, nalozi za zaštitu u hitnim slučajevima i nalozi za privremenu policijsku evidenciju	Obaveze profesionalaca ²⁵ da prijavljuju nasilje u porodici i multi-agencijski pristup	Pomoć žrtvama, uključujući psihosocijalnu i pravnu pomoć, medicinsku njegu, plan pomoći, povjerljivost podataka
--	---	---	---

22 Crnogorski „Krivični zakon Crne Gore“ objavljen je u službenom listu zemlje. Vidi „Krivični zakonik Crne Gore“, Službeni glasnik, br. 70/2003. Na engleskom jeziku Krivični zakonik Crne Gore može se naći na https://www.unodc.org/res/cld/document/mne/2003/criminal_code_html/Montenegro_Criminal_Code.pdf

23 Isto.

24 Crnogorski „Zakon o zaštiti od nasilja u porodici“ objavljen je u Službenom glasniku zemlje. Vidi „Zakon o zaštiti od nasilja u porodici“, Službeni glasnik, br. 46/10, 40/11. Engleski prevod Zakona o zaštiti od nasilja u porodici može se naći na <https://www.legislationline.org/documents/id/19389>

25 Termin „profesionalci“ odnosi se na članove državne agencije, druge agencije ili zdravstvene, obrazovne ili druge institucije.

Izveštaj Komisije KESON iz 2017. godine pozdravio je zakonodavne reforme u Crnoj Gori, posebno izmjene Zakona o ravnopravnosti polova kojem je cilj usklađivanje sa standardima Evropske unije i Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći (2015). Komitet je pohvalio poboljšanje institucionalnog i političkog okvira kojem je cilj da se ubrza eliminisanje diskriminacije žena, kao i strategija za zaštitu od nasilja u porodici. Međutim, Komitet je izrazio zabrinutost zbog:

- ograničenog uticaja zakonodavstva na pravosuđe, policiju i civilno društvo (možda ukazuje na nepostojanje implementacije i političku volju);
- nedostatka implementacije zakonodavnog okvira za sprečavanje i kažnjavanje nasilja nad ženama usljed slabe međusektorske saradnje, nedovoljnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa, niskog stepena rodne osjetljivosti među članovima pravničke profesije, vrlo malog broja izdatih naloga za zaštitu čak i nakon višestrukih prijava nasilja i porasta broja dvostrukih optužbi oba supružnika u slučajevima nasilja u porodici;
- blage kazne izrečene počiniocima rodno zasnovanog nasilja nad ženama, uprkos nedavnoj odluci Sudskog savjeta Crne Gore da sprovede strožije kazne.

Takvu zabrinutost isticali su stručnjaci i stručnjakinje intervjuisani u ovom izvještaju, koji su generalno bili mišljenja da, iako zakoni dobro izgledaju na papiru, postoje problemi u vezi s tim kako se *primjenjuju*. Neki su stručnjaci i stručnjakinje istakli da, iako postojeći zakoni omogućavaju krivično gonjenje za sve vrste nasilja definisanih Istanbulskom konvencijom, u praksi različita tumačenja zakona ograničavaju njihovu primjenu i umanjuju krivično gonjenje počilaca. Oni su rekli da je fokus samo na nasilju u porodici, a ne na svim oblicima nasilja nad ženama, dodajući da partneri van bračnih zajednica nijesu posebno pokriveni zakonom.

Neki stručnjaci i stručnjakinje su izrazili mišljenje da postoje razlike u primjeni zakona kod različitih vrsta nasilja, tvrdeći da psihičko i seksualno nasilje i dalje nijesu prepoznati i krivično gonjeni kao fizičko nasilje. Oni su takođe rekli da postoje značajne geografske razlike u načinu sprovođenja zakona. Jedna pravnica koja je intervjuisana u ovoj studiji je izjavila: „Seksualno nasilje je i dalje tabu u Crnoj Gori. Postoji veliki jaz između broja slučajeva koji se dešavaju... u praksi i broja pokrenutih krivičnih gonjenja. [Kada smo istražili ovo], obično su kazne bile od oko dvije godine i u rijetkim slučajevima su izrečene kazne od četiri ili pet godina, iako je zakonski limit do deset godina za silovanje.“ Stručnjaci i stručnjakinje su takođe rekli da u primjeni zakona postoje znatne geografske razlike.

2.2: Institucionalni mehanizmi i saradnja

Niz strategija koje se bave zaštitom ljudskih prava i sprečavanjem diskriminacije stupilo je na snagu, uz važnu ulogu organizacija civilnog društva i međunarodnih tijela, uključujući Zaštitnika ljudskih prava i sloboda (2014), Parlamentarni odbor za rodnu ravnopravnost (2001), Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Odjeljenje za rodnu ravnopravnost (2003), Rodne fokusne tačke na državnom nivou i, lokalno, koordinate za ravnopravnost polova i lokalne savjete za rodnu ravnopravnost. Nacionalni savjet za ravnopravnost polova (2016) ima posebne odgovornosti vezane za nasilje nad ženama: analizira propise i dokumente vezane za politike (s radnom grupom o nasilju nad ženama), na nacionalnom i lokalnom nivou, iz perspektive polova. Uspostavljeno je osam radnih grupa, uključujući jednu posebno za nasilje nad ženama. U 2017. godini, Vlada je osnovala Odbor za koordinaciju, implementaciju, nadzor i evaluaciju politika i mjera za prevenciju i borbu protiv svih oblika nasilja, koji je nadležan za praćenje implementacije Istanbulske konvencije.²⁶

Eksperti i ekspertkinje kažu da ne funkcionišu dobro sve preduzete inicijative. Na primjer, fokusne tačke u vezi s polom preuzele su ovu ulogu pored svojih redovnih dužnosti i nemaju dovoljno vremena za obavljanje zahtijevanog posla. Pored toga, primijećeno je da lokalni savjeti za ravnopravnost polova ne održavaju redovne sastanke i da možda nijesu najbolje opremljeni u smislu posvećenosti i razumijevanja problema da bi ispunili svoje nadležnosti.

Brojni protokoli teže da uspostave i podstaknu uspostavljanje multidisciplinarnu saradnje. Prema riječima učesnika okruglog stola održanog u novembru 2018. godine za validaciju ovog izvještaja, novi i revidirani Protokol o djelovanju u slučajevima porodičnog nasilja, potpisan je 28. septembra, i zamijenio je stari iz 2011. godine. Odjeljenje za rodnu ravnopravnost i opštine, Memorandum o razumijevanju saradnji u pogledu rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou (2015);²⁷ i Uputstva za rad i socijalno staranje Ministarstva rada i socijalnog staranja o primjeni Kodeksa ponašanja takođe su na snazi. Posljednja uputstva o primjeni Kodeksa ponašanja uključuju narativni opis koraka koje treba preduzeti u multidisciplinarnim odgovorima na slučajeve nasilja u porodici. Pozdravljajući ove inicijative, neki eksperti i ekspertkinje su rekli da se ovi protokoli nijesu pokazali adekvatnim okvirom za praksu usmjerenu na žrtve, ne samo zbog njihove nedosljedne primjene.

Prema ključnoj stručnjakinji kojoj daje povratne informacije za ovaj izvještaj, Ženska politička mreža (udruženje političarki iz različitih stranaka) nedavno je dobila zeleno svjetlo ministra pravde i ministra unutrašnjih poslova da stvori osnovu za donošenje amandmana na niz zakona o nasilju nad ženama koji će biti pokrenuti 2019. godine.

26 Odluka o osnivanju Koordinacionog odbora za koordinaciju, sprovođenje, monitoring i evaluaciju politika i mjera za sprečavanje i borbu protiv svih vrsta nasilja obuhvaćenih Konvencijom Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Dostupno na: <https://bit.ly/2VhOHUJ>.

27 OEBS, „Sve crnogorske opštine potpisale su Memorandum o razumijevanju radi promovisanja ravnopravnosti polova“, saopštenje za javnost, 29. oktobar 2015, pristupljeno 8. maja 2019, <https://www.osce.org/montenegro/195176>. Ove memorandume o razumijevanju potpisali su opštine, Ministarstva za ljudska i manjinska prava i Misije OEBS-a u Crnoj Gori. Brojne aktivnosti proizašle su iz ovih Memoranduma o razumijevanju, uključujući podršku za lokalne akcijske planove. Uz podršku Misije, stvorena je neformalna mreža opštinskih kontakt osoba.

2.3: Dostupnost administrativnih i drugih podataka

Statistički podaci, razvrstani prema polu, starosti, etničkoj pripadnosti, invalidnosti, geografskoj lokaciji i društveno-ekonomskom porijeklu, neophodni su za tačnu procjenu položaja žena, nejednakosti polova i određivanje stepena i prirode nasilja nad ženama. Bez ovih podataka nije moguće preduzeti korektivne mjere zasnovane na dokazima.

Iako je Crna Gora ratifikovala Istanbulsku konvenciju u 2013. godini²⁸, ne postoji sistematsko praćenje njenog sprovođenja ili prikupljanja podataka zasnovanih na polu²⁹.

Umjesto toga, način praćenja podataka obično određuju pojedine organizacije ili grupe organizacija. NVO i međunarodna zajednica periodično sprovode ankete i analizu podataka kao što rade i državne institucije.

Sadašnji način za prikupljanje podataka uključuju:

- Publikacije Zavoda za statistiku Crne Gore (MONSTAT), uključujući i „Žene i muškarce u Crnoj Gori“, pružaju podatke o nasilju u porodici koji omogućavaju komparativnu analizu. Podaci su razvrstani po polu, ali ne pokazuju odnos žrtava i počinitelaca.
- Ključne institucije koje se bave nasiljem u porodici, kao što su policija, službe socijalne zaštite, tužilaštvo i sudovi, imaju svoje načine za prikupljanje podataka koji nijesu neophodno metodološki usklađeni, ali pružaju pouzdane informacije.

Neki ključni podaci su u javnom domenu, ali se ne obezbjeđuju na redovnoj osnovi ili ih ne obezbjeđuju sve institucije. Zbog toga je teško dobiti tačne i provjerene statistike. Dostupnost podataka takođe pati od toga da većina državnih institucija nema elektronske sisteme za prikupljanje podataka:

- Policija i Ministarstvo rada i socijalnog staranja su izuzeci. Međutim, elektronska baza podataka koju koristi policija još nije ažurirana da bi se uskladila sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici u smislu prikupljanja podataka. Ministarstvo rada i socijalnog staranja tek je nedavno (2014–2015) počelo sakupljati sveobuhvatne podatke o socijalnoj zaštiti u vezi sa žrtvama nasilja nad ženama.
- Zdravstvene ustanove nemaju organizovan, ažuran, elektronski sistem za prikupljanje podataka i izvještavanje o nasilju nad ženama, s obzirom na to da se podaci još uvijek bilježe određivanjem prirode povrede, a ne određivanjem uzroka povrede.
- Isto važi i za obrazovne institucije i prekršajna tijela koja još uvijek teže prikupljanju podataka u pisanim registrima i ručnom kreiranju statističkih podataka; međutim, Ministarstvo prosvjete u svom informacionom sistemu sprovodi pilot modul o napuštanju djece i nasilju nad djecom.

28 Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2011, <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>.

29 „GREVIO's (Osnovni podaci) Izvještaj o evaluaciji zakonodavnih i drugih mjera kojima se primjenjuju odredbe Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija): Crna Gora“, GREVIO, 25. oktobar 2018, pristupljeno 8. maja 2019, <https://rm.coe.int/grevio-report-montenegro/16808e5614UNDP>.

Odbor KESON iz 2017. godine izrazio je zabrinutost zbog nedostatka tačnih podataka o nasilju zasnovanom na rodnoj pripadnosti nad ženama, posebno zbog toga što svaka institucija prikuplja i obrađuje podatke upotrebom drugačije metodologije, što otežava tumačenje slučajeva nasilja. Generalizovano prikupljanje podataka o rodno zasnovanom nasilju mogu uključiti u brojke koje se odnose na nasilje u porodici, pa stoga nijesu jasno vidljivi niti se mogu lako pronaći. Ovi zaključci su potvrđeni kako u Programskom izvještaju Ujedinjenih nacija za period 2017–2021³⁰, tako i u Pokrajinskom izvještaju Evropske komisije za 2016. godinu, iako je ovaj potonji zabilježio napredak u uspostavljanju jedinstvene baze podataka, usklađivanju metodologija i poboljšanju koordinacije³¹.

2.4: Prevencija, zaštita i podrška

Preventivne intervencije mogu pomoći u podizanju svijesti, razvijanju razumijevanja i efektivnom rješavanju nasilja nad ženama. U Crnoj Gori postoje brojne široke preventivne aktivnosti, od kojih mnoge zajednički sprovode NVO, međunarodne organizacije i institucionalne rodne grupe:

- Razvijanje sistema krivičnog pravosuđa da bi počinioci odgovarali za počinjene zločine. Eksperti i ekspertkinje su komentarisali kako su dosljedna primjena zakona i primjena odgovarajućih kazni bili ključni kad je riječ o prevenciji RZN-a.
- Obezbjediti odgovarajuću socijalnu, medicinsku, psihološku i pravnu pomoć ženama koje su preživjele nasilje i onima koje su izložene riziku. Na primjer, nacionalnu SOS liniju osnovala je NVO SOS Helpline Nikšić, a sufinansirali su je Ministarstvo rada i socijalne politike i UNDP. Radi na crnogorskom, albanskom i engleskom jeziku i redovno se reklamira u tradicionalnim i društvenim medijima.³²
- Organizovanje radionica o podizanju svijesti/izgradnji kapaciteta s relevantnim zainteresovanim stranama, posebno na lokalnom nivou. Misija OEBS-a u Crnoj Gori podržava sprovođenje akcionog plana nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost Ministarstva za ljudska i manjinska prava, implementaciju akcionog plana za rodno osjetljiviju skupštinu, kao i mrežu opštinskih fokusnih tačaka.
- Organizovanje i sprovođenje informativnih i obrazovnih kampanja, posebno u vezi s rodnim stereotipima. Nacionalne kampanje uglavnom su se bavile intimnim partnerima ili nasiljem u porodici. Nedavne kampanje su koristile veb lokacije i informativne materijale posebno dizajnirane da zadovolje potrebe ugroženih ciljnih grupa. Brojne međunarodne kampanje usmjerene su na širu publiku. „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“ jeste međunarodna kampanja kojoj je cilj da skrene pažnju na rodno zasnovano nasilje obraćajući se široj javnosti. OEBS učestvuje u ovoj globalnoj kampanji za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja, kao i mnoge organizacije širom svijeta, uključujući i sistem Ujedinjenih nacija. „Jedna milijarda u porastu“ je još jedna međunarodna kampanja, osnovana sa ciljem da se okonča silovanje i seksualno nasilje nad ženama izazivanjem šire debate o rodno zasnovanom nasilju.

30 Ujedinjene nacije (2016). „Integrirani program Ujedinjenih nacija za Crnu Goru 2017–2022“, Ujedinjene nacije, 2016, pristupljeno 8. maja 2019. godine, https://www.unicef.org/about/execboard/files/Montenegro-UNDAF_MNE_2017–2021.pdf.

31 „Prateći dokument Izvještaja za Crnu Goru 2016. Komunikacija Komisije Evropskog parlamenta, Savjeta, Evropskog ekonomskog i socijalnog odbora i Komunikacija Odbora Regiona 2016 o Politici širenja EU., https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_montenegro.pdf.

32 Vidi SOS Linija na <http://sosnk.org/sos-linija>.

Neke stručnjakinje i stručnjaci smatraju da dok NVO igra vodeću ulogu u preventivnim aktivnostima, državne institucije u njima ne učestvuju dovoljno. Po mišljenju nekih stručnjakinja i stručnjaka, trenutne preventivne aktivnosti nijesu sistematične i potrebno ih je bolje planirati i sprovoditi putem različitih kanala. Oni kažu da bi, na primjer, ove aktivnosti trebale da traju duže i da imaju jasnu perspektivu usmjerenu na promjenu tradicionalnih kulturnih stavova u Crnoj Gori. Neki stručnjaci i stručnjakinje rekli su takođe da su preventivne aktivnosti geografski fokusirane na glavni grad Podgoricu, dok su manja mjesta izostavljena. Stoga je teško procijeniti koliko su rasprostranjene preventivne aktivnosti.

Sprovedena je obuka za stručnjakinje i stručnjake koji se bave nasiljem nad ženama, uključujući zaposlene u pravosuđu, službenike i službenice za sprovođenje zakona i drugo stručno osoblje koje radi u oblasti socijalne zaštite, obrazovanja, zdravlja, socijalne zaštite i druge pružaocce usluga. Međutim, informacije o aktivnostima obrazovanja/obuke nijesu sistematično održavane. Neke stručnjakinje i stručnjaci takođe su rekli da ova obuka predstavlja samo korak u pravom smjeru ka pristupu usmjerenom na žrtve i primjenu standarda u Istanbulskoj konvenciji i da još uvijek ima mnogo posla.

Većinom specijalizovanih službi za žene koje su preživjele nasilje u Crnoj Gori upravljaju nevladine organizacije. Ove organizacije imaju dugogodišnju tradiciju pružanja skloništa (ukupno ih je šest – jedna za žrtve trgovine ljudima, jedna za žrtve osoba LGBT i četiri za žrtve nasilja nad ženama – za koje stručnjaci i stručnjakinje kažu da su različitih standarda), pravnih savjeta, medicinsko i psihološko savjetovanje. Oni takođe vode SOS linije i pružaju druge neophodne usluge. Međutim, mnoge od ovih službi suočavaju se s nesigurnošću finansiranja i rade u specifičnim geografskim područjima gdje nedostaje državna pomoć. Ukupan broj raspoloživih službi u Crnoj Gori ne odgovara potražnji, posebno kad se u obzir uzmu posebna pitanja poput seksualnog nasilja, proganjanja i prisilnog braka.

Stručnjaci i stručnjakinje su takođe izrazili zabrinutost zbog toga što policija rijetko izvršava naloge o izbacivanju počinioca nasilja iz kuće ili mjesta prebivališta. Postojao je obrazac blagih kazni – u 2016. godini, samo 7% od 1573 slučaja rezultiralo je zatvorom, dok su ostalo bile novčane kazne, oslobađajuće presude ili zaštitne mjere; 85% svih prijavljenih slučajeva potpada pod Zakon o prekršajima, gdje se ozbiljno kažnjavanje ne smatra odgovarajućim³³. Visoka je tolerancija u sektoru pravde prema nasilju u porodici i nasilju nad ženama pokazalo je istraživanje UNDP-a za 2015. godinu, čiji rezultati pokazuju da polovina anketiranih sudija smatra da je nasilje privatna stvar i da se ne bi trebalo prijavljivati³⁴. Neujednačena rasprostranjenost službi za pružanje pomoći u nekim ruralnim područjima i nekim manjinskim zajednicama, kao što su zajednice Roma i Albanaca, nije dovela do zadovoljavajućih rezultata.

33 „Izveštaj nevladinih organizacija o sprovođenju Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Crnoj Gori“, Centar za ženska prava, Sigurna ženska kuća, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica, 2017.

34 „Istraživanje o shvatanju nasilja zaposlenih u pravosuđu 2015“, Vlada Crne Gore, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, 2015, pristupljeno 8. maja 2019. godine, <http://www.gendermontenegro.com/>.

2.5: Posljedice konflikata na žene

Crna Gora nije doživjela rat ili oružani sukob na svojoj teritoriji nakon raspada bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, iako je bila neizbježno pogođena naknadnim sukobima u susjednoj Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu. Malo je ili uopšte nema podataka o posljedicama sukoba o nasilju nad ženama u Crnoj Gori, niti o „femicidima“. Međutim, postoji odnos između nasilja nad ženama i dostupnosti vatrenog oružja – koje je pretežno u rukama muškaraca, a ne žena. Studija sprovedena na žrtvama teškog nasilja u porodici registrovanih kod SOS Nikšića i Sigurne ženske kuće u Podgorici koju je sproveo CEED Consulting u 2012. godini³⁵ pokazalo je da je od 100 ispitanih žena za ovu studiju 37% ugroženo oružjem svog intimnog partnera. Jedna od tri žrtve nasilja rekla je da je počilac pokušao da je ubije. Važno je napomenuti da uzorak žena koje su učestvovala u ovoj anketi nikako nije reprezentativan za odrasle žene u Crnoj Gori, a nije čak ni za žrtve nasilja u porodici (od kojih velika većina nikad nije došla do specijalizovanih službi za pružanje podrške ili do skloništa). Iako se ovi rezultati ne mogu generalizovati i stoga upoređivati s rezultatima ove OEBS-ove ankete, oni jasno ukazuju na to da vatreno oružje igra značajnu ulogu u iskustvu onih žena koje trpe ekstremne nivoe nasilja u Crnoj Gori. EU je, putem SEESAC-a, potom podržala dvogodišnju amnestiju oružja u Crnoj Gori koja je započela 2015. godine, zajedno s kampanjom za senzibilizaciju javnosti na rizik koji je povezan s posjedovanjem vatrenog oružja.³⁶

³⁵ Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori.

³⁶ SEESAC „SEESAC podržava crnogorsku kampanju za legalizaciju i prikupljanje nezakonitog oružja“, saopštenje za javnost, 24. jun 2015, pristupljeno 8. maja 2019. godine, <http://www.seesac.org/News-SALW/SEESAC-Supports-Montenegros-Campaign-to-Legalize-and-Collect-Illicit-Weapons/>.

33%

Trećina žena u Crnoj Gori starosne dobi od 18 do 74 godina vjeruje da bi se njihovi prijatelji složili s tim „da je važno da muškarac pokaže svojoj ženi/partnerki ko je glavni“.

14%

Jedna od sedam žena vjeruje da će se njihovi prijatelji složiti da je „obaveza žene da ima seks sa svojim mužem iako to ne želi“.

42%

Više od dvije od pet žena se slažu da je nasilje u porodici „privatna stvar i treba da se rješava u krugu porodice“.

62%

Više od tri od pet žena misle da je, generalno, nasilje nad ženama od strane partnera, poznanika ili stranca vrlo često ili prilično često.

3. Stavovi prema rodnim ulogama i nasilju nad ženama

Istraživanje sprovedeno radi izrade ovog izvještaja pokazuje da su muške i ženske uloge i očekivana ponašanja u Crnoj Gori složeni i nijansirani, i njihova je informisanost vjerovatno uslovljena starosnom dobi, nivoom obrazovanja, plaćenim zaposlenjem i prisustvom djece u domaćinstvu.

Crnogorske žene su u kvalitativnom istraživanju opisale igranje višestrukih uloga u društvu, punih izazova, od kojih je najznačajnija majčinstvo. Starije žene izrazile su uvjerenje da je za njih najbolje da upravljaju svim kućnim poslovima i da je to što su ženskog roda doprinijelo njihovoj sposobnosti da to dobro rade, ali da su ti poslovi opterećujući i rijetko prepoznati.

One su rekle da se neplaćeni posao koji žene obavljaju u domaćinstvu i porodici često ne priznaje i ne poštuje. Neke žene su takođe osjećale izostanak poštovanja i bile su degradirane od svojih muževa i svekrva, i rekle su da nijesu u prilici da doprinose donošenju odluka u kući.

„Mi crnogorske žene puno nosimo na našim leđima, cijelu porodicu. Naši muževi se obično tretiraju kao gosti u kući.“

Žene sa 51+ godina, pogođene sukobom

Žene koje su učestvovala u kvalitativnom istraživanju rekle su da je nedavno povećanje broja ženskih uloga koje uključuju plaćeni posao izvan kuće pružilo je ženama veću nezavisnost i dovelo do toga da žene imaju ravnopravniji tretman. Dodale su, međutim, da je povećanje njihovih odgovornosti dovelo do povećanog pritiska u javnom životu, što nije dovelo do veće jednakosti u privatnom životu. Od žena se i dalje očekuje da one primarno vode računa o domaćinstvu i porodici, što bi u prevodu značilo da kad se završi naporan radni dan na poslu započinje naporan radni dan žene kod kuće.

„Od crnogorskih žena se očekuje da odrade sav posao na vrijeme, da budu zaposlene žene i domaćice istovremeno, da obavljaju posao po principu 8 u 1, što znači da budu hobotnice s deset krakova.“

Žene starosne dobi od 30 do 50 godina, urbano okruženje

Od žena se takođe očekivalo da izgledaju na određen način. Žene koje su učestvovala u kvalitativnom istraživanju primijetile su kako je postojala vrlo uska uloga koju moraju poštovati. S jedne strane, od žena se očekivalo da uvijek budu njegovane; tj. Da se šminkaju i nose lijepu odjeću. S druge strane, ako bi se za njih pomislilo da su otišle predaleko od ovog što se od njih očekuje, da su previše našminkane, ili nose garderobu koja se smatra previše „izazovnom“, one kažu da su ih osuđivali da su promiskuitetne.

Žene su takođe rekle da su ocjenjivane po različitim standardima u odnosu na muškarce u vezi sa stupanjem u brak i seksualnim vezama. Rekle su, na primjer, da se njih očekivalo da ranije stupe u brak od muškaraca, do 30. godine, i da nemaju mnogo seksualnih partnera.

Anketirane žene smatrale su da se dječacima i muškarcima u Crnoj Gori daje prednost od ranog uzrasta

„Možete li zamisliti ženu koja bi došla i rekla da je bila u vezi sa 100 muškaraca. To nije moguće. Odmah bi je kategorisali kao ženu lakog morala, a muškarca koji bi to isto rekao posmatrali bi kao super tipa.“

Žene starosne dobi od 18 do 29, ruralno okruženje

Prema mišljenju žena koje su učestvovala u kvalitativnom istraživanju, dječaci i muškarci imaju prioritet u crnogorskom društvu od samog rođenja. One su rekly da su porodice sretnije ako imaju sina i da se drugačije ophode prema sinovima i ćerkama, obasipajući svoje sinove bezuslovnim ljubavlju. Muškarci se tretiraju kao poželjniji na radnom mjestu od žena; zarađuju veće plate i dobijaju visoke pozicije. Za muškarce se takođe kaže da imaju više slobodnog vremena (pošto su imali manje odgovornosti kod kuće) i više seksualnih sloboda.

„U porodicama koje imaju i mušku i žensku djecu, sinovi su obično bili štice, on ništa ne mora da radi, a ćerke moraju da završe sve poslove. Ovaj disbalans se stvara u ranom djetinjstvu.“

Žene sa 51+ godina, urbano okruženje

„On je uvijek voljen i prihvaćen kakav god da je, samo zato što je muško.“

Žene starosne dobi od 18 do 29, ruralno okruženje

Međutim, žene koje su učestvovala u kvalitativnom istraživanju izrazile su uvjerenje da je porast žena na radnom mjestu doveo do promjena u društvenim očekivanjima žena. Na primjer, rekly su da zaposlene žene imaju više slobode da provode vrijeme izvan kuće, da je manji pritisak na ženu da osnuje porodicu u ranoj mladosti i da im je takođe dozvoljeno da otvorenije pokazuju naklonost prema muškarcima.

Neke žene su takođe rekly da se stavovi prema muškim ulogama mijenjaju, i postaje prihvatljivije da muškarci preuzmu ulogu u pomaganju svojim ženama u domaćinstvu.

„Naši muškarci su se mnogo promijenili. Oni pristaju da pomažu ženama, pogotovo ljudi koji imaju porodicu spremni su da sve rade. Oni su se zaista mnogo promijenili u poređenju sa situacijom od prije nekih 20 i 30 godina, pogotovo kad su u pitanju kućni poslovi.“

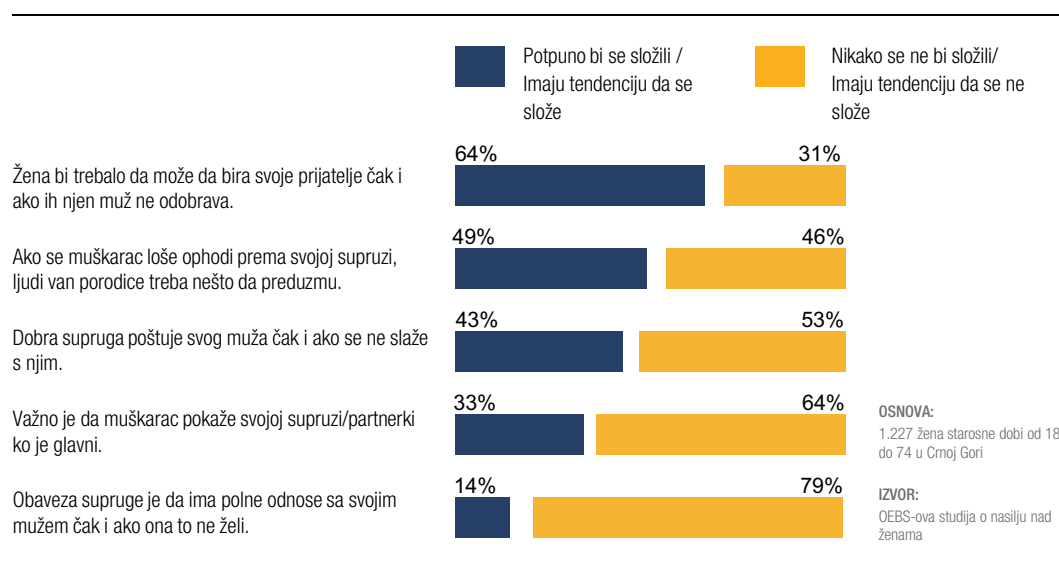
Žene sa 51+ godina, urbano okruženje

Ambivalentnost mišljenja o društvenim normama u vezi s polom predstavljeno je kvantitativnim podacima. Oko dvije trećine žena reklo je da bi se njihovi prijatelji složili da bi „one trebalo da biraju svoje prijatelje, čak i ako im to muž ne odobri, i da se njihovi prijatelji ne bi složili s mišljenjem da je bitno da muškarac pokaže svojoj ženi ko je šef. Štaviše, skoro 4 od 5 žena (78%) reklo je da se njihovi prijatelji ne bi složili s tvrdnjom da žena treba da ima seksualni odnos sa svojim mužem čak i kad to ne želi (Slika 3.1).

Nepodudaranje između normi i stavova uglavnom je preovladalo kad su žene u Crnoj Gori upitane da li bi se njeni prijatelji i porodica složili sa tim da 'dobra supruga treba da poštuje svoga supruga čak i ako se sa njim ne slaže'. Četrdeset i dva posto žena smatraju da taj stav preovlađuje među njenim prijateljima, dok 53% njih kaže da se njihovi prijatelji ne bi složili s ovim mišljenjem. Slično tome, dok se polovina slaže da „ako muškarac maltretira svoju ženu, drugi iz porodice treba da intervenišu“, gotovo isto toliko ljudi se s tim ne slaže.

Slika 3.1: Percepcija društvenih normi i prihvatljivo ponašanje

Ljudi imaju različite ideje o porodici i tome što se smatra prihvatljivim ponašanjem za muškarce i žene u kući. Recite mi da li bi se vaši prijatelji uopšteno složili ili ne sa sljedećim izjavama.

Na svim izjavama koje su postavljene na Slici 3.1, žene starosne dobi od 18 do 29 godina, s visokim obrazovanjem, plaćenim zaposlenjem i koje uživaju finansijski komfor kažu da je mnogo manja vjerovatnoća da se njihovi prijatelji slože sa široko prihvaćenim mišljenjima da žene treba da budu potčinjene muškarcima. Takođe je vjerovatnoća niža od prosjeka da se žene u dobi od 30 do 39 godina drže nekih od ovih stavova.

Suprotno tome, veća je vjerovatnoća da će žene iznad 60 godina smatrati da će ideje da „žena treba da poštuje svog muža“ i „da sa njim ima seksualne odnose čak i kada ne želi“ prihvatiti njihovi prijatelji i porodice. Veća je vjerovatnoća da će ovakva mišljenja biti prisutna kod žena s djecom u poređenju sa ženama bez djece (djelimično i zbog toga što žene s djecom pripadaju starijem profilu), nezaposlenih žena, žena na sjeveru Crne Gore, žena koje žive u ruralnim područjima i žena kojima je teško da žive s trenutnim primanjima. Takvi stavovi takođe su češći među ženama koje žive u ruralnim područjima. Od žena koje žive u ruralnim područjima njih 41% misle da bi se njihovi prijatelji složili da je „važno da muškarac svojoj ženi/partnerki pokaže ko je šef“, u poređenju sa 29% žena koje žive u urbanim sredinama.

Ispitanici su dobili niz scenarija i postavljeno im je pitanje da li se seksualni odnosi bez pristanka mogu opravdati u bilo kojem od njih – kao što je seks u braku ili partnerstvu, ako je žena ili napadač pio ili ako je žena nosila provokativnu odjeću. Velika većina žena ne smatra da se seksualni odnosi bez ženinog pristanka mogu opravdati. Najmanje tri četvrtine žena nikako se ne slaže da se seksualni odnos može opravdati u bilo kojem od ovih scenarija. Ipak, to nije jedinstven stav. Na primjer, 15% žena smatra da seksualni odnos bez dogovora može biti opravdan u braku ili između partnera koji žive zajedno. I ovdje postoje neke generacijske razlike; manje je vjerovatno da će žene starosne dobi od 18 do 29 (4%) godina seksualni odnos bez pristanka smatrati opravdanim u poređenju sa ženama preko 60 godina (28%).

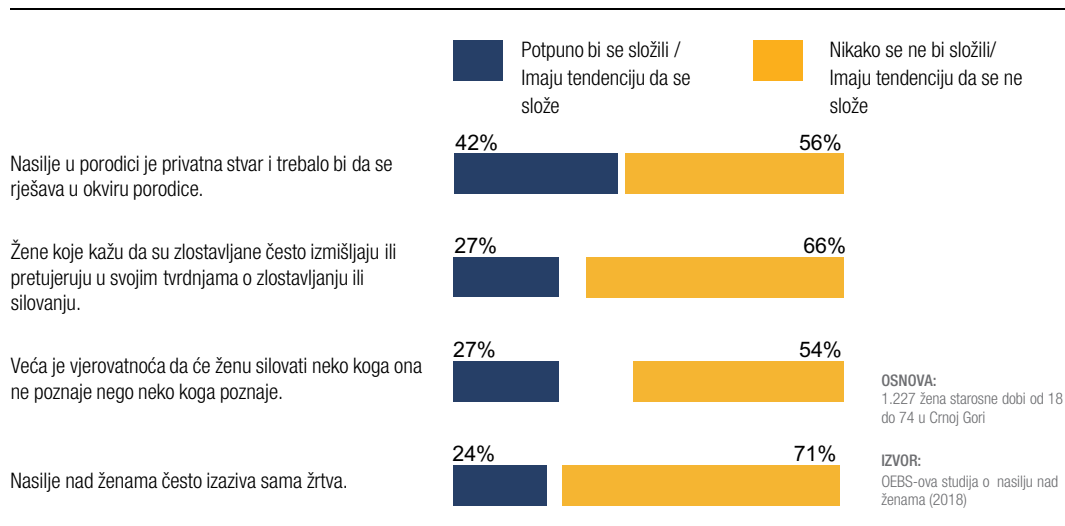
Stavovi prema nasilju nijesu ni sasvim jasni. Kao što je prikazano na Slici 2.2, otprilike jedna četvrtina žena slaže se da je žrtva nasilja (24%) često sama kriva za nasilje i da žene koje kažu da su zlostavljane često izmišljaju ili preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju ili silovanju (27%). Prema Specijalnom barometaru Evropske komisije 449 o rodno zasnovanom nasilju, manje žena širom EU vjeruju u isto³⁷. U prosjeku 15% žena u EU smatra da nasilje često izaziva žrtva (od 6% u Holandiji do 58% u Latviji), a 19% žena u EU smatra da žene preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju ili silovanju (u rasponu od 7% u Švedskoj do 43% na Malti).

Preko dvije petine žena smatra da je nasilje u porodici privatna stvar i da ga treba rješavati unutar porodice (42%). Ovi pogledi opet preovlađuju kod žena preko 60 godina, kao i žena koje žive na sjeveru ili s djecom u domaćinstvu. Oni su takođe zastupljeni češće među ženama koje žive u ruralnim područjima (52%) u odnosu na one koje žive u urbanim sredinama (37%). Manja je vjerovatnoća da će žene starosti od 18 do 29 godina, s visokim obrazovanjem i plaćenim poslom, imati neko od ovih uvjerenja.

U Crnoj Gori, tri puta više žena govori da je nasilje u porodici privatna stvar kao u EU, gdje se u prosjeku s ovom izjavom slaže 14%³⁸. U Hrvatskoj to smatra oko jedne četvrtine žena. Raspon EU po ovom pitanju je od 2% u Švedskoj do 31% u Rumuniji, što pokazuje da su zemlje s dužom tradicijom podizanja svijesti o rodnoj ravnopravnosti otvorenije da govore o svojim iskustvima nasilja, ali i da je taj stav mnogo prisutniji u Crnoj Gori nego u bilo kojoj zemlji EU.

Silka 3.2: Osnovni stavovi prema nasilju nad ženama

Recite mi u kojoj mjeri se slažete ili ne slažete sa sljedećim izjavama?

U kvalitativnom istraživanju se smatralo da su razlozi za nasilje povezani s karakteristikama ili izazovima s kojima se suočavaju određeni pojedinci, kao što su alkoholizam ili problemi s mentalnim zdravljem. Žene učesnice u istraživanju, uključujući i one koje su doživjele nasilje i one koje nijesu, nijesu otkrile društvene faktore za nasilje nad ženama.

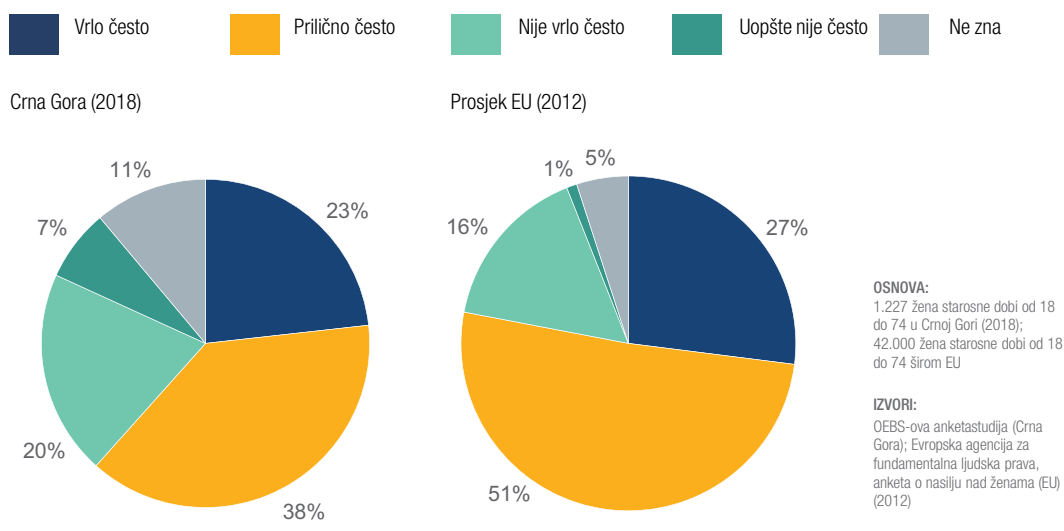
37 „Specijalni Eurobarometer 449: Rodno zasnovano nasilje“.
38 Isto.

Preko četrdeset procenata ispitanih žena smatra da je nasilje u porodici privatna stvar i da se ono treba rješavati u okviru porodice. Ovaj procenat je više nego duplo veći od onih koji isto kažu širom EU

Kvantitativno istraživanje je pokazalo da 62% žena smatra da je nasilje nad ženama uobičajeno u Crnoj Gori, što je niže od prosjeka EU od 78% (u rasponu od 54 do 93%), koji se mjerio u prethodnoj studiji koju je sprovedla AOP (Slika 3.4). Nešto malo više od četvrtine žena u Crnoj Gori (27%) smatra da nasilje nad ženama nije uobičajeno. Žene na sjeveru (78%) prije će reći da je to uobičajeno u poređenju sa ženama na jugu (45%) i ženama koje smatraju da im je veoma teško s njihovim sadašnjem primanjima (85%). Veća je vjerovatnoća od prosjeka da će žene uzrasta od 18 do 29 godina, žene bez djece i žene koje nikada nijesu imale partnera, reći da je ono neuobičajeno, dok je manje vjerovatno da će reći nezaposlene žene.

Slika 3.3: Mišljenja u vezi s rasprostranjenošću nasilja nad ženama

Koliko je, po vašem mišljenju, često nasilje nad ženama od partnera, poznanika ili nepoznatih osoba u Crnoj Gori?

Otpriblike četvrtina žena lično poznaje nekoga među članovima svoje porodice i prijateljima (26%) ko je bio direktno izložen nasilju i sličan je procenat onih koji poznaju nekoga ko je bio izložen nasilju u svom okruženju (24%). Učestalost je veća kod žena koje su imale partnera u prošlosti, kod nezaposlenih i kod onih kojima je finansijski teško s trenutnim prihodom.

9%

Skoro jedna od deset žena starije dobi od 18 do 74 godine doživjele su fizičko i/ili seksualno nepartnersko nasilje nakon svoje 15. godine.

17%

Skoro jedna od pet žena koja je ikada bila u nekom partnerskom odnosu iskusila je fizičko i/ili seksualno nasilje od svog intimnog partnera.

43%

Psihološko partnersko nasilje dogodilo je više od dvije od pet žena u partnerskim odnosima tokom njihovog života.

31%

Skoro jedna trećina žena doživjela je seksualno uznemiravanje nakon svoje 15. godine

4. Nasilje nad ženama u Crnoj Gori

4.1: Fizičko i seksualno nasilje koje je počinio intimni partner

Malo manje od polovine žena (45%) koje imaju ili su imale partnera kažu da su doživjele nasilje od svojih intimnih partnera. U najvećoj mjeri, ovo nasilje je bilo psihološko (43% njih kaže da su ovo doživjele, što je isti procenat kao i prosjek u EU), ali jedna od šest (17%) žena kaže da su doživjele fizičko nasilje³⁹, a 3% je iskusilo seksualno nasilje⁴⁰. Ove zabilježene stope učestalosti nešto su niže nego u EU, gdje u prosjeku 20% žena (od 11% u Austriji do 31% u Letoniji) kaže da su doživjele fizičko nasilje, a 7% njih seksualno nasilje (u rasponu od 3% u Hrvatskoj do 11% u Danskoj).

Razlike u navedenoj učestalosti kroz zemlje

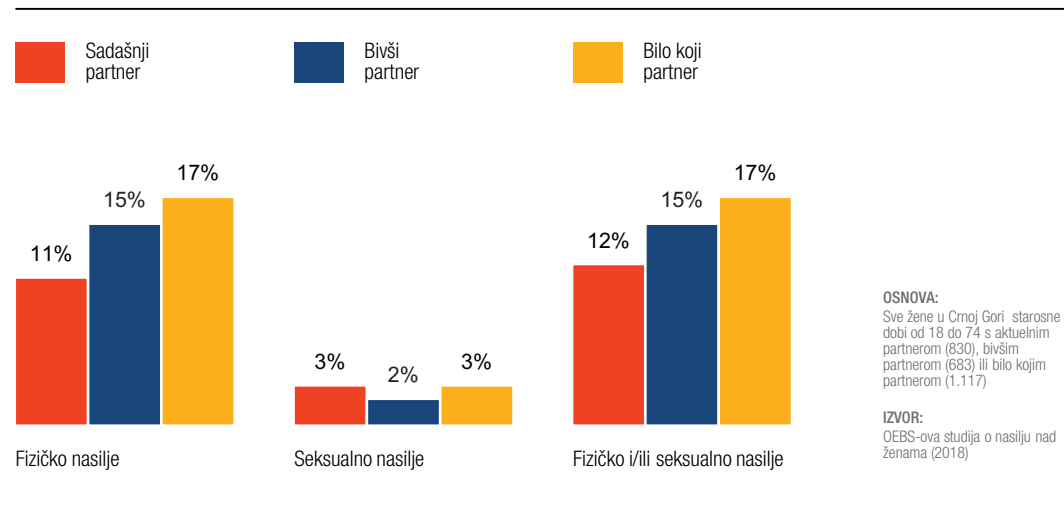
Važno je napomenuti da zemlje s dužim tradicijama rodne ravnopravnosti i kampanjama za podizanje svijesti (poput nordijskih zemalja i Zapadne Evrope) takođe imaju veće stope žena koje prijavljuju iskustva nasilja.

Prema istraživanju AOP širom EU, na primjer, tri zemlje u kojima su žene najvjerojatnije izjavile da su doživjele fizičko i/ili seksualno partnersko ili nepartnersko nasilje od uzrasta 15 godina su Danska (52%), Finska (47%) i Švedska (36%). Navedena stopa učestalosti najniža je u Hrvatskoj (21%), Austriji (20%) i Poljskoj (19%).

39 Kada je riječ o **fizičkom nasilju**, žene u istraživanju su pitane: da li vas je neko/sadašnji partner/bivši partner: 1) gurnuo, 2) udario, 3) bacio težak predmet na vas, 4) zgrabio vas ili povukao za kosu, 5) udario pesnicom ili teškim predmetom ili vas šutnuo, 6) opekao, 7) pokušao da vas uguši ili zadavi, 8) posjekao, ubo ili pucao u vas, 9) udario vašom glavom o nešto? U ovom izvještaju, rasprostranjenost fizičkog nasilja zasniva se na ispitanicima koji su izjavili da su najmanje jednom doživjeli najmanje jedan od ovih oblika nasilja. Stope učestalosti fizičkog nasilja obezbjeđuju se za sadašnjeg partnera, prethodne partnere, bilo kog intimnog partnera (bilo sadašnjeg ili bivšeg) i ostale. Referentni period za nepartnersko nasilje bio je od 15 godina/u periodu od 12 mjeseci prije ankete i za partnersko nasilje ikada tokom odnosa i u periodu od 12 mjeseci prije ankete.

40 Kada je u pitanju **seksualno nasilje**, žene su pitane: Od svoje 15. godine / u periodu od 12 mjeseci prije ankete, koliko često 1) Vas je neko prisilio na seksualni odnos tako što vas je držao ili povrijedio vas, 2) Pokušao da vas prisili na seksualni odnos držeći vas ili povređujući na neki način 3) Pored toga, natjerao vas da učestvujete u bilo kom obliku seksualne aktivnosti kad to niste željeli ili niste mogli da odbijete, 4) ili jeste li pristali na seksualnu aktivnost jer ste se plašili što bi moglo da se desi ako odbijete? Učestalost seksualnog nasilja zasniva se na ispitanicama koje su prijavile da su doživjele najmanje jedno od ovih oblika nasilja. Stope učestalosti seksualnog nasilja su date za nasilje počinjeno od sadašnjeg partnera, bivših partnera, bilo kog intimnog partnera (bilo sadašnjeg ili bivšeg) i ostalih. Referentni periodi prikazani su iznad.

Slika 4.1: Učestalost fizičkog i seksualnog nasilja od intimnog partnera

Kod žena koje su učestvovalе u kvalitativnim istraživanjima a koje su doživjele nasilje od intimnog partnera postoji tendencija da su doživjele niz nasilja, psihološko, fizičko i seksualno od svojih partnera. Neke žene kažu da imaju muževе koji su skloni jakom kontrolisanju i koji im ne bi dozvolili da rade, ili koji im, u nekim slučajevima, ne bi dozvolili da imaju djecu zbog poznatog štetnog efekta na fizički izgled. Neke od žena su takođe doživjele ozbiljne prijetnje nasiljem, kao što je slučaj jedne žene čiji ju je muž je pratio i prijetio sjekirom.

Udaranje ili guranje su oblici nasilja koji se najčešće pominju, kako od sadašnjih tako i od bivših partnera. To su u prosjeku najčešći oblici nasilja u EU.

45% anketiranih žena koje imaju ili su ikada imale intimnog partnera kažu da su doživjele nasilje od partnera nakon svoje 15. godine

Tabela 4.1: Oblici fizičkog nasilja od intimnog partnera

Koliko često vam je sadašnji/bivši partner uradio nešto od navedenog?

	Sadašnji partner % ikada se desilo	Bivši partner % ikada se desilo
Ošamario vas?	9	12
Gurnuo vas?	7	9
Zgrabio vas ili povukao za kosu?	3	5
Tukao vas pesnicom ili teškim predmetom ili vas udario nogom?	2	3
Udarao vašom glavom o nešto?	2	2
Bacio težak predmet na Vas?	2	2
Pokušao da vas udavi ili uguši?	1	2
Posjekao vas, ubo ili pucao na vas?	0.3	0.3
Opekao Vas?	0.2	0.1

OSNOVA: Sve žene u Crnoj Gori starosne dobi od 18-74 sa sadašnjim partnerom (830) ili bivšim partnerom (683)

IZVOR: OEBS-ova studija o nasilju nad ženama

Prihvatanje seksualne aktivnosti zbog straha od onoga što bi se u suprotnom moglo dogoditi najčešći je oblik seksualnog nasilja koje su doživjele žene koje su ikada imale partnera (Slika 4.2). Žene u kvalitativnom istraživanju rekle su da kad su u pitanju seks, muške potrebe se smatraju važnijim od ženskih, što je značilo da je normalno da žena ima seks sa svojim partnerom, čak i ako ona to ne želi.

„Nije bitno kako se ona osjeća u tom trenutku. Važno je da ona radi ono što on želi.“

Žene sa 51+ godina, ruralna sredina

Tabela 4.2: Oblici seksualnog nasilja od intimnog partnera
 Koliko često vam je sadašnji/ bivši partner uradio nešto od navedenog?

	Sadašnji partner % ikada se desilo	Bivši partner % ikada se desilo
Pristali ste na seksualnu aktivnost jer ste se bojali onog što bi moglo da se dogodi ako odbijete?	3	2
Osim prethodnog, pokušao da vas prisili na polni odnos fizički vas sputavajući ili vas povređujući na neki način?	1	1
Osim prethodnog, natjerao vas da učestvujete u bilo kakvoj vrsti seksualne aktivnosti kada vi to niste željeli ili niste bili u mogućnosti da odbijete?	1	1
Prisilio vas na polni odnos sputavajući vas fizički ili vas povređujući na neki način?	1	1

OSNOVA: Sve žene u Crnoj Gori starosne dobi od 18-74 sa sadašnjim partnerom (830) ili bivšim partnerom (683)
IZVOR: OEBS-ova studija o nasilju nad ženama

Obrasci nasilja od intimnog partnera⁴¹

Podaci ukazuju na to da se nasilje nad ženama u partnerskim odnosima odvija kontinuirano. Umjesto da se radi o izolovanom incidentu, to se često ponavlja tokom dužeg vremenskog perioda. Od onih žena koje kažu da su doživjele svoj prvi slučaj fizičkog i/ili seksualnog nasilja s trenutnim partnerom u periodu od pet ili više godina prije ankete, kod 46% se posljednji slučaj nasilja dogodio 12 mjeseci prije ankete, a dodatnih 6% je reklo njihov najskoriji slučaj se dogodio u periodu između jedne i četiri godine prije.

Od žena koje su doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje od svog sadašnjeg partnera, 85% njih je živjelo sa tim partnerom u trenutku prvog incidenta (ili prijetnje) u poređenju sa 82% u EU. Kod nasilja od bivšeg partnera, 63% bivših partnera (u poređenju sa 62% u EU) živjeli su s dotičnim ženama u vrijeme prvog slučaja nasilja (ili prijetnje njime), u poređenju sa 62% u EU.

Među ispitanicama koje su bile trudne za vrijeme zabavljanja sa svojim partnerom i koje su tokom tog odnosa doživjele nasilje (ili prijetnje), skoro polovina (46%) žrtava nasilja od trenutnog partnera i sličan procenat žrtava partnerskog nasilja od bivšeg partnera (48%) kažu da se tokom trudnoće odvijalo fizičko ili seksualno nasilje (ili prijetnje istim). Ovo je znatno veće od prosjeka EU, gdje je jedna od pet ispitanica (20%) izjavila da doživljava nasilje u trudnoći tokom trajanja veze, a jedna od tri (33%) doživjela je to od bivšeg partnera.

Na pitanje što se desilo u najtežem slučaju nasilja s aktuelnim ili bivšim partnerom, najčešće se pominje „šamaranje“ (što je pomenulo više od pola onih koje su doživjele nasilje od aktuelnog ili bivšeg partnera). Guranje, vučenje ili prijetnje fizičkim nasiljem kao najozbiljniji oblici nasilja pominje oko trećina žena kod nasilja od sadašnjeg i bivšeg partnera. Dvostruko je veća vjerovatnoća da će Crnogorke u odnosu na žene iz EU prijaviti udaranje kao „najozbiljniji“ incident, pri čemu 64% žena navodi ovo kao najozbiljniji incident od sadašnjeg partnera i 54% ovo navodi kao najozbiljniji incident od bivšeg partnera, u poređenju sa 28% u EU prosječno za prvu i 25% za drugu grupu žena.

⁴¹ Iako stope prijavljivanja/učestalosti fizičkog i seksualnog nasilja o kojima je izvještavano gore ne uključuju prijetnje tim nasiljem, ostala pitanja koja se odnose na to kad se nasilje dogodilo i na detalje oko najozbiljnijeg incidenta, uključuju prijetnje nasiljem.

Tabela 4.3: Najozbiljniji incidenti fizičkog nasilja od intimnih partnera

Da li biste mogli da razmislite o najtežem incidentu od strane [sadašnjeg ili bivšeg] partnera. Koje od sljedećih situacija sa ove kartice su vam se tada dogodile? Pod "najtežim incidentom" podrazumjevam događaj ili situaciju koja vas je najviše pogodila.

	Sadašnji partner % ikada se desilo	Bivši partner % ikada se desilo
Ošamario vas	64	54
Gurnuo vas	36	36
Prijetio vam da će vas fizički povrijediti	33	30
Tukao vas pesnicom ili teškim predmetom ili vas udario nogom	15	15
Zgrabio vas ili povukao za kosu	14	17
Bacio težak predmet na Vas	13	7
Pristali ste na seksualnu aktivnost jer ste se bojali onog što bi se moglo dogoditi ukoliko odbijete	10	5
Udarao vašom glavom o nešto	10	9
Pokušao da vas udavi ili uguši	6	11
Prisilio vas na polni odnos sputavajući vas fizički ili vas povređujući na neki način	4	4
Natjerao vas da učestvujete u bilo kakvoj vrsti seksualne aktivnosti kada vi to niste željeli ili niste mogli da odbijete	1	5
Pokušao da vas prisili na polni odnos fizički vas sputavajući ili vas povređujući na neki način	0	6
Posjekao vas, ubo ili pucao na vas	0	1
Opekao vas	0	1

OSNOVA: Sve žene u Crnoj Gori starosne dobi od 18-74 koje su ikada doživjele nasilje od aktuelnog partnera (89) ili bivšeg partnera (101)
IZVOR: OEBS-ova studija o nasilju nad ženama (2018)

Žene su u kvalitativnom istraživanju opisale fizičko nasilje kao najmanje prihvatljiv oblik nasilja, a opšti stav je bio da žena treba da napusti odnos čim se dogodi bilo koji oblik fizičkog nasilja. One su izrazile uvjerenje da kad se jednom dogodi fizičko nasilje, ono će se nastaviti i vjerovatno vremenom pogoršati. Ovo su ponovile žene koje su doživjele fizičko nasilje i koje su rekly da jednom kad je krenulo s nasiljem, ono nije prestalo sve dok žena nije prekinula vezu.

„Danas će to biti čuška u glavu, sutra šamar, a sljedećeg dana pesnica u glavu.“

Žene starosne dobi od 30 do 50 godina, ruralna sredina

Fizičko i seksualno nasilje od intimnog partnera u periodu od 12 mjeseci prije ankete

Jedna od dvadeset žena (5%) izjavljuje da su u proteklih 12 mjeseci doživjele fizičko nasilje od trenutnog ili bivšeg partnera u periodu od 12 mjeseci prije ankete, a 2% njih isto kažu za seksualno nasilje.

Guranje, vučenje ili šamaranje najčešći su oblici fizičkog i/ili seksualnog nasilja za koje žene kažu da su doživjele od sadašnjih partnera (svaki od ovih oblika pominje se u procentu od 4%) i fizičko i/ili seksualno nasilje od bivših partnera (svako se pominje u procentu od 1%) u periodu od 12 mjeseci prije ankete. Dva odsto žena koje su trenutno u vezi kažu da su pristale na seksualnu aktivnost jer su se plašile šta bi njihov partner mogao da uradi ako odbiju.

4.1.1: Psihičko nasilje od intimnog partnera

Žene koje su učestvovalе u kvalitativnom istraživanju smatraju da je psihološko nasilje najčešća vrsta nasilja nad ženama koje se može dogoditi kod kuće, na radnom mjestu i na ulici. Žene su smatrale da je ono normalno i nijesu ga doživljavale kao nasilje. Psihološko nasilje, posebno verbalne uvrede, smatrale su se uobičajenim u braku. To bi moglo dovesti do fizičkog nasilja, one kažu, za koje se takođe smatra da je prilično često i predstavlja kulminaciju psihološkog nasilja. U nekim slučajevima, odgovornost za nasilje stavljena je na žrtvu, gdje su žene rekly da su izazvale muške reakcije svojim „zakeranjem“.

„Da, kad bi žena započela sa zvocanjem, tada bi započela svađa i kulminirala bi fizičkim sukobom.“

Žene starosne dobi od 18 do 29, urbana sredina

Žene su vjerovale da će partner vjerovatno započeti psihološko nasilje i da se to očekivalo ako bi njihov partner imao poteškoća na poslu ili u društvenom životu. Takođe su rekly da društvo toleriše ovakav vid nasilja, a njihovi roditelji bi im savjetovali da ga izdrže. Neke žene su rekly da pošto društvo psihičko nasilje ne smatra ozbiljnim, da ga je teže izdržati od fizičkog nasilja, jer se s njim nose svakodnevno.

„Osjećam da je emocionalno nasilje čak gore i od fizičkog jer ako vas ponižavaju svakoga dana ili vam prigovaraju, to je stalno psihičko maltretiranje i time je gore.“

Žene starosne dobi od 18 do 29, ruralna sredina

Zaista, rezultati istraživanja ukazuju na to da je preko dvije od pet žena (43%, isto kao i prosjek EU⁴²) bilo izloženo psihičkom nasilju od svog trenutnog ili bivšeg partnera tokom svog života. Različiti oblici psihičkog nasilja o kojima su žene upitane kategorisani su u četiri sljedeća široka tipa:

42 O oblicima psihičkog nasilja u kurzivu nijesu postavljana pitanja u istraživanju AFP.

Ekonomsko nasilje – podrazumijeva sprečavanje žene da donosi odluke o porodičnim finansijama i samostalno obavlja kupovinu i zabranu rada van kuće.

Kontrolišuća ponašanja – uključuju situacije u kojima ženin partner pokušava da je spriječi da se viđa s prijateljima, *ograničava korišćenje društvenih mreža (kao što su Facebook, Twitter, itd.)*, pokušava da joj ograniči kontakt s porodicom ili rođacima, insistira na tome da zna gdje je ona na način koji prevazilazi opštu zabrinutost, ljuti se ako razgovara s drugim muškarcem, sumnja da je bila nevjerna, *zabranjuje upotrebu kontracepcije ili drugačije ograničava odluke o planiranju porodice, sprečava je da završi školu ili započne novi obrazovni kurs, želi da odluči koju odjeću može da nosi ili očekuje da bude pitana za dozvolu da bi mogla da posjeti ljekara.*

Zlostavljačka ponašanja – uključuju situacije u kojima partner ženi *brani da napusti kuću ili joj zabrani da napusti kuću bez pratnje rođaka*, oduzima joj ključeve automobila ili je zaključava, omalovažava ili ponižava pred drugima ili nasamo, namjerno je plaši ili zastrašuje (na primjer, viče ili razbija stvari), tjera je da gleda ili posmatra pornografski materijal protiv njene volje, prijeti da će povrijediti ili ubiti nekoga do koga joj je stalo (osim djece), prijeti da će fizički povrijediti, *prijeti joj nasilnim seksualnim radnjama (kao što su silovanje, prisilna trudnoća, itd.) ili je povređuje ili prijeti da će je povrijediti prilikom posjete, uzimanja ili vraćanja svoje djece (samo prethodni partner).*

Korišćenje ženine djece za ucjenu ili zlostavljanje njene djece – uključuje i prijetnju da će oteti djecu, prijetnju da će povrijediti njenu djecu, povređivanje djece ili prijetnja da će joj oduzeti starateljstvo nad djecom (samo prethodni partner).

Žene koje su bile u vezi bile su pitane da li se bilo što od toga desilo ponekad, često ili se dešavalo sve vrijeme ili se nikada nije dogodilo, dok su žene koje su ranije bile u partnerskom odnosu pitane da li im je bilo koji od njihovih bivših partnera ikada učinio nešto od pomenutog.⁴³

U kvalitativnom istraživanju psihičko nasilje je viđeno kao najčešći oblik nasilja nad ženama u Crnoj Gori i smatralo se da prethodi fizičkom nasilju

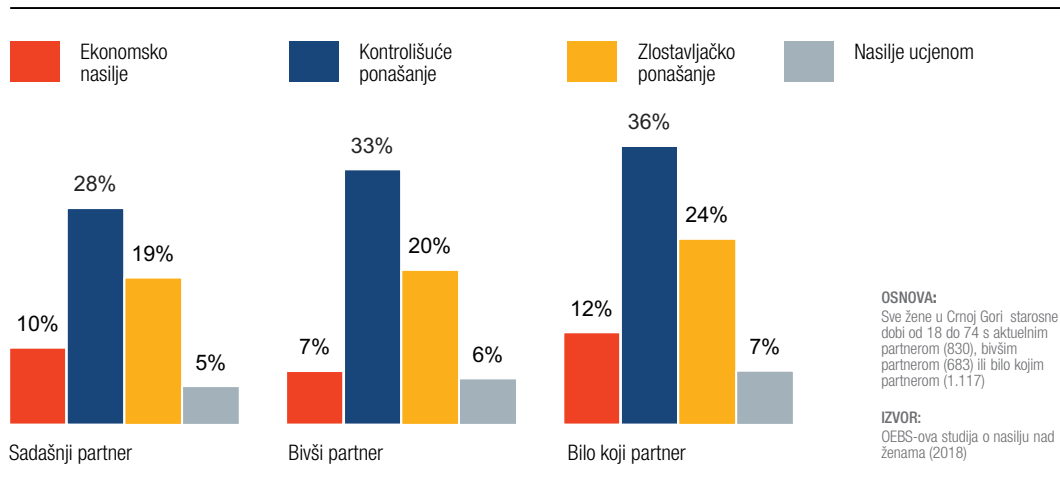
⁴³ U vezi s prijetnjama fizičkim ili seksualnim nasiljem, žene su pitane koliko puta su njihovi sadašnji i/ili prethodni partneri to uradili i koliko često su to radili u periodu od 12 mjeseci prije ankete.

Sve u svemu, 36% žena koje su ikada imale partnera doživjele su kontrolišuće ponašanje od sadašnjeg ili bivšeg partnera, s partnerima koji insistiraju na tome da znaju gdje idu što nadilazi opštu zabrinutost (21%) i da se naljute ako ona razgovara s drugim muškarcem (21%) što se najčešće spominje u ovoj kategoriji.

Oko četvrtina žena doživjela je zlostavljačka ponašanja. To uključuje više od 19% ispitanica koje kažu da su bile omalovažene ili ponižene nasamo.

Ekonomsko nasilje je doživjelo 12%, a 7% onih koje imaju ili su ikada imale djecu, kaže da su njihova djeca korišćena za ucjenu ili da su njihovu djecu povrijedili njihovi intimni partneri.

Slika 4.2: Učestalost različitih oblika psihičkog nasilja od intimnog partnera

Više od dvije od pet žena koje su ikada imale partnera navode da su naišle na psihičko nasilje od sadašnjih ili bivših partnera

4.2: Proganjanje

Više od jedne od dvadeset žena (6%) kaže da su u nekom trenutku bile proganjane⁴⁴ nakon svoje 15. godine, a 1% njih kaže im se to dogodilo u periodu od 12 mjeseci prije ankete. To je niže nego u EU, gdje u prosjeku 18% žena kaže da su bile proganjane, u rasponu od 8% u Rumuniji do 33% u Švedskoj. A to je također manje od polovine učestalosti u Hrvatskoj (13%).

Društvene norme podstiču žene da prihvate kontrolno ponašanje muškaraca i predlažu da muškarci imaju pravo da znaju gdje se žena nalazi

Najčešći oblici proganjanja su uvredljivi, prijeteci ili tihi pozivi (2% u poređenju s prosjekom EU od 14%) i slanje uvredljivih ili prijeteci e-poruka, tekstualnih poruka ili instant poruka (2% u odnosu na 5% u EU).

Najvjerovatnije je da su počinioci proganjanja neko koga žena nije poznavala (51%). Sljedeći koji se uglavnom pominju su prijatelj, poznanik ili komšija (15%), a bivši partneri identifikuju se kao počinioci u 11% kod žena koje su ikada doživjele proganjanje. Najteži slučajevi završeni su nakon nekoliko dana u 28% slučajeva, dok je 35% slučajeva trajalo više od nekoliko dana, ali manje od tri mjeseca. Međutim, neke žene su prijavile da se proganjanje dugo nastavilo. U 9% slučajeva trajalo je više od dvije godine (slično prosjeku EU od 10%), a preko pet godina u 6%, u poređenju s prosjekom EU od 11%.

Uznemirenost je bila najčešća reakcija na najozbiljniji incident (56%), ali je u četvrtini slučajeva također uplašilo ženu (25%). Dugotrajne psihičke posljedice uključuju anksioznost (za 29% žena u najtežim slučajevima), panične napade (14%) i poremećaje sna (9%). Samo polovina žena koje su doživjele proganjanje razgovarale su o tome s prijateljima ili rođacima (54%) u poređenju s preko tri četvrtine žena u EU (77%). Četiri od deset žena suočile su se s izvršiocem (40%), a 28% ih je prijetilo policijom ili sudskim postupkom, slično prosjeku EU. Jedna od osam žena (13%) prijavila je policiji najteži incident proganjanja.

Među ženama u kvalitativnom istraživanju koje su doživjele nasilje, proganjanje je često predstavljalo posljednju fazu nasilja koju bi mogla doživjeti žena koja je imala nasilnog partnera. Postojala je tendencija da se proganjanje desi kad bi žena pokušala da okonča odnos i bilo je shvaćeno kao posljednji pokušaj čovjeka da održi kontrolu nad njom. Žene su ili vidjele kako ih je bivši partner pratio, ili su ih upozorile komšije i prijatelji. Kada su se žene suočile sa svojim bivšim partnerima zbog proganjanja, muškarci su im prijetili i vrijeđali ih, u nekim slučajevima su ih i fizički napadali. Žene koje su doživjele proganjanje rekle su da nijesu uvijek bile fokusirane na rizik koji je ono predstavljalo, već su se koncentrisale na process razvoda ili rastanka.

⁴⁴ Proganjanje uključuje: 'Slao vam je e-poruke, tekstualne poruke (SMS) ili instant poruke koje su bile uvredljive ili prijeteci', 'Slao vam je pisma ili razglednice koje su bile uvredljive ili prijeteci', 'Upućivao vam uvredljive, prijeteci ili tih pozive?', 'Postavljao uvredljive komentare o vama na internetu?', 'Dijelio je vaše intimne fotografije ili snimke, na internetu ili putem mobilnog telefona', 'Šetkao se okolo ili vas je čekao ispred kuće, radnog mjesta ili škole bez legitimnog razloga', 'Namjerno vas pratio uokolo?', 'Namjerno se miješao u ili oštećivao vašu imovinu'.

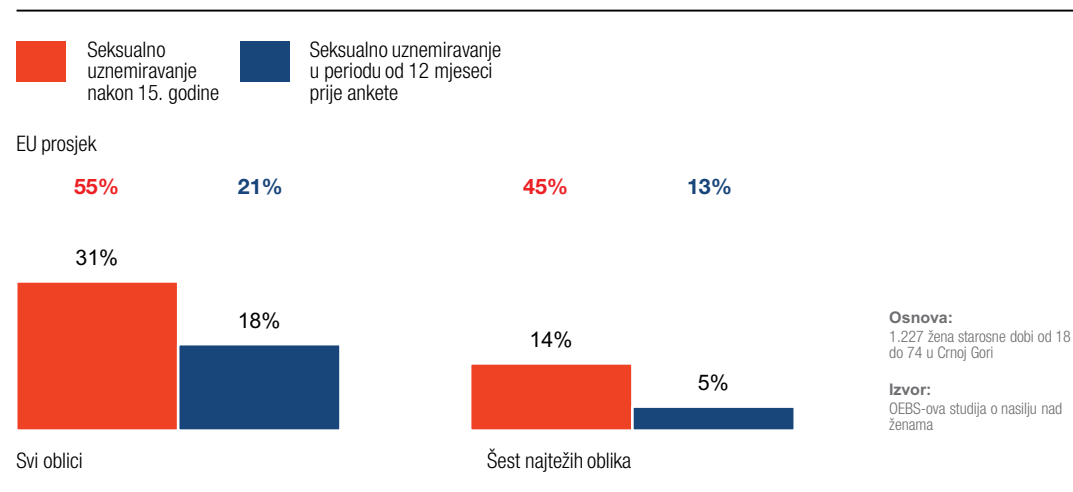
„Rekli su mi kasnije da su ga vidjeli u blizini moje kuće sa sjekirom, ali ja tada o tome nijesam mnogo razmišljala, nijesam ga se plašila. Samo sam željela da ga se oslobodim.“

Žrtve nasilja koje nijesu u vezi s konfliktom

4.3: Seksualno uznemiravanje

Više od tri od deset žena (31%) doživjelo je najmanje jedan oblik seksualnog uznemiravanja (kako je navedeno na Slici 4.4) od svoje 15. godine⁴⁵, a jedna od pet (18%) doživjela je seksualno uznemiravanje u periodu od 12 mjeseci (Slika 4.3). Jedna od sedam žena (14%) suočila se s ozbiljnim oblicima seksualnog uznemiravanja (5% u periodu od 12 meseci).⁴⁶ U EU, 55% žena u prosjeku izjavilo je da su doživjele seksualno uznemiravanje, u rasponu od 24% u Bugarskoj do 81% u Švedskoj. Prosjek Crne Gore je znatno niži od prosjeka EU i susjedne Hrvatske (41%). Zemlje s dužom tradicijom politike rodne ravnopravnosti i kampanja za podizanje svijesti (nordijska i zapadna Evropa) takođe imaju veće stope žena koje govore o iskustvu seksualnog uznemiravanja.

Slika 4.3: Učestalost seksualnog uznemiravanja

Prema rezultatima ankete, najčešći oblici seksualnog uznemiravanja koje su pretrpjele žene jesu zastrašivanje usljed zurenja ili pohotnog posmatranja žena, neadekvatni pozivi za izlaska, od kojih se sa svakim od ovih oblika susrela oko jedna od osam žena nakon njihove 15. godine (Slika 4.3). U EU, zurenje i pohotno gledanje žena je najčešći tip (30%), a odmah za njim slijedi nepoželjno dodirivanje, grljenje ili ljubljenje (29% u EU u poređenju sa 8% u Crnoj Gori).

45 Što se tiče seksualnog uznemiravanja, žene u anketi su pitane: Koliko često ste nakon svoje 15. godine do sada/u proteklih 12 mjeseci doživjeli nešto od sljedećeg: 1) nepoželjno diranje, grljenje ili ljubljenje? 2) seksualno sugestivne komentare ili šale koje vas vrijeđaju? 3) neprikladne pozive za izlazak? 4) nametljiva pitanja o vašem privatnom životu koja vas vrijeđaju? 5) nametljive komentare o vašem izgledu koji su vas uvrijedili? 6) neprikladno buljenje ili zurenje koje vas je plašilo? 7) neko vam je slao ili pokazivao seksualno eksplicitne slike, fotografije ili poklone koji su vas uvrijedili? 8) neko vam se nepristojno pokazivao? 9) neko vas je natjerao da gledate pornografski materijal protiv vaše volje? 10) neželjene seksualno eksplicitne e-poruke ili SMS poruke koje vas vrijeđaju? 11) neprikladno udvaranje koje vas vrijeđa na sajtovim društvenih mreža kao što su Facebook ili u sobama za ćaskanje na Internetu? Što se tiče svakog oblika seksualnog uznemiravanja, žene su mogle reći da li su ga doživjele: nikada, jednom, dva do pet puta ili šest puta ili više. Učestalost seksualnog uznemiravanja zasniva se na ispitanicama koje su barem jednom navele jednu od navedenih stavki. Šest oblika seksualnog uznemiravanja izabrano je zbog njihove ozbiljnosti, i oni se u ovom izvještaju nazivaju „najtežim oblicima“ seksualnog uznemiravanja.

46 Najteži oblici seksualnog uznemiravanja prijavljeni su kao „neželjeni dodiri, grljenje ili ljubljenje“, „seksualno sugestivni komentari ili vicevi koji vas vrijeđaju“, „neko vam je slao ili pokazivao seksualno eksplicitne slike, fotografije ili poklone koji vas uvrijedili“, „neko vam se nepristojno pokazivao“, „neko vas je tjerao da gledate pornografski materijal protiv vaše volje“ i „slao neželjene seksualno eksplicitne e-poruke ili SMS poruke koje su vas uvrijedile“. Učestalost najtežih oblika seksualnog uznemiravanja zasniva se na ispitanicama koje su navele da su doživjele barem jedan od ovih šest oblika seksualnog uznemiravanja.

Tabela 4.4: Učestalost seksualnog uznemiravanja

Ponekad ste možda doživjeli da se ljudi prema vama ponašaju na nepoželjan i uvredljiv način. Koliko ste često, otkako ste napunili 15 godina pa do sada, doživjeli bilo šta od navedenog:

	Nikada %	Jednom %	2–5 puta %	6+ puta %
Nepoželjno dodirivanje, grljenje ili ljubljenje	91	4	3	1
Neprikladno zurenje ili posmatranje koje vas je plašilo	85	5	6	3
Komentare ili šale sa seksualnim sadržajem koje su vas uvrijedile	92	2	3	2
Neko vam je slao ili pokazivao slike ili fotografije ili davao poklone sa eksplicitnim seksualnim sadržajem koji vas je uvrijedio	98	1	0,2	0,2
Neprikladne pozive za izlazak	87	4	4	4
Nametljiva pitanja o vašem privatnom životu koja su vas uvrijedila	88	2	4	4
Nametljive komentare o vašem fizičkom izgledu koji su vas uvrijedili	91	2	3	2
Neželjenu e-poštu ili SMS poruke s eksplicitnim seksualnim sadržajem koji vas je uvrijedio	91	1	1	1
Neprijemljive pokušaje zbližavanja na društvenim mrežama kao što je Fejsbuk ili na internet četetu koji su vas uvrijedili	73	2	2	2
Neko vam je nepristojno pokazivao intimne djelove svog tijela	96	2	1	0
Neko vas je prisilio da gledate pornografski sadržaj protiv vaše volje	97	1	0,3	0

OSNOVA: 1.227 žena starosne dobi od 18-74 u Crnoj Gori

IZVOR: OEBS-ova studija o nasilju nad ženama (2018)

Gotovo polovina žena koje su doživjele seksualno uznemiravanje kažu da je počinitelj bio neko koga nijesu poznavale (49%), što je niže od prosjeka EU (68%). Više od dvije od pet žena kaže da je počinitelj bio prijatelj, poznanik ili komšija (41%), što je više nego u EU (31% u prosjeku). Neko iz poslovnog okruženja je sljedeći najčešće pominjani počinitelj, u 20% slučajeva, što je niže nego u EU.

Iako su počinioci seksualnog uznemiravanja uglavnom muškarci, to nije uvijek slučaj. Šezdeset četiri procenta žena koje su doživjele seksualno uznemiravanje kaže da su počinioci bili isključivo muškarci, ali 24% njih kaže da su učestvovali i muškarci i žene, a 3% kaže da su počinioci bile isključivo žene.

U više od četvrtine slučajeva najtežeg slučaja seksualnog uznemiravanja učestvovalo je više od jedne osobe (27%).

Više od tri od deset žena doživjele su seksualno uznemiravanje nakon svoje 15. godine

U kvalitativnom istraživanju, za seksualno uznemiravanje se reklo da je prilično često, mada je manje učestalo od psihičkog nasilja. Žene koje su učestvovalе u istraživanju rekle su da se seksualno uznemiravanje najčešće događa na radnom mjestu. Ovo uključuje i šefove koji su tjerali žene da rade u lošim uslovima, time što su im nametali nova očekivanja i tretirali ih s nipodaštavanjem ako im ne bi izašle u susret, terajući ih da se osjećaju lako zamjenjivim.

Žene koje su učestvovalе u istraživanju rekle su da je malo primjera žena koje su dobile slučaj seksualnog uznemiravanja. Kažu da je razlog u tome što su muškarci na višim pozicijama u kompanijama imali dobre veze u društvu i bili sposobni da se zaštite.

„Žene moraju izdržati nasilje da bi zadržale posao. Ne postoji izolovan slučaj u Crnoj Gori gdje je žena zapravo dobila slučaj. Svaki od ovih poslodavaca ima neku vrstu podrške od nekog na višem položaju. Oni su svjesni da žena ne može ugroziti njihov položaj.“

Žene starosne dobi od 18 do 29, urbana sredina

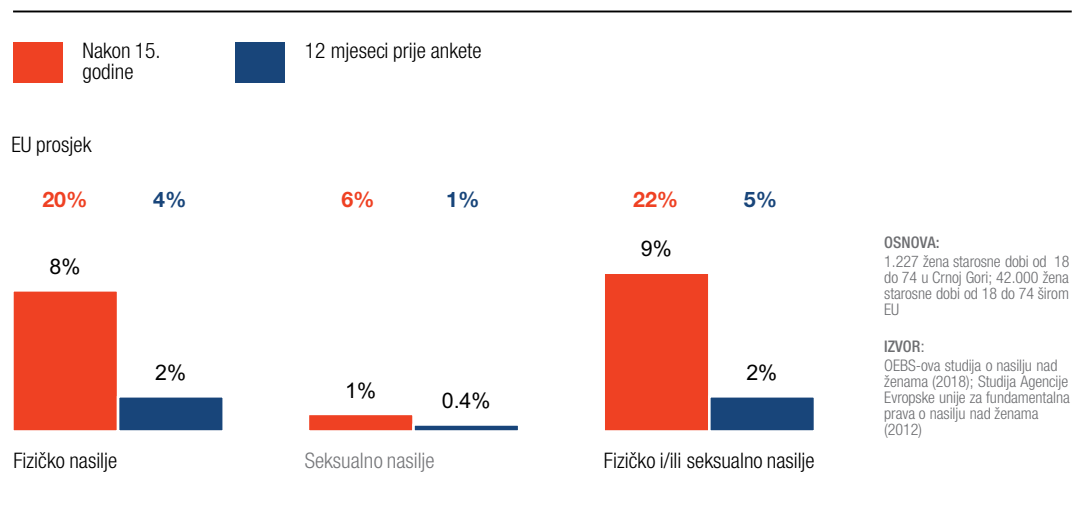
4.4: Fizičko i seksualno nepartnersko nasilje

Skoro jedna od deset (8%) žena kojoj su postavljena pitanja u vezi s njenim iskustvima, u ovom istraživanju rekla je da je bila podvrgnuta jednom ili više oblika fizičkog nasilja⁴⁷ od nekog ko nije partner nakon svoje 15. godine (2% u periodu od 12 mjeseci prije ankete), dok je 1% podvrgnuto seksualnom nasilju⁴⁸ (0,4% u posljednjih 12 meseci) (Slika 4.4). Ovo je znatno niže nego u EU, u kojoj je u prosjeku 20% žena izjavilo da su doživjele fizičko nepartnersko nasilje (od 10% u Austriji, Grčkoj, Poljskoj i Portugalu i Grčkoj do 36% u Danskoj), a 6% kaže da su doživjele nepartnersko seksualno nasilje nakon svoje 15. godine (u rasponu od 1% u Grčkoj i Portugalu do 12% u Švedskoj).

47 Učestalost fizičkog nasilja izračunava se na osnovu broja žena koje kažu da su doživjele barem jedan od sljedećih oblika nasilja nakon svoje 15. godine ili tokom 12 mjeseci prije ankete: guranje ili odgurivanje, šamaranje, bacanje teškog objekta na njih; čupanje za kosu, udaranje pesnicom ili teškim predmetom ili šutiranje, opekotine, gušenje ili davljenje, posjekotine, ubod ili pucanje u njih, udaranje njihove glave o nešto.

48 Učestalost seksualnog nasilja izračunava se na osnovu broja žena koje kažu da su doživjele barem jedan od sljedećih oblika nasilja od 15 godina ili tokom 12 mjeseci prije istraživanja: „Prisilili su vas na seksualni odnos držeći vas ili vas na nake način povređujući“, „Neko je pokušao da vas prisili na seksualni odnos držeći vas ili vas povređujući na neki način“, „Bili ste prisiljeni da učestvujete u bilo kojem obliku seksualne aktivnosti kad to nijeste htjeli ili nijeste mogli odbiti“, „Prisiljeni ste na seksualnu aktivnost jer ste se bojali onoga što bi se moglo dogoditi ako biste odbili“.

Slika 4.4: Učestalost nepartnerskog fizičkog i/ili seksualnog nasilja

Među ženama koje su učestvovalе u kvalitativnom istraživanju i koje su doživjele nasilje, utvrđeno je da su psihičko nasilje, seksualno uznemiravanje i seksualno nasilje smatrani najčešćim oblicima nepartnerskog nasilja. Te žene su rekle da je ova djela obično počinio muškarac kojeg žena zna, a ne potpuni stranac.

„To je obično neko koga žena poznaje, stari svat, ujak, zet, svekar. Meni je moj svekar ponudio novac da spavam s njim.“

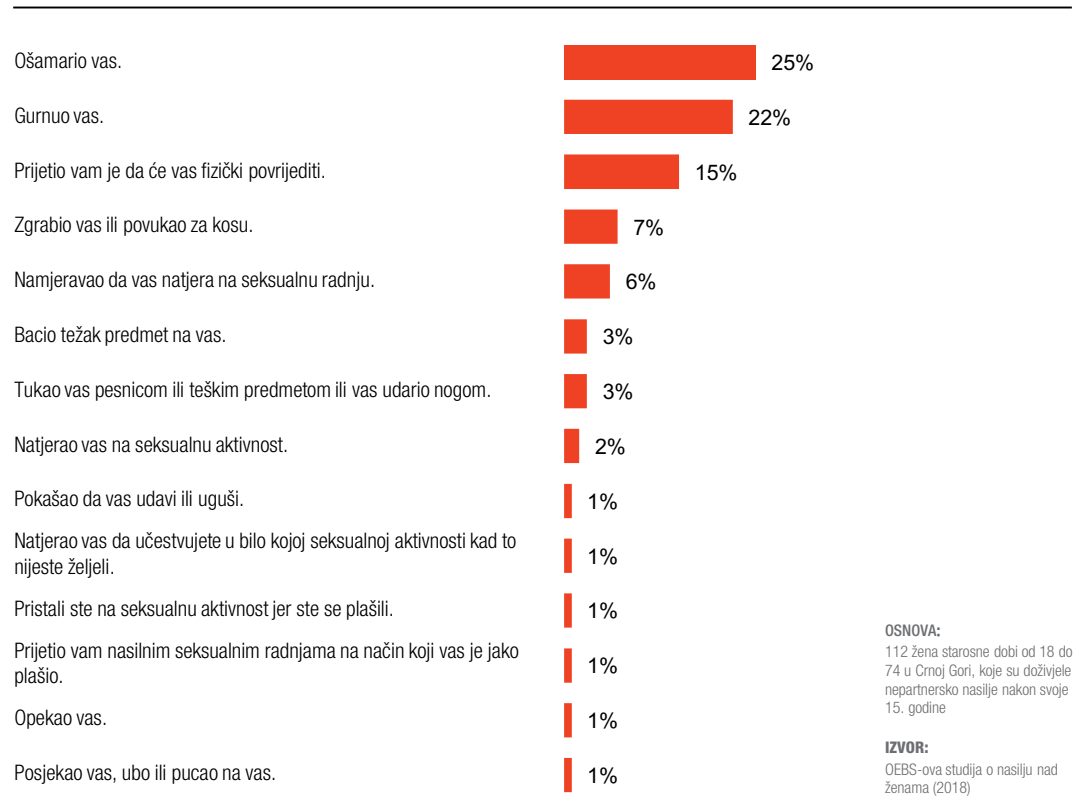
Žrtva nasilja

Prema podacima iz ankete, najčešći oblici fizičkog nasilja za koje žene kažu da su im bile izložene od nekoga ko im nije partner jesu šamar, pominje ga 5% žena, što je niže od prosjeka EU od 8%, dok je guranje pomenulo 4 % žena (nasuprot 13% u EU). Jedan procenat žena u Crnoj Gori doživjelo je svaki od ovih oblika nasilja u periodu od 12 mjeseci prije ankete. Nijedan pojedinačan oblik seksualnog nasilja za koje su pitane više od 1% žena se susrelo s ovim pojedinačnim oblicima nasilja.

Šamaranje (25%) i guranje (22%) takođe su najčešće pominjani tipovi nasilja koji su identifikovani kao najozbiljniji slučajevi nepartnerskog nasilja.

Slika 4.5: Najteži slučajevi nepartnerskog nasilja

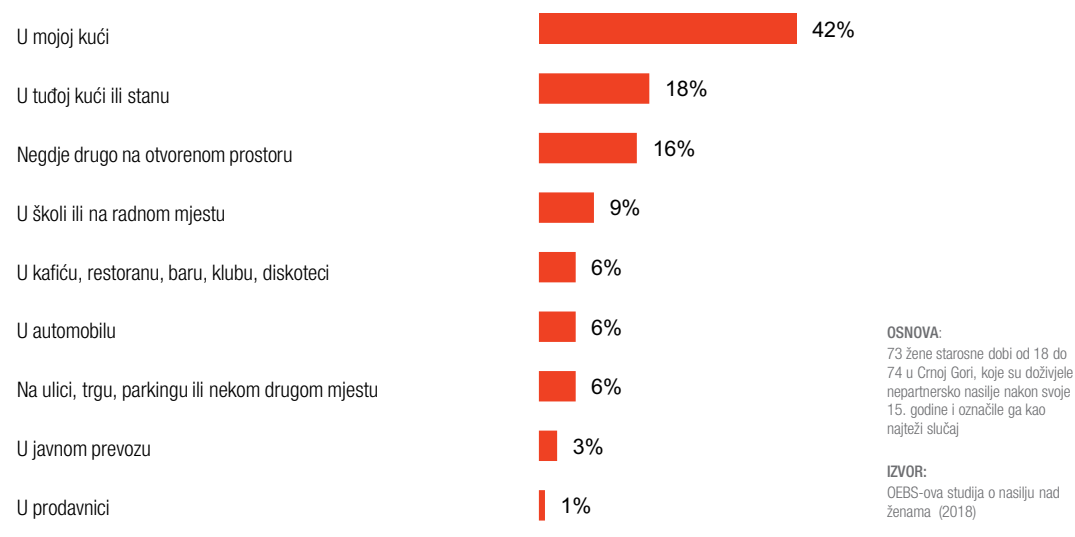
Razmislite o najtežem slučaju od nepartnera. Što vam se s ove kartice desilo u to vrijeme? Pod „najtežim“ mislimo na događaj koji je najviše uticao na vas.

U Crnoj Gori, 42% najtežih incidenata nepartnerskog nasilja desilo se u domu žena, mnogo više nego u EU, gdje se 27% „najozbiljnijih“ incidenata desilo u ženskom domu. Tokom dubinskih intervju sa žrtvama nasilja, opisano je kako su žene, u malim gradovima i selima, često bile izložene ponovnom kontaktu s počiniocima, koje nijesu mogle izbjeći. Ženama je naročito bilo teško da se distanciraju od članova porodice koji su počinili nasilje nad njima.

Slika 4.6: Mjesto najtežeg slučaja nepartnerskog nasilja

Kada razmišljate o najtežem slučaju nepartnerskog nasilja, gdje se on dogodio?

4.4.1: Počinioci

Skoro dvije od pet žena (39%) koje su doživjele fizičko nepartnersko nasilje kažu da je počinilac bio njihov rođak ili član porodice, a 13% kaže da je to bio rođak njihovog partnera. Rođaci su takođe među najčešće pominjanim počiniocima u EU (31%). Prijatelja, poznanika ili komšiju kao počinioca pominje njih 15% (19% u EU), a neko koga su poznavali, ali nijesu precizirale, spominje njih 16% (20% u EU). Nepoznati počinioci spominju se mnogo češće u Crnoj Gori (31%) nego u EU (31% nasuprot 7%).

Muškarce je identifikovalo kao počinioce nepartnerskog fizičkog nasilja 64% žena koje su doživjele takvo nasilje, a 48% žrtava spominje samo muškarca, dok 23% da su i muškarci i žene bili uključeni. Žene je identifikovalo njih 32% (sa 16% njih koje su navele samo žene). Preostali (20%) ne znaju pol počinioca ili ne žele da kažu.

Počinioci nepartnerskog nasilja koje su identifikovale žene u kvalitativnom istraživanju uključivali su članove rodne porodice, članove proširene porodice žene ili porodicu njenog partnera (kao što su roditelji) i kolege. Žene koje bi se nakon stupanja u brak sa svojim mužem uselile kod njega i počele živjeti s njegovom porodicom mogle su biti izložene nasilju njegovih roditelja. Svekrve su najčešće navođene kao počinioci psihičkog nasilja, što je uključivalo omalovažavanje, psovanje i ponižavanje žene. Svekri su takođe spomenuti kao počinioci fizičkog i psihičkog nasilja nad ženama.

Kada je u pitanju porodica supružnika, nikada nijedna žena nije dovoljno dobra za njihovog sina. On će kukati svojoj majci da mu žena nije spremila ručak ili nešto drugo uradila i tada će ona reći: ‘Dođi ti svojoj mami, ja ću ti to opeglati’.

Žene starosne dobi od 18 do 29, ruralna sredina

Dvadeset devet odsto žena koje su iskusile nasilje u djetinjstvu kažu da su kasnije doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje od intimnog partnera

Žene koje su učestvovala u kvalitativnom istraživanju rekly su da su kolege, posebno starije muške kolege, takođe počinioi psihičkog nasilja. Žene su za njih nagađale da su smatrali da bez straha od posljedica mogu počiniti nasilje, jer je nezaposlenost visoka, a zaposleni se lako mogu zamijeniti.

Jedan od šest najtežih identifikovanih incidenata počinio je neko ko je bio pijan (17%). U više od četiri od pet najtežih incidenata, počinioi su postupali sami.

4.5: Doživljavanje nasilja u djetinjstvu⁴⁹

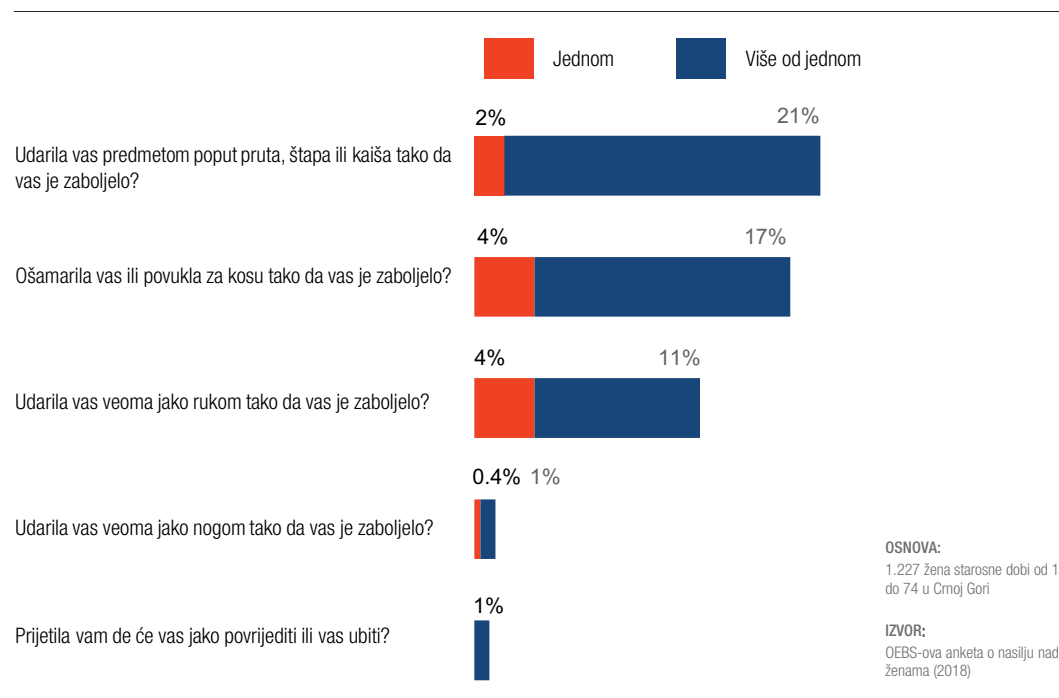
Trideset jedan procenat žena doživjelo je neki oblik fizičkog nasilja od odrasle osobe prije svoje 15. godine, u poređenju sa 27% u EU. Najčešće je oko jedna od pet žena pretučena štapom, prutom ili kaišem (23%) ili su doživjele šamaranje/čupanje za kosu toliko jako da ih je zaboljelo (21%, slično EU od 22%), dok je 15% bilo primilo toliko jak udarac da ih je zaboljelo (Slika 4.7). Roditelji su bili primarni počinioi ovog nasilja, a majke su pominjane češće od očeva.

Taj tip nasilja rijetko se dešava samo jednom. Najčešće oblike nasilja nad djecom prijavile su kao ponovljeni više od jednog puta one koje su iskusile svaki od ovih tipova nasilja.

⁴⁹ Nasilje u djetinjstvu odnosi se na nasilje prije 15. godine. U pogledu fizičkog nasilja prije 15. godine, ženama su postavljena sljedeća pitanja: Prije 15 godina, koliko često je odrasla osoba koja je imala 18 godina ili više vama uradila nešto od sljedećeg: 1) ošamarila vas ili vas povukla za kosu da vas je zaboljelo? 2) udarila vas tako da vas je zaboljelo? 3) šutnula vas tako da vas je zaboljelo? 4) istukla vas predmetom poput štapa, motke ili kaiša? 5) Posjekla vas ili vas ubola nečim? Što se tiče seksualnog nasilja prije 15 godine, ženama su postavljena sljedeća pitanja: Prije 15. godine, koliko često je odrasla osoba koja je imala 18 godina ili više vama učinila nešto od sljedećeg a da vi to niste željeli: 1) pokazali vam svoje genitalije? 2) natjerala vas da pozirate nagi pred bilo kojom osobom ili na fotografijama, video snimcima ili na internet kameri? 3) dodirivala vaše genitalije ili grudi protiv vaše volje? 4) prisilila vas na seksualni odnos? Kada je riječ o psihičkom nasilju prije 15. godine, ženama su postavljena sljedeća pitanja: Prije 15. godine, koliko često vam je neki odrasli član porodice učinio sljedeće: 1) rekli vam da niste voljeni? 2) rekli vam da bi voljeli da se nikada niste ni rodili? 3) prijetili da će vas napustiti ili izbaciti iz porodične kuće? Prije 15. godine, koliko često vam je odrasla osoba koja je imala 18 godina ili više učinila sljedeće: prijetila da će vas teško povrijediti ili ubiti? Učestalost nasilja u djetinjstvu zasniva se na ispitanicama koje su navele da su doživjele barem jednu od navedenih stavki za fizičko, seksualno ili psihičko nasilje ili bilo koji oblik od ova tri.

Slika 4.7: Doživljavanje fizičkog nasilja od odrasle osobe prije 15. godine

Koliko često vam je, u vrijeme dok ste bili mlađi od 15 godina, bilo koja odrasla osoba činila nešto od sljedećeg?

Učestalost psihičkog nasilja u djetinjstvu je znatno niža, samo 4%. Seksualno nasilje u djetinjstvu je još manje uobičajeno, s manje od 1% žena koje kažu da su doživjele takva iskustva. Može se očekivati da se neka od ovih iskustava ne dijele s anketarkama, odnosno da moramo preuzeti određeni nivo latencije u pitanjima vezanim za seksualno nasilje, i u djetinjstvu i kasnije u životu. U EU, gdje je seksualno zlostavljanje žena postalo dio javnog diskursa u nekoliko zemalja tako da su počinioci, a ne žrtve, stigmatizovani, 12% žena je prijavilo seksualno nasilje u djetinjstvu, u rasponu od 1% u Rumuniji do 20% u Francuskoj i Holandiji. Hrvatska ima stopu od 2%.

Kao glavni izvršioци nasilja u djetinjstvu identifikovani su roditelji, drugi članovi porodice, a u nekim slučajevima nastavnici. Vrste nasilja koje su iskusile žene uključivale su tjelesno kažnjavanje od svojih roditelja i nastavnika, koji su se smatrali normalnim dijelom odrastanja i učenja o tome što je prihvatljivo ponašanje. Zbog toga se u to vrijeme nije nužno identifikovalo kao nasilje i još uvijek se nije smatralo kao takvo u vrijeme obavljanja intervjua.

Žene koje su iskusile neki oblik nasilja u djetinjstvu imaju veću vjerovatnoću da kažu da su iskusile fizičko i/ili seksualno nasilje u rukama i partnera i nekog drugog: 17% žena koje su doživjele nasilje u djetinjstvu kažu da su iskusile fizičke i druge partnere / seksualnog nasilja, u poređenju sa 5% onih koje nijesu iskusile nasilje u djetinjstvu. Kad se radi o intimnim partnerima za fizičko i/ili seksualno nasilje odnosne brojke su 29% i 11%.

10%

Za jednu od deset žena u Crnoj Gori može se reći da je pogođena sukobom.⁵⁰

5. Konflikt i nasilje

5.1: Iskustva u vezi s konfliktom

Ovaj odjeljak razmatra to kakav je uticaj konflikt imao na žene u Crnoj Gori i kako je to uticalo na nivo nasilja koje su doživjele.

Žene su upitane jesu li preživjele period aktivnog oružanog sukoba u trajanju od najmanje jedne nedjelje. Oko sedam (15%) pominju da su preživjele NATO intervenciju 1999. godine, iako je trajala kraće od jedne nedjelje na teritoriji Crne Gore. Drugi pomenuti sukobi su sukob u Hrvatskoj (2%), u Bosni i Hercegovini (2%) i na Kosovu (1996–1999, 1%). Veoma mali broj žena doživjele su više od jednog od navedenih sukoba.

Sve u svemu, 10% žena može se identifikovati kao direktno pogođene sukobom, što se definiše kao življenje tokom perioda sukoba i doživljavanje bar jednog sukoba u vezi s nastavku razmotrenim iskustvima.

Među onima koji kažu da su preživjeli konflikt u trajanju od najmanje jedne sedmice, većina je imala najmanje jedno iskustvo koje je bilo povezano sa sukobom s liste koja je uključena u upitnik.

- Više od pola (53%) njih je čulo pucnjavu, zvuk bombardovanja ili granatiranja u lokalnom području u kojem su živjeli (najčešće u vezi s NATO intervencijom).
- Četvrtina (25%) je živjela tamo gdje su naoružane snage (redovne vojne ili druge naoružane grupe) bile stacionirane ili su se kretale u većem broju u trajanju od najmanje nedjelju dana (u polovini ovih slučajeva desilo se u vezi s NATO intervencijom).
- Četvrtina (25%) kaže da je pripadnik njihove neposredne porodice ili supružnik učestvovao u sukobu (dok je u polovini ovih slučajeva to bilo u vezi s intervencijom NATO-a).
- Jedna od pet (20%) kaže da su civili iz mjesta gdje su živjeli bili zarobljeni. Od njih 42 koje su to rekle, 14 je reklo da se radi o intervenciji NATO-a u vezi sa sukobom u Hrvatskoj i 11 u vezi sa sukobom u Bosni i Hercegovini.
- Više od jedne od njih pet (21%) rekle su da su civili iz mjesta gdje su živjele umrli (od 44 žene koje su to rekle, 18 slučajeva je u vezi s intervencijom NATO-a i 11 sa sukobom u Bosni i Hercegovini).
- Jednoj od osam (13%) žena koje su doživjele sukob uništena je ili ozbiljno oštećena imovina (od 28 žena koje su to rekle, 11 slučajeva se odnosilo na sukob u Bosni i Hercegovini i osam na sukob u Hrvatskoj).
- Više od petine njih (21%) moralo je napusti dom, a većina njih se kasnije mogla vratiti kući (18 žena je reklo da su napustili kuću zbog NATO intervencije i 12 zbog sukoba u Bosni i Hercegovini).

50 Definicija „pogođene sukobom“ predstavlja život u situaciji u kojoj je postojao aktivan oružani sukob u periodu od najmanje jedne sedmice i odgovor sa „da“ na najmanje jedno od sljedećih pitanja: „Jeste li čuli pucnjeve, zvuk bombardovanja ili granatiranja u lokalnoj zoni u kojoj ste živjeli u vrijeme sukoba?“ „Jeste li živjeli najmanje nedjelju dana na mjestu gdje su naoružani ljudi (redovne vojne ili druge naoružane grupe) bili stacionirani ili se kretali u većem broju? Ovo može uključivati lokalne stanovnike koji učestvuju u sukobu.“ „Jeste li svjedočili borbama u lokalnom području u kojem ste živjeli u vrijeme sukoba?“ „Je li imovina (npr. vaš dom, auto, stoka) vaše uže porodice uništena ili ozbiljno oštećena zbog sukoba?“ „Da li je imovina (npr. vaš dom, auto, stoka) vaše najbliže porodice oduzeta od strane naoružane grupe?“ „Je li bilo moguće naći posao u lokalnom području zbog sukoba? (kancelarije/fabrike bile su zatvorene ili uništene, bilo je previše opasno)?“ „Je li neki član uže porodice ili vaš suprug ili partner učestvovao u sukobu ili učestvovao u borbi kao pripadnik naoružane grupe?“ „Da li ste imali aktivno učešće u borbi tokom sukoba?“ „Jesu li civili iz lokalnog područja u kojem ste živjeli bili zarobljeni ili zatvoreni?“ „Jesu li civili u lokalnom području u kojem ste živjeli umrli zbog sukoba?“ „Jeste li bili lično fizički napadnuti ili povrijeđeni zbog sukoba?“ „Jeste li morali napustiti vaš dom tokom (bilo kojeg) sukoba (a) koje ste doživjeli?“

U kvalitativnom istraživanju, žene nijesu težile da za sebe misle da su ozbiljno pogođene sukobom u devedesetim godinama. Smatralo se da je sukob vjerovatno uticao na muškarce koji su bili direktno uključeni i možda su razvili posttraumatski stresni poremećaj kao posljedicu.

Žene koje su u ovom istraživanju definisane kao pogođene sukobom takođe su upitane o drugim posljedicama preživljavanja sukoba, od dostupnosti javnih službi do gubitka članova porodice i iskustva nasilja. Dvije od pet su doživjele najmanje jedno od iskustava navedenih u Tabeli 5.1.

Tabela 5.1: Iskustva žena direktno pogođenih sukobom

Recite mi da li ste doživjeli nešto od sljedećeg tokom oružanih sukoba koje ste preživjeli.

	Da %
Muškarci u vašoj porodici (supruzi, očevi, braća) bili su odsutni od kuće i porodice (jer su morali da bježe, borili su se u oružanom sukobu, bili su pritvoreni, nestali su)	31
Zdravstvene službe (uključujući zdravstvene službe za žene) koje ste ranije koristili bile su nedostupne ili nepristupačne tokom dužeg vremenskog perioda.	16
Članovi naoružanih grupa su uznemiravali lokalne žene u području u kom ste živjeli.	16
Naoružane grupe su namjerno koristile prijetnje, glasine ili stvarno nasilje protiv žena kako bi preplašili lokalno stanovništvo u području u kom ste živjeli	16
Organi sprovođenja zakona (policija ili druge organizacije za održavanje zakona i reda) nisu bili prisutni u vašem lokalnom području tokom dužeg vremenskog perioda	13
Žene u vašoj porodici su morale da idu na potencijalno opasna mjesta (tj. preko linije fronta/granice ili blizu eksploziva poput mina) zbog posla ili da bi nabavile osnovne potrepštine za domaćinstvo (drva za vatru, hranu, pijaću vodu, gorivo, itd.)	11
Član uže porodice ili vaš suprug ili partner je povrijeđen ili je poginuo u borbi/nasilju	10
Članovi naoružanih grupa su koristili duboko ponižavajuće prakse protiv lokalnih žena u području u kom ste živjeli, poput prisiljavanja žena da se skinu gole u javnosti, sakaćenja njihovih tijela, pregledanja njihovih tjelesnih šupljina bez razloga, itd.)	5
Okolnosti su natjerale žene da nude seksualne usluge u zamjenu za osnovne potrepštine ili da bi osigurale bezbjednost svojih porodica u području u kom ste živjeli.	5

OSNOVA: 139 žena starosne dobi od 18-74 u Crnoj Gori koje su bile pogođene oružanim konfliktom
 IZVOR: OEBS-ova anketa o nasilju nad ženama (2018)

U kvalitativnom istraživanju bilo je žena koje su smatrale da su direktno pogođene pomenu-tim konfliktima u regionu. Za njih je najtraumatičniji aspekt bilo odvajanje od porodice. Ove žene su bile djeca u vrijeme sukoba i bile su odvojene od roditelja i poslate da žive u različite djelove zemlje ili u drugu zemlju. Djecu izbjeglice prihvatale su crnogorske porodice širom zemlje. Neke od njih imale su osjećaj da su hraniteljske porodice zbog toga bile izuzete od plaćanja komunalnih usluga. Žene su rekly da su djecu često zanemarivale ili zlostavljale te porodice.

„Svega se sjećam, voza, kad sam sjela u voz i napustila mamu i tatu, nijesam mogla tamo da se naviknem, na novo mjesto, nova pravila. Imala sam tamo još jednog strica, tatinog drugog brata, i sjećam se kako su nas između sebe prebacivali kao lopticu, svaki od njih nas je želio u svom stanu jer ljudi koji bi udomili izbjeglice nijesu morali da plaćaju struju. Navikla sam se na strica i strinu kad nas je uzeo drugi stric, i onda me je opet obuzeo očaj, jer su oni za mene bili stranci.“

Žrtva nasilja koje je povezano sa sukobom i koje nije povezano sa sukobom

Žene koje su bile izbjeglice rekly su da je to ostavilo trag na njih tokom cijelog života. Kao djecu izbjeglice, vršnjaci u školi tretirali su ih kao autsajdere, što je kasnije dovelo do verbalnog zlostavljanja i odbacivanja. Kao odrasle osobe, ove žene su rekly da ih Vlada i dalje smatra strancima. Žene izbjeglice su rekly da, uprkos tome što su živjele u zemlji više od 20 godina, nemaju prava građana, kao što je pravo glasa.

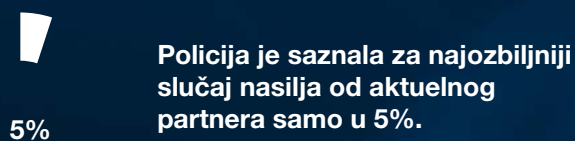
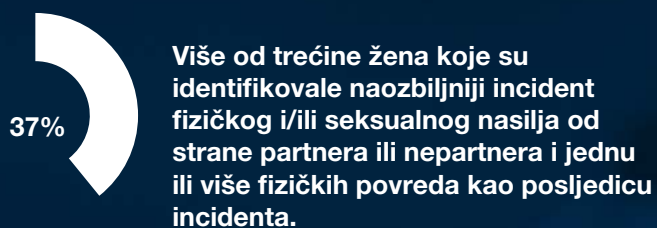
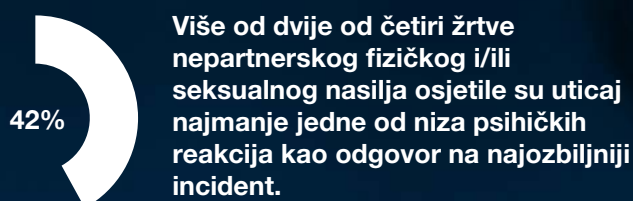
5.2: Konflikt i nasilje nad ženama

Broj žena direktno pogođenih konfliktima koje su doživjele i partnersko i/ili nepartnersko fizičko nasilje je nizak (n = 41) i svaku statističku analizu u ovoj grupi treba tretirati s odgovarajućim oprezom, međutim, 17% ovih žena vezuje fizičko nasilje koje su doživjele sa sukobom koje su doživjele. Kod žena koje su direktno pogođene sukobom postoji veća vjerovatnoća da su iskusile fizičko partnersko ili nepartnersko nasilje (27% u poređenju sa 18% žena koje nijesu pogođene sukobom) i fizičko nasilje od odrasle osobe tokom djetinjstva (47% u odnosu na 30%).

Danas, jedna od deset (10%) žena koje su direktno pogođene sukobom i pate zbog bolesti ili invaliditeta, to povezuje sa sukobom.

U kvalitativnom istraživanju, žene su rekly da su mnogi ljudi i dalje imali pristup vatrenom oružju nakon sukoba u bivšoj Jugoslaviji i izrazile su uvjerenje da je veće posjedovanje vatre-nog oružja uticalo na veći broj nasilnih činova. Međutim, žene nijesu podijelile nikakva lična iskustva u vezi s prijetnjom oružjem.

Procenat žena iz ankete koje kažu da su bile napadnute ili im je prijećeno vatrenim oružjem veoma je nizak i podatke treba tretirati uz odgovarajući oprez. Sveukupno, 1% anketiranih žena kaže da su napadnute ili da im je bilo prijećeno vatrenim oružjem (21 ispitanica ukupno). Među onima koje su doživjele partnersko ili nepartnersko nasilje nakon svoje 15. godine, 5% njih je doživjelo napad ili prijetnju vatrenim oružjem (13 ispitanica).

6. Uticaj nasilja na život žena i prepreke u traženju podrške

Ovo poglavlje pruža pregled uticaja nasilja na dobrobit žena, informacije o tome da li su svoja iskustva prijavile bilo kome i, ukoliko su to učinile, koliko su bile zadovoljne reakcijom. Tokom intervjuisanja, žene su pitane o uticaju najtežeg slučaja fizičkog ili seksualnog nasilja, uključujući prijetnje za oba tipa nasilja. Najteži slučaj definisan je kao onaj koji je najviše uticao na ženu, bilo psihički ili fizički.

6.1: Psihičke reakcije i fizičke povrede

Emocionalni uticaj doživljavanja bilo kog oblika nasilja je rasprostranjen, a skoro svi ispitanici kažu da su doživjeli neku emocionalnu reakciju. Žrtve fizičkog i/ili seksualnog nasilja od intimnog partnera najčešće kažu su osjećale strah, uz ljutnju, šok, bijes ili stid što i jesu uobičajene reakcije kao odgovor na najteži slučaj nasilja. Žrtve fizičkog i/ili seksualnog ne-partnerskog nasilja najčešće dožive šok.

Tabela 6.1: Emocionalne reakcije na fizičko i/ili seksualno (najteži incident) nasilje

Kada pomislite na najteži incident koji vam se dogodio od sadašnjeg partnera/bivšeg partnera/nekog drugog, jeste li kao posljedicu osjećali nešto od sljedećeg?

	Sadašnji partner	Bivši partner	Neko drugi
	%	%	%
Strah	42	49	34
Šok	31	30	46
Iznerviranost	26	41	34
Nelagodu	26	23	21
Stid	23	13	20
Bijes	20	32	35
Krivicu	20	17	6
Agresivnost	11	10	16
Ništa od navedenog	13	16	14

OSNOVA:
Žene u Crnoj Gori starosne dobi od 18 do 74 koje su doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje nakon svoje 15. godine i označile ga kao najteži incident: sadašnji partner (70), bivši partner (83) ili nepartnersko nasilje (73)

IZVOR:
OEBS-ova studija o nasilju nad ženama (2018)

Većina onih koji su doživjeli seksualno uznemiravanje osjećali su barem jednu od emocija prikazanih u Tabeli 6.1 (76%), ali su one koje su doživjele nasilje neprijatnost (39%) i ljutnju (38%) pominjale češće od straha ili šoka.

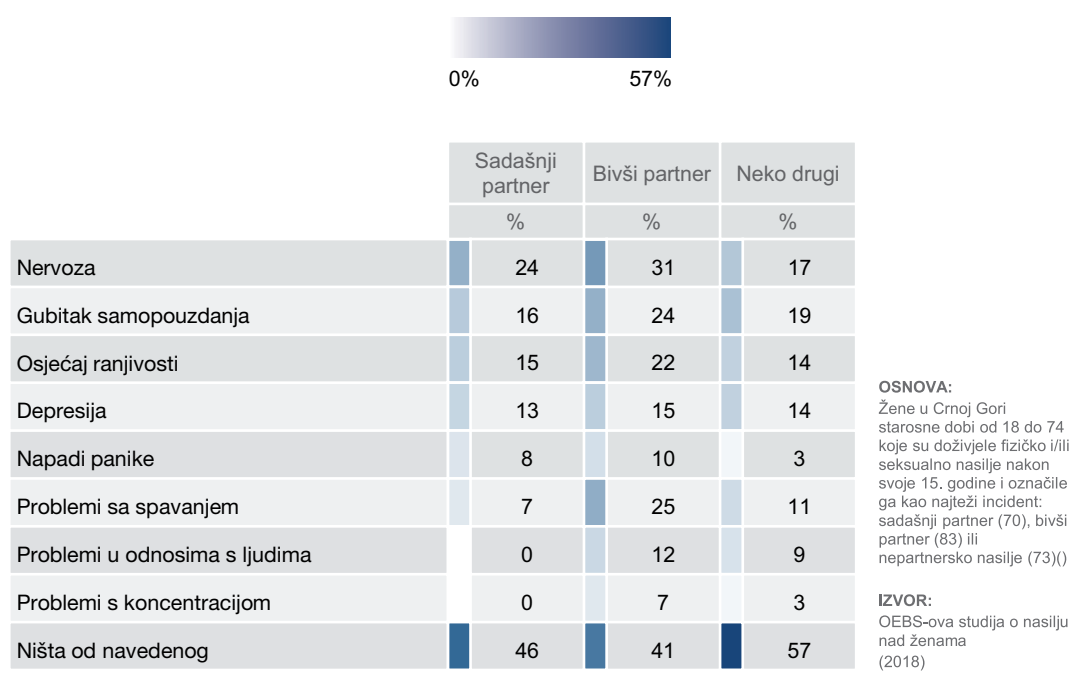
Nešto preko polovine žrtava nasilja od bivšeg partnera (53%) i nešto manje od polovine žrtava nasilja od sadašnjeg partnera (47%) doživjele su dugoročne psihičke posljedice kao rezultat najtežeg incidenta, pri čemu je anksioznost najčešća psihička reakcija u obje grupe. Incidenti s prethodnim partnerima ostavili su trajne posljedice na psihi žrtava, s poremećajima spavanja i problemima samopoštovanja koji muče četvrtinu tih žena (25% i 24%, respektivno).

Dvije petine žrtava fizičkog i/ili seksualnog nepartnerskog nasilja kažu da su patile najmanje od jedne od dugoročnih psihičkih reakcija navedenih na Slici 6.2, kao rezultat najtežeg incidenta. Gubitak samopouzdanja je najčešći i pominje ga jedna petina. Praćen je anksioznošću, depresijom i osjećajem ranjivosti.

Među ženama koje su direktno pogođene sukobom i koje su doživjele nasilje, anksioznost je izraženija: 49% ovih žena ukazuje na osjećaj anksioznosti kao rezultat njihovog najtežeg incidenta od bilo kojeg počinioca, nasuprot 24% onih koji nijesu pogođeni sukobom.

Tabela 6.2: Psihičke posljedice fizičkog i/ili seksualnog nasilja (najteži incident)

Jeste li patili od ičega od navedenog kao posljedice (najtežeg slučaja nasilja koje ste doživjeli)?

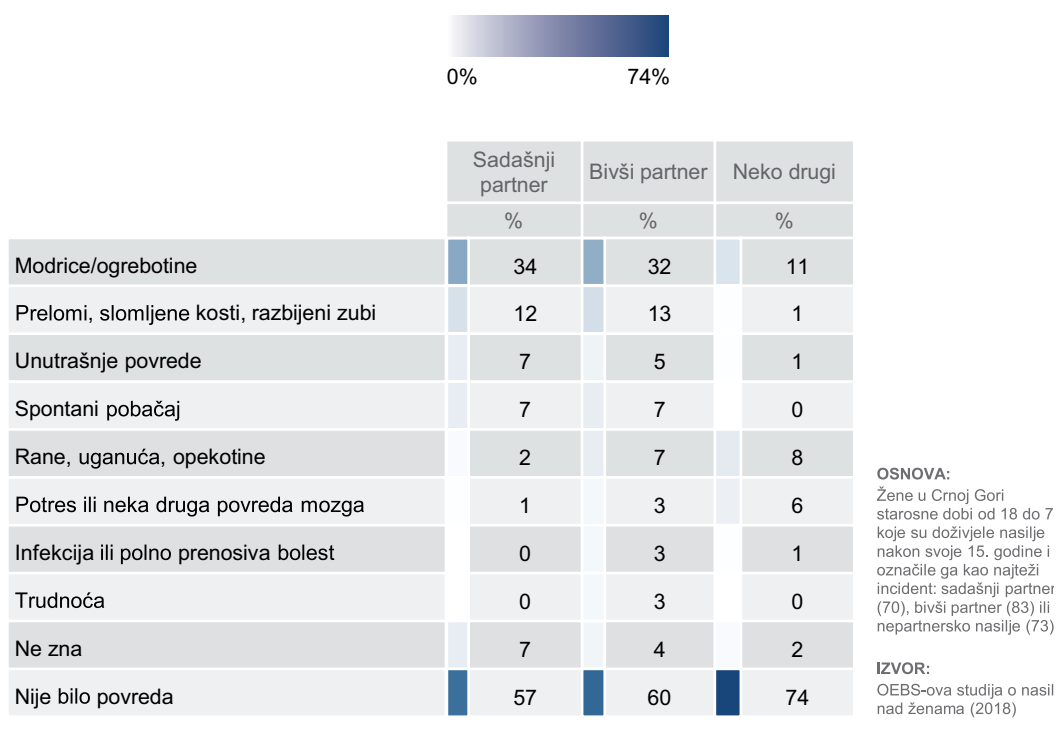
6. Uticaj nasilja na život žena i prepreke u traženju podrške

Seksualno uznemiravanje nije izazvalo psihičke reakcije onog intenziteta kao fizičko ili seksualno nasilje. Skoro četiri petine žena kaže da ne pate više od psihičkog uticaja na najteži incident. Međutim, 12% je patilo od anksioznosti, a 8% je doživjelo gubitak samopouzdanja zbog slučaja seksualnog uznemiravanja koje su smatrali najtežim.

Manje žena je patilo od tjelesne povrede ili neke druge fizičke posljedice u odnosu na emocionalne ili psihičke uticaje od nasilja, iako su mnogi i dalje pod tim uticajem. Fizičke povrede češće su među žrtvama nasilja od sadašnjeg ili bivšeg partnera, a oko trećina njih prijavljuje neku vrstu povrede nakon najtežeg incidenta. Najčešća vrsta povreda su modrice ili ogrebotine, međutim, jedna od osam spominje i prelome, slomljene kosti ili slomljene zube. Fizičke povrede manje prevladavaju među žrtvama nepartnerskog nasilja. Četvrtina je izjavila da je pretrpjela neku fizičku povredu (25%), uz modrice i ogrebotine kao najčešće.

Tabela 6.3: Fizičke povrede koje nastaju kao posljedica fizičkog i/ili seksualnog nasilja (najteži incident)

Kada pomislite na najteži slučaj (fizičkog/seksualnog nasilja koje ste preživjeli), je li kao posljedica toga bilo išta od sljedećeg?

Žene najčešće kažu da im je, što se tiče neophodnih informacija, savjeta ili podrške nakon najtežeg incidenta fizičkog i/ili seksualnog nasilja koje je počinio njihov partner, samo bio potreban neko ko bi im pružio moralnu podršku. Ovo važi kako u Crnoj Gori, tako i u EU

Tokom dubinskih intervjua sa žrtvama nasilja, ove žene su opisale da su posljedice zlostavljanja bile i fizičke i psihičke prirode. Fizičke povrede uključivale su modrice i oštećenja unutrašnjih organa. Psihički uticaji uključivali su niže samopoštovanje, anksioznost i depresiju.

Bilo je žena koje su doživjele nasilje od partnera i uspjele su da napuste vezu. Ove žene su rekly da ih je ovo iskustvo, iako teško, ojačalo i pokazalo im da su sposobne da same podižu svoju djecu.

„Dao mi je razvod prije nekih dvadesetak godina... moje razmišljanje je bilo napredno – da podižem zdravu i normalnu djecu. Nikada nijesam ponovo vidjela svog muža, a moj sin se nikada nije susreo s ocem. Bez obzira na to, on je izrastao u dobro vaspitanu osobu, mentalno zdravu, i uopšte u dobrog mladića.“

Žene starosne dobi 51+, urbana sredina

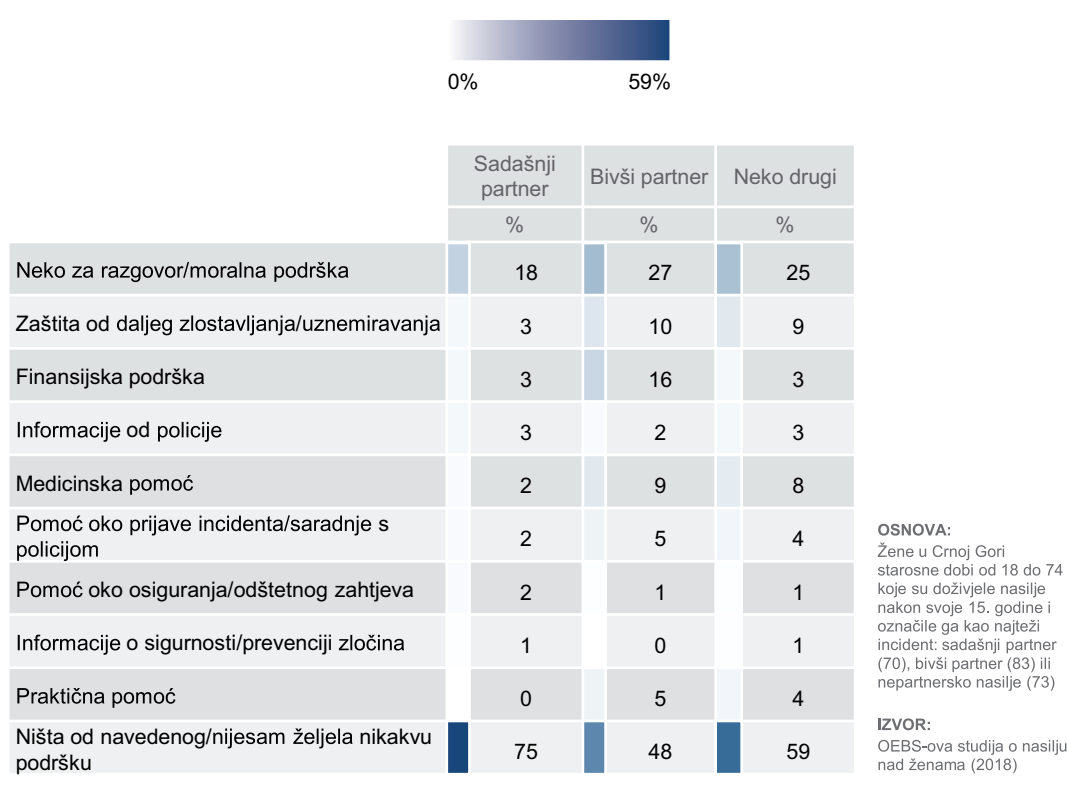
6.2: Podrška koja je potrebna žrtvama nasilja

Sve ispitanice koje su iskusile fizičko ili seksualno nasilje upitane su da li im je potrebna neka vrsta pomoći, nakon najtežeg incidenta koji su doživjele.

I u Crnoj Gori i u EU, žrtve najčešće kažu da im je najviše bilo potrebno da porazgovaraju s nekim ko bi im pružio moralnu podršku. Međutim, većina žrtava nasilja u Crnoj Gori – posebno žrtve partnerskog nasilja od aktuelenog partnera (75%) – kažu da ne bi željeli bilo koju vrstu informacija, savjeta ili podrške o kojima se pita u anketi. Žrtve nepartnerskog nasilja nijesu željele nikakvu podršku ni savjet u 59% slučajeva, u poređenju sa znatno nižim prosjekom EU od 36%.

Tabela 6.4: Tipovi informacija, savjeti i podrška koju žene žele nakon najtežeg incidenta

Koje vrste informacija, savjeta ili podrške su vam bile potrebne nakon incidenta?

O vrsti podrške koju su žene željele nakon preživljenog nasilja detaljnije je raspravljano u dubinskim intervjuima sa žrtvama nasilja. Nezacovljene potrebe kod žena koje su pretrpjele nasilje prvenstveno su bile u vezi s praktičnom podrškom. Jedina konkretna podrška koja im se u centrima za podršku nudila bilo je savjetovanje (s psihologom) i lijekovi (od psihijatar). Žene su rekly da je svaka podrška koja im je ponuđena kratkoročna, kao što je sklonište, a nije bilo nikakve finansijske ili druge podrške koja bi im pomogla da napuste partnera i započnu novi život. Neke žene su uspjele dobiti finansijsku podršku ili smještaj od svoje porodice. Međutim, žene bez ovog tipa podrške brinule su prije svega kako da nađu sigurno mjesto za život i da izdrže finansijski.

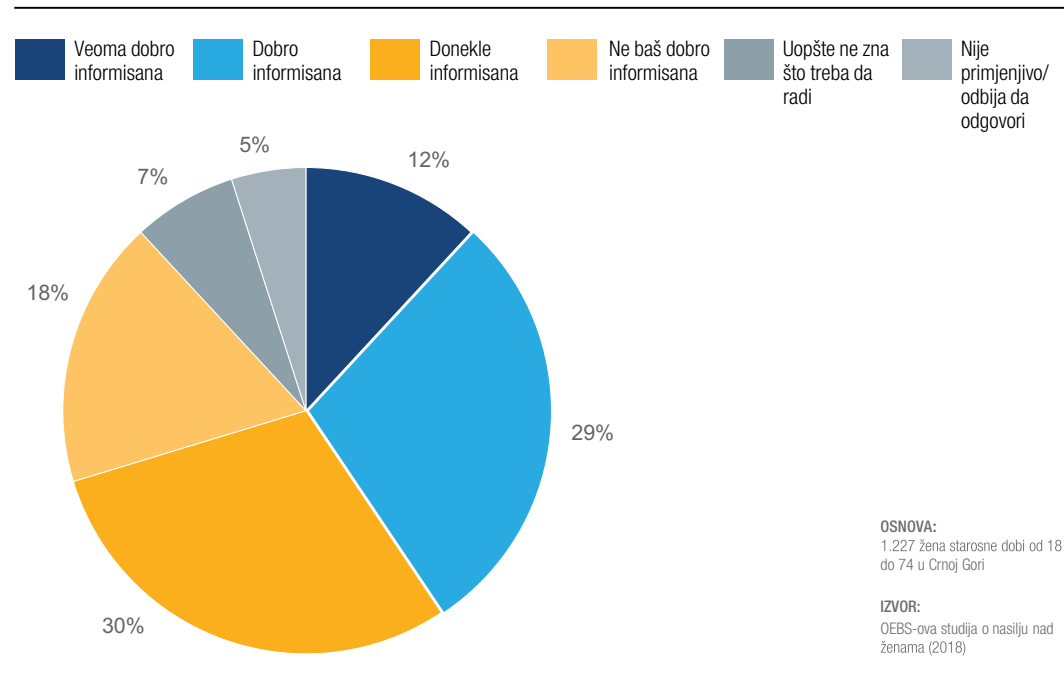
„Socijalne službe bi trebale ponuditi neku vrstu pomoći, najmanje tokom nekog perioda, kao što je slučaj u skandinavskim zemljama. Tamo je žena zaštićena, dobije stan i posao da bi mogla da izdržava samu sebe i djecu. I to je na period od najmanje šest mjeseci ili duže, dok ne stane na obje noge.“

Žene starosne dobi od 18 do 29, urbana sredina

Četiri od deset žena kaže da se smatraju informisanim o tome što bi trebale raditi kad bi doživjele nasilje. Manja je vjerovatnoća kod žena preko 60 godina da se osjećaju dobro ili veoma dobro informisanim (23% nasuprot 40% u cjelini), kao što su žene koje žive na sjeveru (30% u poređenju s 53% onih koje žive na jugu), žene koje rade u porodičnom biznisu za koji nijesu plaćene (31%), i žene kojima je teško preživjeti sa sadašnjim prihodom (25%). Žene s plaćenim zaposlenjem (53%) i s visokim obrazovanjem (55%) češće se osjećaju dobro ili veoma dobro informisanim. Žene koje žive u ruralnim oblastima znatno češće ukazuju na to da uopšte ne znaju što da rade u slučaju nasilja od onih u urbanim sredinama (13% nasuprot 5%, respektivno).

Slika 6.1: Svijest o tome što treba činiti nakon doživljavanja nasilja

Koliko se osjećate dobro informisanom o tome što treba da radite ako doživite nasilje?

Ženama je postavljano pitanje jesu li čule za tri organizacije koje pružaju podršku žrtvama nasilja. Svijest o postojanju Sigurne ženske kući Podgorica bila je najviša, s više od četiri od pet žena koje su čule za nju. Slijedi SOS telefon u Podgorici sa 62%. Ovdje se svijest o nasilju razlikuje prema demografiji, gdje je vjerovatnoća da su čule za ove organizacije veća kod visokoobrazovanih žena, onih s plaćenim zaposlenjem, žena starosti 40–49 godina i žena koje žive u centralnom regionu. Svijest je bila niža među ženama od preko 60 godina, nezaposlenih, domaćica i onih koji žive na sjeveru Crne Gore. Najmanje poznata organizacija bila je NVO SOS linija Nikšić, iako je za nju čulo više od polovine (52%) žena, što je poraslo na 66% žena koje su pogođene oružanim sukobom.

Sveukupno, skoro devet od deset žena (87%) upoznato je s makar jednom od tri ispitane organizacije o kojima se ispitalo, pri čemu skoro polovina (48%) ukazuje na to da su svjesne da postoje te tri organizacije. Međutim, uprkos tome što su ove organizacije dobro poznate, one nijesu obično prve kojima se žena obrati nakon preživljenih incidenata nasilja ili seksualnog uznemiravanja.

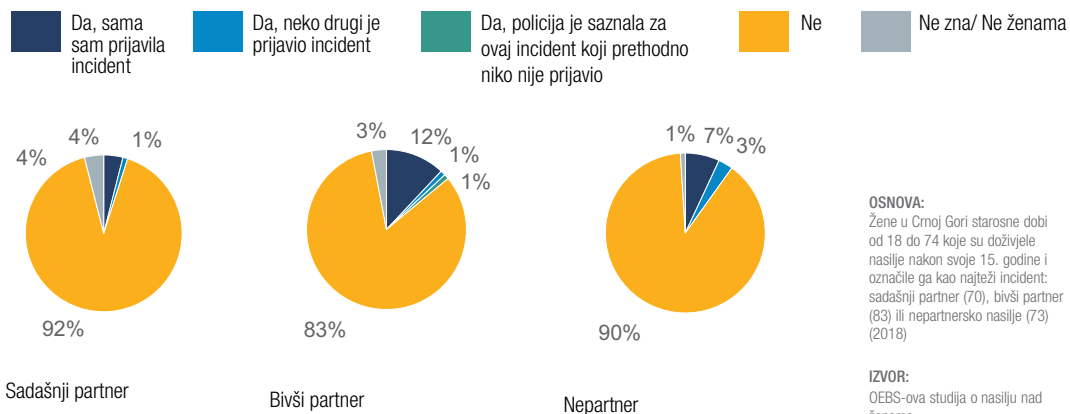
6.3: Prijavljivanje slučajeva nasilja i uznemiravanja

U anketi, ženama je postavljeno pitanje da li su policija ili druge organizacije upoznate s najtežim slučajem fizičkog ili seksualnog nasilja, uključujući prijetnje fizičkim i seksualnim nasiljem.

Čak i nakon najtežeg slučaja fizičkog i/ili seksualnog nasilja, policija o njima nije upoznata u većini slučajeva, kao što je prikazano na Slici 6.2 u nastavku.

Slika 6.2: Kontakt s policijom nakon najtežeg slučaja fizičkog i/ili seksualnog nasilja

Da li je policija saznala za (najteži) incident?

Žene takođe nijesu nastojale da kontaktiraju ni neke druge službe. U odnosu na nasilje sadašnjeg partnera, tri četvrtine onih koje su identifikovale najozbiljniji incident nijesu kontaktirale policiju ili drugu organizaciju (76%), što važi i za 72% slučajeva najtežih incidenata nasilja od bivšeg partnera i 80% slučajeva nepartnerskog nasilja (Slika 5.6).

Tabela 6.5: Kontakti nakon najtežeg slučaja fizičkog i/ili seksualnog nasilja

Da li ste kontaktirali neku od sljedećih službi kao rezultat najozbiljnijeg incidenta?

	Sadašnji partner	Bivši partner	Neko drugi
	%	%	%
Ljekara, dom zdravlja ili neku drugu zdravstvenu ustanovu	13	14	9
Bolnicu	10	15	12
Policiju (sama sam prijavila)	4	12	7
Socijalnu službu	3	9	1
Pravnu službu/advokata	2	14	3
Crkvu/vjersku organizaciju	1	0	5
Neku drugu službu/organizaciju	0	1	2
Organizaciju za podršku žrtvama	0	1	2
Sigurnu žensku kuću	0	3	1
Nijeste kontaktirali nijednu organizaciju ni policiju.	76	72	80

OSNOVA:
Žene u Crnoj Gori starosne dobi od 18 do 74 koje su doživjele nasilje nakon svoje 15. godine i označile ga kao najteži incident: sadašnji partner (70), bivši partner (83) ili nepartnersko nasilje (73)

IZVOR:
OEBS-ova studija o nasilju nad ženama (2018)

83% žena koje su doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje od sadašnjeg partnera i koje su identifikovale najteži incident nijesu kontaktirale policiju ili drugu organizaciju nakon što se to dogodilo

Glavni razlog zbog kojeg žene najteži slučaj nasilja nijesu prijavile policiji je to što su se žrtve nasilja same nosile s tim, možda samo uključivanjem prijatelja i porodice, ili su tu pomoć smatrale beznačajnom. U odnosu na najozbiljniji incident nasilja od sadašnjeg partnera, žrtve nasilja posebno su zabrinute da njihov partner ne bude uhapšen. Strah od partnera češće pominju i one koje su doživjele nasilje od sadašnjeg partnera, a njihov partner im ne dozvoljava da ih prijave policiji, vjerujući da je to njihova krivica ili ih neko drugi sprečava da to učine. Jedna od pet žena koje su doživjele nasilje od sadašnjeg ili bivšeg partnera kažu da žele da taj događaj ostane privatna stvar.

S obzirom na nedovoljno uzoraka, nije moguće identifikovati demografske razlike po pitanju toga zašto žena koja je bila izložena nasilju nije potražila pomoć.

Tabela 6.6: Razlozi zbog kojih žene nijesu kontaktirale policiju

Zašto nijeste kontaktirali policiju?

	Sadašnji partner	Bivši partner	Neko drugi
	%	%	%
Sama sam to riješila/uključila sam prijatelja/to je porodična stvar.	37	49	39
To nije bila značajna/ozbiljna stvar/nije mi palo na pamet	35	29	38
Nisam željela da moj partner/prestupnik bude uhapšen ili upadne u nevolju s policijom.	30	3	5
Strah od partnera/prestupnika	25	8	7
Nijesam htjela da iko sazna/zadržala sam to za sebe.	23	18	9
Partner mi nije dozvolio.	21	8	0
Mislila sam da je to moja krivica.	20	3	3
Neko drugi me je spriječio ili obeshrabrio da to uradim.	20	7	0
Stid, nelagoda	12	9	7
Nijesam željela da se naša veza završi.	12	7	-
Uplašila sam se da ću izgubiti djecu.	11	8	0
Mislila sam da policija neće htjeti ništa da preduzme.	6	5	4
Bila sam previše emocionalno uznemirena da bih zvala policiju.	1	5	3
Mislila sam da policija neće moći ništa da preduzme.	1	1	1
Otišla sam direktno kod sudije za prekršaje ili kod sudije da prijavim nasilje.	1	0	1
Niko mi ne bi vjerovao.	0	4	3
Neko drugi je to prijavio/policija je sama saznala za događaj.	0	0	3
Otišla sam na neko drugo mjesto radi pomoći.	0	0	3
Nijesam mogla da se obratim policiji zbog oružanog sukoba.	0	0	1

OSNOVA:
Žene starosne dobi od 18 do 74 u Crnoj Gori koje su doživjele nasilje ali nijesu tražile podršku od organizacija nakon najtežeg incidenta: sadašnji partner (66), bivši partner (72), neko drugi (67)

IZVOR:
OEBS-ova studija o nasilju nad ženama(2018)

U kvalitativnom istraživanju, nasilje nad ženama nije nešto o čemu žene lako razgovaraju, i pretpostavlja se da većina slučajeva nasilja prođe neprijavljeno. Žene koje su se povjerile drugima o nasilju uglavnom su razgovarale s bliskim prijateljima ili članovima porodice. One su rekly da su prijatelji prvenstveno nudili emocionalnu podršku, ali često nijesu nudili praktičnu pomoć, poput finansijske podrške.

Stavovi o tome u kojoj mjeri žene misle da će svoju porodicu obavijestiti o nasilju su izmiješani. Neke žene obavijestile su najbližu porodicu o nasilju i oni su im rekly da treba da izdrže i da ne traže razvod. Drugima je porodica ponudila podršku, ali samo pod određenim uslovima. Jedna žena tražila je pomoć i rekly su joj da se može vratiti kući svojoj porodici, ali samo ukoliko više nikad ne bude imala kontakt s mužem. Ona nije željela da pristine na to i nije prihvatila pomoć.

„Roditelji su mi rekly da se vratim kući. Nijesam s njima bila u kontaktu godinu ili dvije... Nije lako ostaviti čovjeka kog voliš.“

Žrtva nasilja

Prijavljivanje institucijama, kao što su policija ili službe socijalne zaštite, uglavnom se događalo samo kad su žene bile izložene ozbiljnom fizičkom ili seksualnom nasilju ili tamo gdje nijesu mogle izbjeći uključivanje ovih institucija. U ovim slučajevima, postojalo je veliko nepovjerenje u te institucije.

„Mislim da se žene ne obraćaju institucijama jer nemaju u njih povjerenja. Nikada nijesam čula za pozitivan ishod, nikada nijesam čula da je žena dobila pomoć neke od ovih institucija. Nemam povjerenje u njih.“

Žene starosne dobi 30–50, ruralna sredina

Studija slučaja: Priča osobe A

- A se vjenčala s 18 godina, i njen muž je bio nasilan od samog početka.
- A i njen muž su dobili dvoje djece. Tokom jedne krizne situacije nije joj dozvolio da hrani jedno od njih.

„Kada je moja beba imala dva mjeseca, on je došao pijan kući i nije mi dao da budem s bebom, i nijesam mogla da je dojim cijelu noć.“

- Zatražila je pomoć od sigurne kuće i dobila je savjet koji joj je pomogao da se osnaži i da ga napusti. Međutim, nakon toga je bila preusmjerena na socijalnog radnika i advokata koji joj je rekao da treba da pokuša da sačuva brak, i ona se vratila mužu.

„Socijalni radnici su došli i ubijedili me da mu se vratim zbog djece.“

- Nakon povratka kući, desio se drugi krizni momenat kad ju je muž udario dok je držala jedno od djece. Ovo je ponukalo A da zatraži pomoć svoje porodice. Porodica joj je pomogla tokom ovog perioda time što joj je dozvolila da živi sa njima.
- A je zatražila savjet. Policija i socijalne službe su takođe bile uključene tokom ovog perioda i A je rekla da su oni stali na stranu njenog muža i da nijesu bili od pomoći. Oni su dali ocu starateljstvo nad djecom u trajanju od dva mjeseca tokom ovog perioda. A je konačno dobila bitku za starateljstvo, ali kaže da se to desilo bez pomoći autoriteta.

O ograničenjima u prijavljivanju detaljno se govorilo u kvalitativnom istraživanju. Glavni razlozi za neprijavljivanje nasilja su stid, strah da se počinitelj ne osveti, i nedostatak povjerenja u relevantne institucije.

Kvadrat 6.1: Ograničenja u prijavljivanju nasilja u kvalitativnom istraživanju su uključivala:

1. Stid – obuhvatajući stid što je žrtva dozvolila da do nasilja dođe i stid u vezi s razvodom.
2. Strah – da će počinitelj saznati da su one nekome za to rekly i da to može samo dovesti do pogoršanja nasilja.
3. Nepovjerenje u službe – strah da im se neće vjerovati ili da neće biti ozbiljno shvaćene, posebno ako žena pripada etničkoj manjini.

Prema mišljenju žena koje su učestvovaly u kvalitativnom istraživanju, čini se da sramota ima i unutrašnje i spoljašnje komponente. Interno, žena obično sebe krivi zbog toga što je situacija eskalirala do te mjere i ne prijavljuje nasilje jer bi to značilo priznavanje „poraza“. Spoljašnje komponente su više prisutne u ruralnim područjima, gdje je vaspitanje mahom tradicionalno, a žene su izrazile uvjerenje da bi razdvajanje ili razvod bili sramota za porodicu. Neke žene rekly su da im roditelji ne bi dozvolili da progovore o zlostavljanju i odbijaju da podrže svoju ćerku.

„Ima roditelja koji kažu: ‘Ćuti i izdrži, bolje je tako’. Takođe, kad se žena uda, oni bi rekly: ‘Nemoj me osramotiti, sada ti nema nazad kući. Možeš skočiti u Moraću (rijeku) što se nas tiče ako se nešto desi.’“

Žene starosne dobi 51+, urbana sredina

Žrtvama koje se plaše reakcije svojih roditelja bilo je veoma teško da traže pomoć. Jedna žena je uspjela da se razvede, ali se toliko plašila majčine reakcije da je nastavila da živi u inostranstvu iako je htjela da se vrati u Crnu Goru. Vratila se u Crnu Goru tek kad joj je majka umrla.

Žrtve su takođe bile zabrinute da ih počinitelj može povrijediti ako ponovo prijave nasilje. One su brinule da ih policija ne bi štitila dok čekaju razvod ili suđenje. Ovo je takođe povezano s percepcijom o neefikasnosti institucija, pri čemu žene smatraju da je mala vjerovatnoća da će policija i pravosudni sistem brzo procesuirati bilo koji slučaj nasilja nad ženama.

Glavni razlog za zabrinutost među ženama bio je da im ako nasilje prijave institucijama niko neće vjerovati. Zbog toga bi se policiji obratile samo u slučaju ozbiljnog fizičkog ili seksualnog nasilja za koje su smatrale da se može dokazati. Žene koje su učestvovaly u kvalitativnom istraživanju rekly su da će se policija vjerovatno suočiti s počiniocem i savjetovati ženama da povuku optužbe, jer bi ih počinitelj u suprotnom vjerovatno opet povrijedio.

Žene koje su učestvovaly u kvalitativnom istraživanju izrazile su uvjerenje da oni koji pripadaju manjinama (poput Roma ili Albanaca) mogu imati poteškoća u prijavljivanju nasilja zbog predrasuda sa kojima se suočavaju u društvu. Smatralo se da bi policija i druge institucije najmanje mogle pomoći romskim ženama jer smatraju nasilje normalnim u romskoj zajednici. Za one kojima crnogorski nije maternji jezik pretpostavlja se da će biti teže da dođu do informacija o tome kako da prijave nasilje i da dobiju podršku.

Prijavljivanje seksualnog uznemiravanja

Polovina žrtava nasilja nije razgovarala ni sa kim (49%, u poređenju sa 35% u EU) nakon najtežeg slučaja seksualnog uznemiravanja. Ove žene su u najvećoj mjeri rekle da su same mogle da se suoče s njim (66% u poređenju s 52% u EU u prosjeku) ili da je to isuviše nebitna pojava i da im zbog toga vjerovatno nije palo na pamet da ga prijave (38% u poređenju s 30% u EU). Međutim, za manjinu žena, drugi faktori su bili po srijedi: neke su željele da ga sačuvaju za sebe (7% u poređenju sa 8% u EU), a neke su smatrale da im to neće biti od pomoći (4%). Manja je vjerovatnoća da žene u Crnoj Gori navedu neprijatnost ili sramotu (4%) u odnosu na EU – u prosjeku (13%) i u poređenju sa bilo kojom državom gdje je procenat žena koje ovo navode kao razlog za nerazgovaranje sa bilo kim iznosi od 5% na Kipru do 25% u Danskoj i Francuskoj. Za one koji *jesu* govorili o najtežim slučajevima seksualnog uznemiravanja, najčešće je to bio razgovor s prijateljima (37%, porastao na 57% kod starijih od 18–29 godina, koji su vjerovatno razgovarali s nekim nakon incidenta), rođacima ili članom porodice (15%), ili dečkom ili partnerom (5%). Žene nijesu prvobitno pomislile da se obrate službama, policiji ili organizaciji za pomoć.

6.4: Zadovoljstvo sa službama

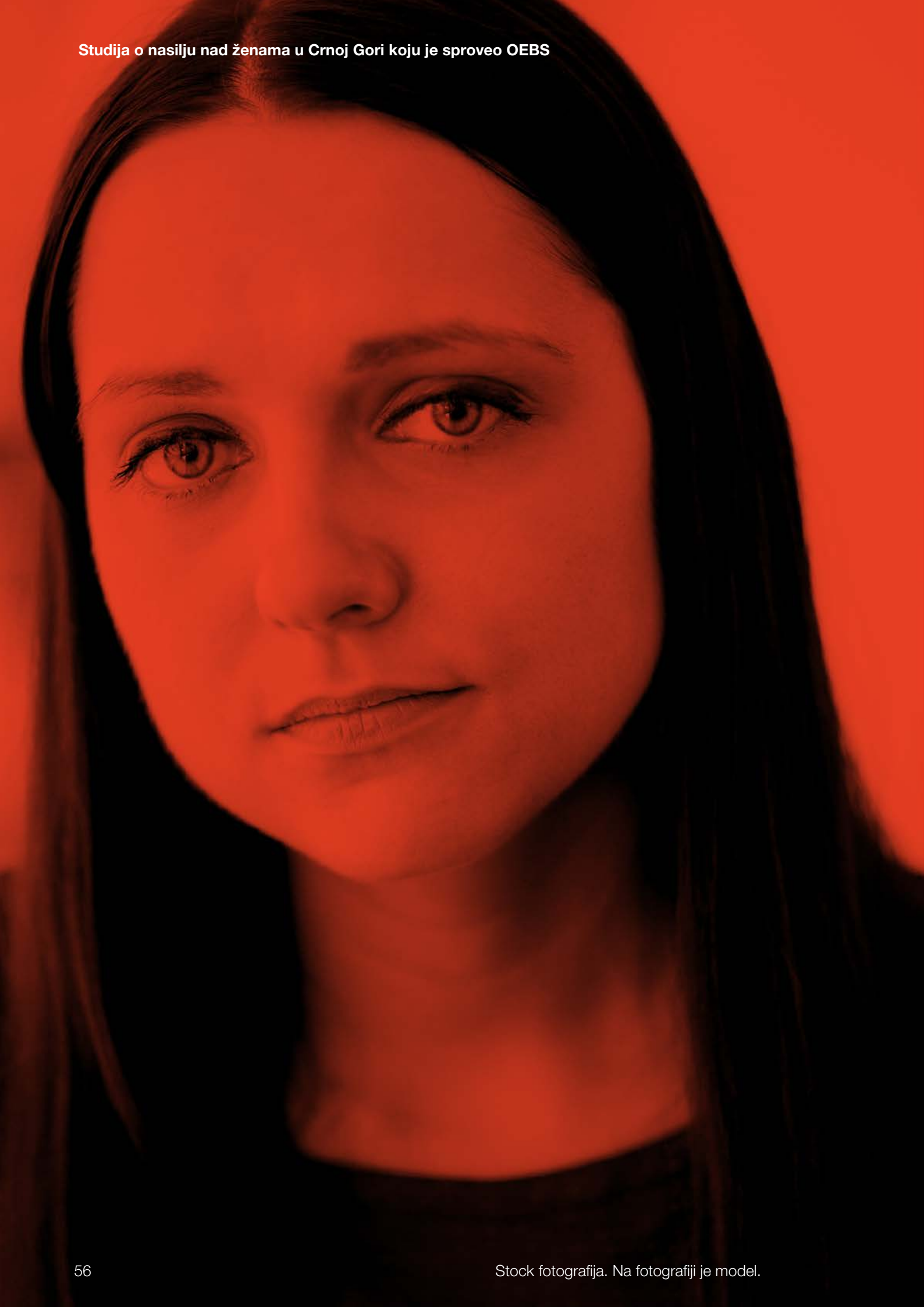
S obzirom na to da je malo žena prijavilo najteže slučajeve nasilja policiji ili drugim organizacijama i institucijama, na osnovu podataka iz ankete nije moguće procijeniti koliko su bile zadovoljne ili kako su se osjećale u vezi s ovim iskustvima.

Kvalitativno istraživanje otkrilo je da su žrtve nasilja imale prilično ograničena lična iskustva s nadležnim službama, ali povratne informacije sugerišu da s ovim službama uglavnom nijesu zadovoljne. Stavovi prema ženskim skloništima ili sigurnim kućama su mješovita, iako su žene koje su učestvovalе u istraživanju rekle da su skloništa i sigurne kuće uglavnom nudile profesionalno savjetovanje. Međutim, emocionalna podrška je bila najviše što su mogle dobiti. Žene su bile izričite u tome da im nije pružena dugoročna podrška koja bi im pomogla da napuste svog muža. Rekle su da bi ih zaposleni u službama na kraju podstakli da se vrate svojim muževima.

Žrtve nasilja kritikovale su i efikasnost pravosudnog sistema u procesuiranju slučajeve. Rekle su da se proces nakon prijave nasilja odvija veoma sporo, da je policija bila pre-
spora u tome da zaštiti ženu na bilo koji način, što je počiniocu nasilja omogućavalo dosta vremena da počinu novi, nasilniji zločin. Žene takođe smatraju da osoblje koje radi u ovim institucijama vjerovatno neće saosjećati s njima, i da je veća vjerovatnoća da će stati na stranu počinioca nasilja.

„Rekli su mi da ćutim, da budem smirena, pričali su kao da ga poznaju. Rekli su mi da ćutim da bih ga na taj način spriječila da me povrijedi i da mi oduzme dijete. Policija je htjela da njemu da dijete, jer su mu njegovi roditelji, djetetovi baba i djed pomagali. Stvarno mi nijesu mnogo pomogli.“

Žrtva nasilja

7. Iskustva nasilja među specifičnim grupama žena

Istraživanjem je prikupljen čitav niz detalja od ispitanika, da bi se pružila detaljna analiza toga u kojoj mjeri nasilje doživljavaju žene koje pripadaju različitim grupama. Svrha ovoga je da se identifikuje učestalost i rizik od doživljavanja nasilja među specifičnim grupama. Ovo poglavlje fokusira se na značajne razlike u navedenim iskustvima svih oblika nasilja uključujući i seksualno uznemiravanje, među različitim grupama žena.

Starosna dob

Kao što je razmatrano u Poglavlju 3, starosna dob je značajan diskriminator kad su u pitanju stavovi prema ženama i nasilju. Postoje i varijacije u rasprostranjenosti nasilja u različitim starosnim grupama.

Kod žena starosne dobi od 18 do 29 manja je vjerojatnoća u odnosu na prosjek da kažu da su doživjele nepartnersko fizičko i/ili seksualno nasilje nakon svoje 15. godine (5% prema ukupno 9%). Takođe je manja vjerojatnoća da su ikada doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje od sadašnjeg partnera (1% u odnosu na 12% u cjelini). Iako se to može očekivati, s obzirom na to da su starije žene doživjele više takvih iskustava tokom života ili kao rezultat toga što su duže vrijeme provele u sadašnjoj vezi, manja je vjerojatnoća da će mlađe žene reći da su doživjele nasilje u periodu od 12 mjeseci prije ankete (1% prema 6%). Žene starosne dobi od 40 do 49 godina najčešće kažu da su doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje od trenutnog partnera ikada i u periodu od 12 mjeseci prije ankete (18% i 10% respektivno).

Fizičko i/ili seksualno nasilje koje je počinio bivši partner takođe rjeđe prijavljuju osobe starosne dobi od 18 do 29 godina (7%), dok kod onih starijih od 30 do 39 godina postoji veća vjerojatnoća da kažu da su ga doživjele (23%) kao i kod onih od 60 godina ili više (20%).

Žene starosne dobi od 60 ili više godina rjeđe će reći da su nakon svoje 15. godine doživjele seksualno uznemiravanje (24% u odnosu na 31% u ukupnom broju slučajeva), dok su seksualno uznemiravanje u periodu od 12 mjeseci prije ankete češće doživljavale mlađe žene (23% žena starosne dobi od 18 do 29 godina i 24% žena starosne dobi od 30 do 39 godina, u poređenju s 18% u cjelini).

U kvalitativnom istraživanju otkriveno je da mlađe žene smatraju manje vjerovatnim da bi im se vjerovalo kad bi prijavile nasilje, pošto je vladalo mišljenje da su one pretjerivale po pitanju ovih situacija. Takođe su izrazile uvjerenje da bi im se savjetovalo da ne „odustaju“ od braka jer su suviše mlade posebno ako imaju djecu. S druge strane, smatralo se da će starije žene takođe biti diskriminisane, i nadležne službe ispituju zašto sada iznose problem ako su ga trpjele toliko dugo.

Status veze

Podaci su analizirani da bi se utvrdilo ima li ispitanica trenutno partnera (trenutno udata, žive zajedno a nijesu u braku ili su u vezi a ne žive zajedno), da li je imala partnera u prošlosti (bila je udata, živjeli su zajedno ali nijesu bili vjenčani ili su bili u vezi a nijesu živjeli zajedno) ili nikada nije imala partnera.

Kod žena koje su imale partnera veća je vjerovatnoća da kažu da su doživjele nasilje. Kod njih je četiri puta veća vjerovatnoća da su doživjele nepartnersko fizičko nasilje ikada u životu (12% u odnosu na 3% bez bivšeg partnera) i u 12 mjeseci prije ankete (3% u odnosu na manje od 1%).

Kod žena koje su imale prethodnog partnera takođe postoji veća vjerovatnoća da kažu da su doživjele nasilje u svojim trenutnim odnosima u odnosu na one koje nijesu imale partnera u prošlosti. Učestalost psihološkog nasilja od trenutnog partnera među onima koje su imale partnera u prošlosti je 42% u poređenju s 30% onih koje nijesu imale partnera. Za fizičko nasilje od trenutnog partnera, odgovarajuće brojke su 16% i 7%, a za seksualno nasilje, 4% i 2%.

Kod ove grupe žena (40%) postoji veća vjerovatnoća u odnosu na one koje nijesu imale partnera da kažu da su doživjele seksualno uznemiravanje u nekom trenutku svog života (40% nasuprot 20%) ili 12 mjeseci prije ankete (24% u odnosu na 10% respektivno). Više nego duplo je veća vjerovatnoća kod ovih žena (7%) u odnosu na one koje nijesu imale partnera (3%) da kažu da su bile izložene proganjanju.

Radni status i zanimanje

Veća je vjerovatnoća da će nezaposlene žene reći da su doživjele fizičko nasilje u djetinjstvu (41% nasuprot od 31% u cjelini).

Postoje neke razlike u učestalosti seksualnog uznemiravanja koje mogu biti povezane s obrascima rada. Veća je vjerovatnoća kod žena koje su samozaposlene da kažu da su doživjele seksualno uznemiravanje u nekom trenutku svog života (50% u odnosu na 31% u cjelini) i takođe u periodu od 12 mjeseci prije ankete (31% u odnosu na 18% u cjelini). Kod učenica je takođe veća vjerovatnoća da kažu da su u periodu od 12 mjeseci prije ankete seksualno uznemiravane (27%).

Suprotno tome, veća je vjerovatnoća kod penzionisanih žena i žena koje ispunjavaju obaveze kod kuće da kažu da su doživjele uznemiravanje u periodu od 12 mjeseci prije ankete ili, u slučaju penzionisanih žena, ikada.

Obrazovanje

U istraživanju su žene upitane o najvišem nivou obrazovanja koje su stekle – osnovno, srednje ili visoko obrazovanje. Uočen je jedan obrazac koji se ponavlja u podacima, a to je da je manja vjerovatnoća kod žena koje imaju visoko obrazovanje da navedu iskustva fizičkog (10% u odnosu na 17% u cjelini) ili seksualnog (0% u odnosu na 3% u cjelini) partnerskog nasilja. Takođe je manja vjerovatnoća da su bile izložene psihološkom nasilju u djetinjstvu (1% u poređenju s prosjekom od 4%).

Primanja

Žene koje su učestvovala u istraživanju analizirane su prema četiri grupe prihoda: one koje „žive ugodno sa sadašnjim primanjima“, one koje „uspijevaju“, one „kojima je teško“ i one kojima je „veoma teško“. Manja je vjerovatnoća kod žena koje žive ugodno sa svojim sadašnjim prihodom da kažu da su doživjele nepartnersko fizičko nasilje (5% u odnosu na 8% u cjelini) ili fizičko nasilje od bivšeg partnera (10% u odnosu na 15%). Kod njih je takođe manja vjerovatnoća da su doživjele fizičko nasilje u djetinjstvu (26% u poređenju s 32% ukupno).

Grupe koje pripadaju manjinama

U okviru ukupnog uzorka od 1.227 žena, njih 70 navelo je da pripadaju etničkoj ili vjerskoj manjinskoj grupi na području gdje su živjele. Male baze onemogućavaju vršenje detaljne analize za ovu manjinsku grupu, međutim, podaci pokazuju da žene koje smatraju za sebe da pripadaju vjerskoj manjini prijavljuju veće stope seksualnog uznemiravanja nakon svoje 15. godine (58% u odnosu na 31% u cjelini – obratiti pažnju na malu bazu za vjersku manjine od n = 28).

Žene s djecom

Veća je vjerovatnoća kod žena koje imaju ili su imale djecu da kažu da su u nekom trenutku života doživjele fizičko nasilje od intimnog partnera (19% naspram 9% žena bez djece), a u periodu od 12 mjeseci prije ankete (5% u odnosu na 1%). Takođe, veća je vjerovatnoća da će reći da su doživjele seksualno nasilje od intimnog partnera ikada u životu (4% nasuprot 0%). Veća je vjerovatnoća da će žene s djecom nego žene bez djece posmatrati nasilje u porodici kao privatnu stvar i da će vjerovati da je nasilje isprovocirala sama žrtva nasilja, kako je to razmatrano u Poglavlju 3. Veća je vjerovatnoća da će žene bez djece smatrati da će se njihovi prijatelji složiti s tim da ljudi van porodice treba da intervenišu ako muškarac maltretira ženu i vjeruju da žene češće iznose ili preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju ili silovanju.

Međutim, kod žena bez djece (koje su takođe uglavnom mlađe) dvostruko (8%) je veća vjerovatnoća da će biti izložene proganjanju u odnosu na žene s djecom (4%).

Lokacija

Veća je vjerovatnoća da će žene koje žive u urbanim sredinama reći da su doživjele nepartnersko fizičko nasilje u nekom trenutku života (10% u poređenju sa 3% žena koje žive u ruralnim područjima) i u periodu od 12 mjeseci prije ankete (2% nasuprot 0%, respektivno). Međutim, ne postoje razlike u navedenoj prevalenciji nasilja od intimnog partnera, seksualnog uznemiravanja ili proganjanja između žena koje žive u urbanim sredinama i onih koje žive u ruralnim područjima.

Veća je vjerovatnoća da će žene koje žive u centralnom regionu (11%) reći da su doživjele nepartnersko fizičko ili seksualno nasilje nego žene koje žive na sjeveru (5%).

Manja je vjerovatnoća da će žene koje žive na sjeveru (2%) reći da su u periodu od 12 mjeseci prije ankete doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje od trenutnog partnera u odnosu na one koje žive u centralnom i južnom regionu (7%). Međutim, veća je vjerovatnoća da su žene koje žive na sjeveru (23%) doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje od bivšeg partnera u odnosu na one koje žive u drugim regionima (14%).

Mali broj žena na sjeveru kaže da su bile izložene seksualnom uznemiravanju (24% u odnosu na 31% ukupno).

U kvalitativnom istraživanju, žene su mislile da su žene iz ruralnih područja suočene s nekoliko nedostataka kad je u pitanju njihova mogućnost da prijave nasilje. Prvo, kažu da imaju slabiji pristup relevantnim institucijama, jer se većina ustanova nalazi po gradovima. Žene su također bile mišljenja da se stavovi prema nasilju razlikuju u ruralnim područjima, jer postoji tendencija da ga zajednica vidi kao normalan dio braka i nešto što žene treba da tolerišu. Žene su izrazile uvjerenje da kod žena iz ruralne sredine postoji manja svijest o tome što zapravo predstavlja nasilje.

Karakteristike sadašnjih partnera

Prikupljene su osnovne informacije o uzrastu, obrazovanju, radnom statusu i određenim iskustvima i ponašanjima partnera ispitanika. Nekoliko razlika u rasprostranjenosti trenutnog partnerskog nasilja uočeno je prilikom njihovog proučavanja. Veća je vjerovatnoća da će se s psihičkim nasiljem suočiti žene čiji partneri imaju srednje obrazovanje (40%), od onih koji imaju visoku stručnu spremu (28%). Isto važi i za fizičko nasilje (13% i 5%, respektivno). Žene čiji su partneri nezaposleni također će vjerovatnije reći da doživljavaju psihičko nasilje (prosječno 55% nasuprot 36%). Iako su baze male, postoje dokazi koji ukazuju na to da kad trenutni partner pije nasilje se javlja češće.

**Iskustva psihičkog nasilja
češće se navode među ženama
čiji su partneri nezaposleni**

8. Zaključci i preporuke

Anketa i kvalitativno istraživanje o nasilju nad ženama u Crnoj Gori ukazuju na četiri glavna zaključka o tome.

1) Društvene norme i stavovi doprinose rodnoj nejednakosti i nasilju nad ženama

Žene su zabrinute zbog nasilja nad ženama u Crnoj Gori. Više od tri od pet (62%) žena smatra da je nasilje nad ženama uobičajeno. Zaista, više od dvije od pet žena (42%) su iskusile neki oblik psihičkog, fizičkog i/ili seksualnog nasilja od intimnog partnera ili nekog drugog nakon svoje 15. godine. Skoro petina žena koje su ikada imale partnera (19%) navelo je da su iskusile fizičko i/ili seksualno nasilje od sadašnjeg ili bivšeg partnera (19%), dok je 31% svih žena iskusilo seksualno uznemiravanje. Društvene norme i stavovi u vezi s ulogama žena i nivo prihvatanja rodne nejednakosti pružaju kontekst za ovo nasilje. Žene u kvalitativnom istraživanju podijelile su mišljenje da se od žena u Crnoj Gori očekuje da ispune tradicionalne uloge i da se ponašaju na određeni način, npr. da uvijek dobro izgledaju, da se udaju mlade i da nemaju više seksualnih partnera. Rekle su da su žene one koje se primarno brinu o porodici i da su odgovorne za održavanje domaćinstva. Još uvijek postoji koncept ženske poslušnosti, gdje 43% žena vjeruje da bi se njihovi prijatelji složili da „žena treba da se pokorava svom mužu“. Na nivou društva, stručnjaci i stručnjakinje su se zalagali za priznavanje pojma „rodno zasnovanog nasilja“, a ne „nasilje u porodici“, što, kako su rekli, umanjuje činjenicu da nasilje uglavnom pogađa žene.

Studija UNDP-a⁵¹ iz 2015. godine utvrdila je da polovina sudija u Crnoj Gori vjeruje da je nasilje u porodici privatna stvar. Podaci studije koju je sproveo OEBS to potvrđuju, s tim da je veliki broj žena izrazilo isto uvjerenje (42%), što je mnogo više nego u bilo kojoj zemlji EU. Oko četvrtine žena (24%) smatra da žene često same izazovu nasilje, a 27% smatra da žene preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju i silovanju. Što se tiče seksualnog nasilja, potrebe muškaraca smatraju se važnijim od ženskih, i smatra se normalnim da žene imaju seks sa svojim partnerima čak i kad to ne žele.

Komitet CEDAW je u svojim Zaključnim zapažanjima (2017) preporučio državi da utiče na medije da se eliminišu rodni stereotipi promovisanjem pozitivnih slika o ženama kao aktivnim učesnicama u društvenom, ekonomskom i političkom životu i muškarcima kao aktivnim učesnicima u domaćinstvu i odgoju djece. GREVIO je (2018) snažno ohrabrio Vladu da sprovede dugoročne kampanje za podizanje svijesti o stavovima i percepcijama u vezi s nasiljem u porodici, i posebne oblike nasilja kao što je silovanje. Dodatno obrazovanje preporučuje se stručnjacima i stručnjakinjama, posebno policiji i sudijama, o različitim pojavama nasilja nad ženama, njihovom otkrivanju i uzrocima, i sprečavanju sekundarne viktimizacije.

51 „Istraživanje o shvatanju nasilja zaposlenih u pravosuđu 2015“. [Pogledajte moje ranije komentare o ovome.]

2) Nasilje nad ženama ne prijavljuje se dovoljno i postoji nepovjerenje u institucije Drugo istaknuto pitanje je proces prijavljivanja nasilja.

Manje od jedne od deset žena prijavilo je policiji najteži incident fizičkog i/ili seksualnog nasilja od intimnog partnera. Svaka četvrta žena kaže da se ne osjeća dobro informisanom o tome što treba da uradi u slučaju da doživi nasilje, a ta brojka se povećava na 52% među ženama koje teško izlaze na kraj sa svojim prihodima. Više od tri od četiri (76%) žena koje su doživjele nasilje u partnerskim odnosima i 80% žrtava nepartnerskog nasilja nije tražilo nikakvu podršku od policije ili drugih organizacija nakon najtežeg incidenta koji su doživjele. Ovaj trend je zabrinjavajući jer nasilje ima ozbiljan uticaj na žene. Kao što su žene diskutovale u kvalitativnom istraživanju, psihičko nasilje u intimnim partnerskim odnosima dosta se toleriše i ne procesuiraju se jer se ne smatra ozbiljnim. Žene su, međutim, podijelile mišljenje da je ovaj tip nasilja veoma teško podnositi. Posebno je zabrinjavajuće otkriće da je skoro polovina žena koje su iskusile IPN izjavilo da je njihov trenutni partner (46%) ili njihov bivši partner (48%) bio nasilan prema njima tokom trudnoće, što je mnogo veći udio žena nego u EU.

Prema mišljenju eksperata intervjuisanih za ovu studiju, kad žena u Crnoj Gori prijavljuje nasilje od intimnog partnera policiji, počinitelj obično podnosi kontra-izvještaj. Čini se da, ako policijski službenici ne uzmu u obzir ko je glavni agresor, moguće je da će pravni sistem kazniti i muškarca i ženu, tako demoralizujući i obeshrabrujući žene da ponovo prijave nasilje. Zaista, žene u kvalitativnom istraživanju izrazile su nedostatak povjerenja u institucije. Bile su zabrinute da im se neće vjerovati, pa su prijavile samo slučajeve teškog fizičkog i seksualnog nasilja za koje su smatrale da se mogu dokazati. Nakon prijavljivanja, žene su smatrale da je procedura suviše spora i da su nadležne institucije vjerovatno na strani počinioca i ohrabrile ih da se žrtva vrati.

Mali je broj žena koje su kontaktirale neku instituciju ili organizaciju nakon njihovog najtežeg slučaja nasilja, a kad su zaista kontaktirale neku organizaciju, to je uglavnom bila bolnica, doktor ili neka zdravstvena ustanova. Pored otkrivanja znakova nasilja i podnošenja prijave, zdravstveni sektor ima ključnu ulogu da obezbijede adekvatnu podršku ženama i upute ih u druge specijalizovane službe za podršku, kao što su posebne organizacije za žrtve, besplatna pravna pomoć ili socijalne službe.

Prijavljivanje i krivično gonjenje seksualnog nasilja je posebno teško. Prema mišljenju stručnjakinja i stručnjaka, seksualno nasilje je i dalje tabu tema. Postoji veliki jaz između stvarnog broja slučajeva seksualnog nasilja i broja krivičnih djela koja se procesuiraju, budući da žene nerado svjedoče ili povlače svoje izjave.

Istraživanje je pokazalo da Romkinje pogotovo ne bi tražile pomoć zbog činjenice da institucije koje bi ih trebale podržati nasilje nad ženama vide kao normu u njihovoj zajednici.

Komiteta CEDAV napravio je veliki broj preporuka koje se odnose na nasilje nad ženama, uključujući i izdvajanje sredstava za borbu protiv stereotipnih stavova i tolerancije prema rodno zasnovanom nasilju nad ženama u institucijama za sprovođenje zakona, u borbi protiv svakog pristupa koji daje prednost očuvanju porodice u odnosu na žene prava, kako bi se osiguralo da pomirenju nije dat prioritet u odnosu na krivično gonjenje počinitelja i da se podstakne prijavljivanje nasilja u porodici nad ženama i djevojčicama/djevojkama pokretanjem kampanja za podizanje svijesti i povećanjem broja dobro obučanih i rodno osjetljivih sudija i organa za sprovođenje zakona službenika. GREVIO je dalje preporučio državi da osigura brz i nepristrasan odgovor svih službenika za sprovođenje zakona na slučajeve nasilja u porodici i drugih oblika nasilja nad ženama na osnovu punog poštovanja prava žena na život i fizički integritet.

3) Postoji dobar pravni okvir, ali on mora da se nadogradi i u potpunosti implementira

Ključni stručnjaci i stručnjakinje su izrazili uvjerenje da bi prvi korak trebao biti da se u potpunosti implementira i djeluje u skladu sa zakonodavstvom, politikama i konvencijama koje su već na snazi u Crnoj Gori. Rekli su da Crna Gora ima dobre zakone, ali da se oni ne primjenjuju na odgovarajući način.

Barijera za implementaciju može se naći i u društvenim i institucionalnim stavovima prema nasilju i rodnim ulogama. Studija OEBS-a iz 2015. godine utvrdila je da se 85% svih slučajeva nasilja u porodici prijavljenih policiji tretira kao prekršaj, mada istraživanje koje je sproveo OEBS pokazuje da polovina žena koje doživljavaju nasilje trpi dugoročne psihičke posljedice. Istraživanje OEBS-a pokazalo je da je samo u 7% prijavljenih slučajeva nasilja počinitelj dobio zatvorsku kaznu. Brojne nacionalne strategije i politike u skladu s Istanbulskom konvencijom još nijesu u potpunosti implementirane, uključujući i novi Protokol, kojim će se upravljati standardizacijom svih institucionalnih procedura u vezi sa slučajevima nasilja u porodici i nasilja nad ženama.

Stručnjaci i stručnjakinje su takođe primijetili da je bilo potrebno ažurirati neke relevantne politike i zakonodavstvo, te da one moraju biti usklađene s Istanbulskom konvencijom. Strategije se uglavnom bave nasiljem u porodici, pa su eksperti i ekspertkinje predložili da je potrebno uložiti više napora u rješavanje svih oblika nasilja nad ženama, posebno seksualnog i psihološkog nasilja. Zakonodavstvo koje se odnosi na krivične postupke smatralo se i neadekvatnim, jer zaštita žena stupa na snagu tek nakon završetka sudskog postupka.

Komitet CEDAV preporučio je usklađivanje domaćeg zakonodavstva s Istanbulskom konvencijom tako što je osigurao da se odredbe krivičnog prava koje se bave nasiljem nad ženama na osnovu roda strogo primjenjuju, uključujući i obezbjeđivanje kapaciteta za sudije, tužioce i policiju i druge policijske službenike na strogu primjenu tih odredbi. GREVIO je preporučio da se osigura veća operativna jasnoća između prekršajnog dijela nasilja u porodici i krivičnopravne prirode, kao i sankcije za odvratanje od prekršaja za nasilje u porodici i da se nalog za zaštitu stavi na raspolaganje za neposrednu zaštitu svih žrtava porodičnog nasilja, bez obzira na to donosi li tužilaštvo odluku o tužiocima ili instituciji za prekršajni postupak.

4) Postoje praznine u pružanju kvalitetnih usluga podrške i kapaciteta ženskih skloništa i drugih usluga podrške, posebno za ugrožene grupe kao što su etničke manjine i žene s invaliditetom.

Stručnjakinje i žene koje su učestvovala u kvalitativnom istraživanju rekle su da je **potrebno poboljšati kvalitet i kapacitet ženskih skloništa**. Za žene koje su učestvovala u kvalitativnom istraživanju, jedna od ključnih stvari koje su željele jeste da skloništa pruže dugoročnu praktičnu pomoć da bi osnažile žene da napuste svoje partnere i to bez pomoći svoje rodne porodice. Rekle su da im je posebno bitan dugoročan smještaj, finansijska pomoć i podrška za pronalaženje posla. Eksperti i ekspertkinje su primijetili da postoji nedostatak kapaciteta za smještaj žena i nekonzistentan kvantitet i kvalitet skloništa u zavisnosti od regiona. Opisano je da trenutno postoji nedostatak centara za žene koje su pretrpjele seksualno uznemiravanje. Jedan od identifikovanih problema je takođe bio nedostatak dogovora među institucijama o korišćenoj terminologiji za opisivanje različitih oblika nasilja i nedostatak koordinacije za razmjenu podataka u slučajevima nasilja.

Eksperti i ekspertkinje su rekli da su žene iz etničkih manjina, raseljene žene, žene iz ruralnih područja i one s invaliditetom posebno ugrožene. Neki od intervjuisanih eksperata dodali su da Romkinje doživljavaju diskriminaciju zbog svog roda i etničke pripadnosti i da im je potrebna adekvatna, ciljana podrška u smislu ekonomskog osnaživanja i instrukcija kako kontaktirati institucije. Stručnjaci i stručnjakinje su prijavili nekoliko slučajeva dječjih brakova posljednjih godina. Istakli su da su žene iz ruralnih područja posebno ranjive, jer im nedostaje pristup uslugama podrške. Oni su rekli da ove žene takođe žive u zajednici s tradicionalnim vrijednostima za koje je manje vjerovatno da će podržati razvod. Pored toga, za žene s **invaliditetom** reklo se da im je teže da pristupe pomoći, i da službe kojima pristupaju možda nemaju resurse da im pruže odgovarajuću podršku. Bilo je nekih nedavnih koraka da se riješi ovaj nedostatak podrške, kao što je nova usluga koju pruža Sigurna ženska kuća.

Komitet za eliminaciju diskriminacije nad ženama (CEDAW) preporučio je da država osigura dostupnost dovoljnog broja adekvatnih skloništa i da žrtve nasilja dobiju usluge savjetovanja, rehabilitacije i podrške. Još značajnije, GREVIO je preporučio da se razviju odgovarajuće mogućnosti finansiranja kao što su dugoročni grantovi zasnovani na transparentnim procedurama nabavki da bi se obezbijedili održivi nivoi finansiranja za ženske nevladine organizacije koje upravljaju specijalizovanim službama podrške za žene žrtve svih oblika nasilja, i da se osnuju krizni pristupni centri u slučajevima silovanja i/ili seksualnog nasilja, da bi se omogućila valjana reakcija dovoljnog broja obučenog i specijalizovanog osoblja.

Preporuke

Studija i kvalitativno istraživanje ukazuju na dodatne specifične preporuke:

Praćenje sprovođenja zakona i njegovo usklađivanje s Istanbulskom konvencijom Za Vladu

1. Proširiti strategije i politike izvan domaćeg/porodičnog nasilja na sve oblike nasilja i uključiti podatke iz studije iz 2017. i ove studije u relevantne akcijske planove.
2. Prepoznati pojam „rodno zasnovano nasilje“ i prestati koristiti „porodično nasilje“, što umanjuje činjenicu da su žrtve uglavnom žene.
3. Omogućiti praćenje implementacije politika i strategija, te kažnjavati institucije koje ih ne sprovode.
4. Obezbijediti pristup koji je usmjeren na žrtve među svim relevantnim institucijama.

Za Ministarstvo unutrašnjih poslova

5. Osigurati da se nalozi za zaštitu u hitnim slučajevima primjenjuju na odgovarajući način (tj. da počinitelj, a ne žrtva, bude sklonjen iz kuće).

Saradnja, obuka i multisektorski pristup Za Vladu i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

6. Jačati integrisani multisektorski odgovor na nasilje nad ženama.
7. Evaluirati implementaciju novog protokola za multidisciplinarni pristup u saradnji sa svim uključenim akterima najmanje jednom godišnje i napraviti izmjene ako je potrebno.

Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje i Ministarstvo rada i socijalnog staranja

8. Završiti planirani protokol za zdravstvene radnike, koji će dati prikaz kako medicinsko osoblje treba da postupa u (sumnjivim) slučajevima rodno zasnovanog nasilja u vezi s prijavljivanjem i obezbjeđivanjem dokaza o nasilju nad ženama.
9. Obezbijediti adekvatnu obuku i obrazovanje o svim oblicima nasilja nad ženama za ljekare i zdravstvene radnike. Obuka treba da se zasniva na Istanbulskoj konvenciji i treba da se suprotstavi tradicionalnim stavovima i praksama koje predstavljaju prepreku za uspješno procesuiranje nasilja nad ženama. Pozivati nevladine organizacije koje se bave nasiljem nad ženama da bi podijelili svoju stručnost za razvoj programa obuke.
10. Obezbijediti da ljekari i zdravstveni radnici imaju dovoljno znanja o sistemu upućivanja žrtava i da mogu dati smjernice ženama za dodatnu podršku.
11. Medicinske sestre koje idu u kućne posjete informisati i obučavati da otkrivaju znakove nasilja i da stručno upućuju žene na specijalizovanu podršku.
12. Osigurati adekvatnu obuku i obrazovanje o svim oblicima nasilja nad ženama za osoblje koje radi u centrima za socijalni rad. Obuka treba da se zasniva na Istanbulskoj konvenciji i treba da se suprotstavi tradicionalnim stavovima i praksama koje predstavljaju prepreku za uspješno procesuiranje nasilja nad ženama. Pozivati nevladine organizacije koje se bave nasiljem nad ženama da podijele svoju ekspertizu za razvoj programa obuke.

13. Razviti strogu politiku da bi se osigurala anonimnost. Pozabaviti se protokolima prijavljivanja, uključujući i to da li žena želi otkriti svoj identitet i želi li nastaviti s krivičnim gonjenjem. Obučiti osoblje o ovim politikama i uvesti disciplinske mjere za njihovo kršenje.

Specijalizovane usluge za žene i aktivnosti podizanja svijesti
Za Ministarstvo rada i socijalne zaštite

14. Podržati nevladine organizacije koje upravljaju skloništima u razvijanju njihovog kvaliteta i kapaciteta da bi se obezbijedio pristup dugoročnoj podršci i finansijskoj pomoći preživjelima kad napuste nasilne veze. Sprovesti postojeće zakonodavstvo i jasne smjernice i standarde od relevantnih institucija, kako je definisano u saradnji između države i nevladinih organizacija. Redovnim praćenjem i kontrolama može se osigurati ispunjavanje ovih postavljenih standarda, pružajući konzistentan tip usluga za preživjele i kolaborativni pristup problemu između nevladinih organizacija i države.
15. U okviru procesa licenciranja za NVO, osigurati da se ne uzimaju u obzir samo tehnički kriterijumi, već i znanje o bitnim pitanjima, kao i postojeće iskustvo i stručnost. Organizacije koje se ranije nijesu bavile nasiljem nad ženama ne bi trebalo da budu u mogućnosti da pružaju specijalizovane usluge žrtvama zbog osjetljivosti teme.
16. Obezbijediti programe za rad s počiniocima, kao dio koordiniranog odgovora zajednice.
17. Uključiti žene žrtve nasilja koje su na spisku nezaposlenih kao prvi izbor prilikom zapošljavanja i odrediti prioritete kad se radi o dobijanju stanova ili drugih smještajnih kapaciteta.
18. Sprovoditi kampanje za informisanje i podizanje svijesti, posebno za žene iz siromašnih sredina.

Za Ministarstvo prosvjete

19. Kao nastavak prethodnih inicijativa, kreirati obrazovne programe koji se mogu voditi s liderima romske zajednice.
20. Uvesti obrazovanje o rodno zasnovanom nasilju za djecu svih uzrasta da bi se postigla promjena u kulturi koja će osporiti trenutne društvene norme vezane za nasilje nad ženama. Pozivati nevladine organizacije koje se bave nasiljem nad ženama da podijele svoju stručnost prilikom izrade novih nastavnih planova i programa.

ANEKSI

Aneks 1: Anketa i kvalitativni rad na terenu

Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) zadužila je Ipsos da u sedam država učesnica OEBS-a sprovede kvalitativno i kvantitativno istraživanje o nasilju nad ženama. Studija je sprovedena i na Kosovu. Ovo je prva komparativna studija te vrste, i namijenjena je da se koristi da bi nacionalni i međunarodni akteri koji rade na kreiranju politika i implementaciji programa u jugoistočnoj ili istočnoj Evropi u budućnosti poboljšali kreiranje politika. Ovaj izvještaj predstavlja rezultate za Crnu Goru.

Studija obuhvata sljedeće elemente:

- Kvantitativno istraživanje na reprezentativnom uzorku od 1227 žena u dobi od 18 do 74 godine sprovedeno je između 5. aprila i 20. avgusta 2018. godine.
- Korišćen je višestepeni, stratifikovani, slučajni uzorak vjerovatnoće. Okvir uzorka, popis popisnih krugova (PK) s registrom adresa, koji je posljednji put ažuriran 2011. godine, dobijen je od Zavoda za statistiku Crne Gore. PK su često prilično mali i ne dozvoljavaju da se odabere dovoljno adresa da bi se postigao ciljani broj intervjua po osnovnoj jedinici uzorka (OJU). Zbog toga je trebalo stvoriti alternativne jedinice spajanjem, tamo gdje je to potrebno, dva ili više susjednih PK u jednu novu jedinicu. Ove, novostvorene teritorijalne jedinice, s minimalnom veličinom od 30 domaćinstava, tada su korištene kao OJU.
- Okvir uzorka pokriva sve teritorije u Crnoj Gori, ali zbog praktičnosti terenskog rada, isključena su sva naselja s manje od 30 domaćinstava (nakon spajanja PK). Crna Gora je zemlja visokih planina s mnogo zabačenih sela koja imaju malo stanovnika. Pošto su ove oblasti veoma male i teško dostupne, te stoga nepraktične za učešće u istraživanju, one su isključene iz učešća u studiji. U ovim naseljima živi četiri odsto ciljane populacije. Osim toga, kuće koje su izgrađene ili nastanjene od 2011. godine nijesu bile pokriveno istraživanjem, jer nijesu bile dostupne u okviru uzorka. Ne očekuje se da će efekat koji je imao na pokrivenost biti veliki, ali stvarna proporcija nije poznata. Ukupna pokrivenost bila je 96%.
- Okvir uzorka je bio stratifikovan po regionima i veličini stambenog područja. OJU su zatim odabrane unutar svakog stratuma uz vjerovatnoću proporcionalnu veličini. Odabrano je ukupno 115 OJU, a određeni broj adresa je odabran unutar svake uzorkovane OJU s ciljem da se sprovede 10 intervjua unutar svake OJU. U oblastima gdje su dostupni podaci o adresi omogućili jedinstvenu identifikaciju adresa, oni su nasumično odabrani iz registra prije početka terenskog rada. U oblastima u kojima to nije bilo moguće, adrese nijesu odabrane prije terenskog rada, ali je selekcija obavljena nasumično na licu mjesta za vrijeme obavljanja intervjua na terenu. Kada je identifikovano više od jednog domaćinstva na odabranoj adresi, jedno domaćinstvo onda je bilo slučajno odabrano putem elektronskog kontaktnog lista. U svakom domaćinstvu iz uzorka, jedna žena je izabrana za intervju. Ispitanik je nasumično izabran s liste svih žena koje ispunjavaju uslove u odabranom domaćinstvu, tj. Sve žene starosti od 18 do 74 godina u domaćinstvu su popisane prema starosti u opadajućem redoslijedu na elektroničkom kontaktnom listu. Zatim je kontaktni list slučajno odabrao jedan od njih koristeći generator slučajnog broja.

- Intervjue su na terenu licem u lice vodile posebno obučene žene (vidi Aneks 2 ispod za više detalja o obuci i protokolima).
- Postignuta stopa odgovora bila je 34%,⁵² a prosječna podobnost bila je 82%. Ponderi su izračunati u dvije faze: a) uzorkovanje dizajnerskih težina; i b) težine nakon stratifikacije. Dizajnirane težine odražavaju vjerovatnoću odabira ispitanika, dok su težine nakon stratifikacije izračunate da bi se nadoknadio izostanak odgovora. Za post-stratifikaciju u Crnoj Gori korišćeni su region, veličina stambene površine i starosne kategorije.
- Osmam diskusija fokus grupa (DFG), uključujući grupe sa ženama iz etničkih manjina i ženama s iskustvom sukoba, koje su održae od 18. do 21. juna 2018. godine.

⁵² Stopa odgovora izračunava se na sljedeći način i u skladu sa RR3 definicijom stopa odgovora Američkog udruženja za istraživanje javnog mnjenja. Vidi Standardne definicije: Završna dispozicija kodova slučajeva i stope rezultata za ankete, 7. izdanje (Oakbrook Terrace, IL: Američko udruženje za istraživanje javnog mnjenja, 2011), str. 46.

Tabela A1.1: Sastav fokusne grupe

DFG	Lokacija	Broj učesnica	Starosna grupa	Etnička pripadnost	Broj pogođenih sukobom	Broj onih koje imaju djecu	Broj zaposlenih
1	Urbana	8	30–50	Crnogorka, Srpkinja	8	5	5
2	Urbana	8	51+	Crnogorka, Srpkinja	4	6	4
3	Ruralna	8	18–29	Crnogorka	0	5	5
4	Ruralna	8	35–55	Alбанка	2	6	4
5	Urbana	8	35–55	Romkinja	8	8	1
6	Ruralna	8	51+	Crnogorka, Srpkinja	4	5	2
7	Urbana	8	18–29	Crnogorka, Srpkinja	0	4	3
8	Ruralna	8	30–50	Crnogorka, Srpkinja	8	5	5

- Četiri dubinska intervjua (DI) sa žrtvama nasilja u avgustu 2018.

Tabela A1.2: Sastav dubinskih intervjua

DI	Lokacija	Starosna grupa	Etnička pripadnost	Radni status	Ima djecu	Medicinsko stanje/invalidnost
1	Urbana	35–55	Crnogorka	radi	Da	Ne
2	Urbana	35–55	Bosanka/Crnogorka	ne radi	Da	Ne
3	Urbana	55+	Crnogorka	radi	Da	Ne
4	Prigradska	65+	Crnogorka	ne radi	Ne	Ne

Intervjui sa šest ključnih eksperata koji će pružiti pregled pitanja vezanih za nasilje nad ženama i sukoba vezanih za nasilje, koji su obavljani tokom jula i avgusta 2017. godine i još jedan krug od devet intervjua s ključnim ekspertima i ekspertkinjama koji su obavljani u julu i avgustu 2018. da bi se istražile promjene koje su se dogodile nakon prvog kruga i prikupile preporuke za OEBS.

Anketa je osmišljena tako da nacionalni predstavnik Crnogorki bude osoba u dobi između 18 i 74 godine. Analiza po demografskim podacima prikazana je u nastavku: u Tabeli A 1.3.

Tabela A1.3: Ponderisani i nevažeci profil uzorka

Starost	Ponderisano %	Neponderisano %	Neponderisano n
18–29	21	23	284
30–39	20	16	197
40–49	19	20	241
50–59	18	18	229
60+	21	22	276
Ekonomska aktivnost			
Na plaćenom zaposlenju	35	36	444
Samozaposlena	4	4	52
Pomaže u porodičnom poslu (neplaćena)	3	1	18
Nezaposlena	16	17	211
Učenica, studentkinja, na praksi	9	8	102
Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	1	1	11
Ispunjava porodične obaveze i brine o domaćinstvu	12	11	131
U penziji	20	20	246
Obavezna vojna služba/društveno koristan rad/drugo	0,2	0,2	2
Obrazovanje			
Nema formalno obrazovanje	1	1	9
Osnovno obrazovanje	2	3	31
Srednje obrazovanje	78	78	949
Visoko obrazovanje	18	19	230
Lokacija			
Urbana	68	72	889
Ruralna	32	28	338
Pogođene sukobom			
Da	10	11	139
Ne	90	89	1,088

Zbog razlika u metodologiji, uzorkovanju i dizajniranju upitnika, rezultati ove ankete neće biti direktno uporedivi s drugim nacionalnim istraživanjima sprovedenim u Crnoj Gori.

Tolerancije uzorkovanja

Pošto se podaci zasnivaju na uzorku, a ne na cijeloj populaciji, a procentualni rezultati (ili procjene) podliježu toleranciji uzorkovanja, nijesu sve razlike između rezultata statistički značajne na nivou pouzdanosti od 95%. Prilikom izračunavanja intervala pouzdanosti mora se uzeti u obzir efektivna veličina uzorka.

Efektivna veličina uzorka (ili efekat dizajna, srodni koncept) povezan je s pojedinačnim procjenama, tako da će se razlikovati po procjenama. Za izračunavanje efekata dizajna za ukupnu veličinu uzorka korišćena je formula zasnovana na sljedećem odnosu:

Efekat dizajna = (neizmjerena veličina uzorka) * (zbir kvadrata težina) / (kvadrat suma težina).⁵³

Ovaj pristup za procjenu efekta dizajna odnosi se na neproporcionalno određivanje uzorka (u slučaju istraživanja OEBS-a, žene u svakom domaćinstvu odabrane su s nejednakom vjerovatnoćom, u zavisnosti od broja žena u domaćinstvu koje ispunjavaju uslove za učešće u anketi), kao i neujednačenog odgovaranja na pitanja među različitim grupama stanovništva, koji su korigovani ponderima nakon stratifikacije (kao što je prethodno opisano).

Naredna Tabela sumira efekat dizajna za ukupnu veličinu uzorka i veličinu uzorka pogođenih sukobom i daje intervale pouzdanosti na osnovu efektivne veličine uzorka za procjenu studije od 50%.

Tabela A1.4. Efektivne veličine uzorka i koincidencije intervala

	Broj	Efekat dizajna	Efektivna veličina uzorka	Interval koincidencije od 95% za procjenu studije od 50% na osnovu izmjerenog uzorka	
				donji	gornji
Sve žene starosne dobi od 18 do 74	1227	1377	891	46,7%	53,3%
Žene koje su direktno pogođene sukobom	139	1240	112	40,7%	59,3%

53 Leslie Kish, „Ponder za nejednak Pi“, *Žurnal zvaničnih statistika*, 8 (1992): 183–200.

Aneks 2: Etička i sigurnosna razmatranja

S obzirom na osjetljivost istraživanja, preduzeti su brojni koraci da bi se zaštitili i ispitanici i anketari od potencijalne štete i da bi se obezbijedili izvori podrške u slučaju nevolje:

- Svi anketari su žene koje su imale iskustva u sprovođenju anketa o osjetljivim pitanjima i koje su izvorni govornici jezika koji se koristi za intervju. Svi anketari morali su prisustvovati dvodnevnom brifingu.
- Radi zaštite i ispitanika i anketara, anketarkama je naloženo da unaprijed ne otkrivaju da je anketa o nasilju i da anketu sprovedu u potpunoj privatnosti.
- Na kraju intervju, svim ispitanicima ponuđena je informacija o organizacijama za podršku koje mogu kontaktirati ako žele razgovarati o bilo kakvim problemima koji nastaju kao rezultat učešća u anketi.
- Koordinator projekta anketarkama je bio dostupan za razgovor u svakom trenutku tokom terenskog rada, a individualni sastanci sa savjetnicima mogli su se organizovati po potrebi.
- Pridržavanje etičkih principa je kamen temeljac istraživačke metodologije koja se koristi u istraživanju koje je sproveo OEBS, a procedure koje koriste Svjetska zdravstvena organizacija⁵⁴ i Smjernice Ujedinjenih nacija za izradu statistike o nasilju nad ženama⁵⁵ uzete su u obzir.

Aneks 3: SDG indikatori

SDG indikator 5.2.2: Procenat žena i djevojaka sa 15 i više godina koje su izložene seksualnom nasilju nekoga ko nije njihov intimni partner u periodu od 12 mjeseci prije ankete, po uzrastu, mjestu stanovanja i obrazovanju.

Sve žene od 18–74 (1227)	0,4%
18–29 godina (284)	0%
30–39 godina (197)	1,2%
40–49 godina (241)	0%
50–59 godina (224)	0,3%
60+ godina (276)	0%
Stanovnici urbanih sredina (889)	0,5%
Stanovnici ruralnih sredina (338)	0%
Bez obrazovanja/osnovno obrazovanje (40)	0%
Sekundarno obrazovanje (949)	0,5
Visoko obrazovanje (230)	0%

*pokazuje manje od 0,5% ali više od 0

54 *Etičke i sigurnosne preporuke za interventno istraživanje o nasilju nad ženama*. Oslanjajući se na pouke iz publikacije SZO Stavljajući žena na prvo mjesto: etičke i sigurnosne preporuke za istraživanje nasilja u porodici nad ženama (Ženeva: Svjetska zdravstvena organizacija, 2016), pristupljeno 8. maja 2019. godine, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/251759/9789241510189-eng.pdf>.

55 *Smjernice za izradu statistike o nasilju nad ženama: statistička istraživanja* (Njujork: Ujedinjene nacije, 2014), pristupljeno 8. maja 2019. godine, https://unstats.un.org/unsd/gender/docs/guidelines_statistics_vaw.pdf.

SDG indikator 5.2.1: Procenat žena i djevojaka od 18 do 74 koje su ikada imale partnera i koje su bile izložene fizičkom, seksualnom i psihološkom nasilju od sadašnjeg ili bivšeg partnera u periodu od 12 mjeseci prije ankete, po uzrastu, mjestu stanovanja i obrazovanju.

Sve žene starosne dobi od 18 do 74 koje su ikada imale partnera (1117)	10%
18–29 (226)	8%
30–39 godina (186)	11%
40–49 godina (235)	13%
50–59 godina (213)	8%
60+ godina (240)	10%
Stanovnici urbanih sredina (812)	10%
Stanovnici ruralnih sredina (305)	9%
Bez obrazovanja/osnovno obrazovanje (37)	12%
Srednje obrazovanje (856)	11%
Visoko obrazovanje (217)	3%

Žene su pitane jesu li doživjele različite oblike psihičkog nasilja od sadašnjeg partnera nikada, ponekad, često ili stalno.

Za bivše partnersko nasilje, žene su pitane jesu li ikada doživjele različite oblike psihičkog nasilja. Prijetnje fizičkim ili seksualnim nasiljem, kao dio psihičkog nasilja, bilježe se za period od 12 mjeseci prije istraživanja.

Kao takav, proksi mora da se koristi za izračunavanje indikatora SDG 5.2.1, kao što slijedi:

- žene koje su pretrpjele prijetnje fizičkim ili seksualnim nasiljem od njihovih sadašnjih ili prethodnih partnera u periodu od 12 mjeseci prije ankete;
- žene koje su doživjele bilo koji drugi oblik psihičkog nasilja često ili sve vrijeme od sadašnjeg partnera;
- žene koje su doživjele bilo koji oblik fizičkog ili seksualnog nasilja od sadašnjeg ili bivšeg partnera u periodu od 12 mjeseci prije ankete.

Aneks 4: Kratak prikaz statistika

Učestalost nasilja

Bilo koje psihološko/fizičko/seksualno partnersko ili nepartnersko nasilje	Nakon 15. godine	42%
Svako nepartnersko ili partnersko fizičko i/ili seksualno nasilje	Nakon 15. godine	19%
	U periodu od 12 mjeseci prije ankete	5%
Nepartnersko nasilje	Nakon 15. godine	Fizičko: 8% Seksualno: 1%
	U periodu od 12 mjeseci prije ankete	Fizičko: 2% Seksualno: 0.4%
Nasilje intimnog partnera – bilo kojeg partnera	Nakon 15. godine	Fizičko: 17% Seksualno: 3% Psihološko: 43%
	U periodu od 12 mjeseci prije ankete	Fizičko: 5% Seksualno: 2% Psihološko: 9%
Seksualno uznemiravanje	Nakon 15. godine	Bilo koji oblik: 31% Najteži oblici: 14%
	U periodu od 12 mjeseci prije ankete	Bilo koji oblik: 18% Najteži oblici: 5%
Proganjanje	Nakon 15. godine	6%
	U periodu od 12 mjeseci prije ankete	1%
Nasilje tokom djetinjstva (fizičko, seksualno, psihičko)	Do 15. godine	32%

Posljedice najtežeg incidenta

Nepartnersko nasilje	Emocionalno: 85% Psihičko: 42% Fizičko: 24%
Nasilje od intimnog partnera	Emocionalno: 84% Psihičko: 52% Fizičko: 41%
Seksualno uznemiravanje	Emocionalno: 76% Psihičko: 22%
Proganjanje	Emocionalno: 78% Psihičko: 38%

Prijavlivanje najtežeg incidenta	% žena koje su same prijavile nasilje policiji	% žena koje nisu kontaktirale policiju ili neku drugu organizaciju
Nepartnersko nasilje	7%	80%
Trenutni partner	4%	76%
Bivši partner	12%	72%
Seksualno uznemiravanje	1%	Nije primjenjivo
Proganjanje	13%	Nije primjenjivo

Stavovi i norme

% onih koji se slažu da bi se njihovi prijatelji generalno složili s tim da dobra žena poštuje svog muža čak i kad se s njim ne slaže	43%
% onih koji se slažu s tim da bi se njihovi prijatelji generalno složili s tim da je obaveza žene da ima seks sa svojim mužem iako joj nije do toga	14%
% onih koji smatraju da je nasilje nad ženama od partnera, poznanika ili nepoznatih osoba uobičajeno u Crnoj Gori	62%
% onih koji smatraju da je porodično nasilje privatna stvar i da ga treba rješavati unutar porodice	42%
% onih koji se slažu da je veća vjerovatnoća da ženu siluje stranac nego neko koga ona poznaje	27%

Procenat žena pogođenih sukobom

Procenat žena pogođenih sukobom u Crnoj Gori ⁵⁶	10%
--	-----

⁵⁶ Žene za koje se smatra da su pogođene sukobom živjele su u vrijeme aktivnog oružanog sukoba u periodu od najmanje jedne sedmice i odgovorile su sa „da“ na najmanje jedno od pitanja navedenih na strani 39 u Poglavlju 5.

Aneks 5: Detaljne tabele

Karakteristike ispitanika (ponderisane)

		Ukupno		Ikada u vezi	
		%	Broj	%	Broj
Mjesto stanovanja	Urbana sredina	68	837	69	769
	Ruralna sredina	32	390	31	344
Uzrast	18–19	4	54	2	23
	20–24	9	105	7	80
	25–29	8	101	9	97
	30–34	11	130	10	115
	35–39	10	119	10	113
	40–49	19	229	20	224
	50–59	18	224	20	217
	60–69	16	190	16	175
	70–74	6	70	6	63
	75–79	0	2	0	2
Obrazovanje	Nema	1	11	1	11
	Osnovno	2	26	2	24
	Srednje	79	960	78	864
	Visoko	18	225	19	210
Imate li djece?	Da, svoju djecu	71	871	77	851
	Da, iz ovog i prethodnog odnosa	0	1	0	1
	Ne	29	351	23	257
	Odbija da odgovori	0	4	0	3
Zaposlenje	Na plaćenom radu	36	434	36	401
	Samozaposlena	4	53	5	52
	Pomaže u porodičnom poslu (neplaćena)	3	32	3	32
	Nezaposlena	16	194	17	182
	Učenica, studentkinja, na obuci	9	108	6	64
	Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	1	12	1	10
	Ispunjava zadatke i obaveze u domaćinstvu	12	145	13	143
	U penziji	20	242	20	223
	Obavezna vojna služba ili druga javna služba	0	1	0	1

Koji je vaš sadašnji posao ili zanimanje?	Elementarna zanimanja	24	123	25	119	
	Pogonska ili mašinska operatorka ili montažerka	1	7	2	7	
	Osoba koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	8	40	8	39	
	Kvalifikovana poljoprivrednica, šumarka ili ribarka	1	6	1	6	
	Prodavačica, radnica u sektoru usluga	28	146	27	133	
	Kancelarijska podrška	17	86	16	78	
	Tehničarka ili profesionalna saradnica	13	67	12	59	
	Profesionalka	3	18	4	17	
	Menadžerka	2	11	2	11	
	Zaposlena u vojsci pri oružanim snagama	0	1	0	1	
	Odbija da odgovori	3	14	3	14	
	Koje objašnjenje na ovoj kartici najviše odgovara vašem osjećanju u vezi sa sadašnjim prihodima vašeg domaćinstva?	Živi ugodno s trenutnim primanjima	34	419	34	382
		Uspijeva s trenutnim primanjima	54	658	54	601
Teško joj je s trenutnim primanjima		7	84	7	73	
Veoma joj je teško s trenutnim primanjima		5	56	4	49	
Ne zna		1	8	1	6	
Odbija da odgovori		0	2	0	2	
Imate li lični račun u banci – onaj koji ne dijelite ni sa kim u vašoj porodici?		Da	53	653	53	586
	Ne	46	563	47	517	
	Nije primjenjivo	1	9	1	8	
	Odbija da odgovori	0	3	0	2	
Pogođene sukobom	Da	10	127	11	123	
		90	1100	89	990	

Stavovi

			Dobra žena sluša svoga muža čak i kad se sa njim ne slaže		Žene koje kažu da su bile zlostavljane često izmišljaju ili pretjeruju u tvrdnjama u vezi sa zlostavljanjem ili silovanjem		Nasilje nad ženama često isprovocira sama žrtva		Porodično nasilje je privatna stvar i treba da ostane u krugu porodice		Žene će češće silovati stranac nego neko koga poznaju		
			Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se	
Ukupno	%		43	53	27	66	24	71	42	56	27	53	
	Broj		521	651	333	808	299	872	512	689	330	654	
Mjesto stanovanja	Urbana sredina	%	41	56	23	70	22	74	37	61	25	56	
		Broj	342	467	189	588	187	617	310	509	211	466	
	Ruralna sredina	%	46	47	37	57	29	65	52	46	30	48	
		Broj	180	184	143	220	112	255	201	180	118	188	
Uzrast	15–29	%	22	75	16	80	12	83	31	67	25	61	
		Broj	57	195	41	207	30	215	79	175	66	158	
	30–39	%	32	63	21	72	17	80	41	56	26	61	
		Broj	81	157	52	179	43	199	102	140	64	151	
	40–49	%	47	48	19	72	22	73	38	60	25	57	
		Broj	107	110	44	166	51	168	88	137	58	131	
	50–59	%	47	49	38	55	30	64	39	59	26	54	
		Broj	104	111	85	123	68	143	88	132	58	121	
	60+	%	66	29	42	50	41	55	59	40	32	35	
		Broj	172	77	111	130	107	145	153	105	84	92	
	Obrazovanje	Nema	%	100		96	4	100		100		54	
			Broj	11		11	0	11		11		6	
Osnovno		%	75	25	24	51	36	48	82	18	40	22	
		Broj	19	6	6	13	9	12	21	5	10	6	
Srednje		%	45	50	28	65	25	71	43	55	27	51	
		Broj	434	477	272	621	236	679	411	528	263	489	
Visoko		%	24	74	18	77	18	80	30	69	22	70	
		Broj	55	167	41	173	40	180	66	155	49	158	
Ikada imala partnera	Da	%	44	52	28	65	26	70	43	55	28	53	
	Broj	492	574	310	722	285	777	482	606	306	589		
Djeca	Da	%	52	44	32	61	29	67	47	51	28	50	
		Broj	453	379	277	533	250	586	412	443	245	436	
	Ne	%	19	77	16	78	14	82	28	70	24	62	
		Broj	66	272	55	275	47	286	99	245	84	218	

Zaposlenje			Dobra žena sluša svoga muža čak i kad se s njim ne slaže		Žene koje kažu da su bile zlostavljane često izmišljaju ili pretjeruju u tvrdnjama u vezi sa zlostavljanjem ili silovanjem		Nasilje nad ženama često isprovocira sama žrtva		Porodično nasilje je privatna stvar i treba da ostane u krugu porodice		Žene će češće silovati stranac nego neko koga poznaju	
			Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se
Na plaćenom radu	%	29	69	13	81	14	83	28	70	21	63	
	Broj	125	297	58	351	59	362	121	306	91	275	
Samozaposlena	%	31	67	15	80	16	82	35	64	25	68	
	Broj	16	35	8	42	8	43	18	34	13	36	
Pomaže u porodičnom poslu (neplaćena)	%	73	24	39	55	37	47	42	51	17	60	
	Broj	23	7	12	17	12	15	13	16	5	19	
Nezaposlena	%	54	41	31	60	32	61	65	33	45	35	
	Broj	106	79	60	117	63	119	126	65	87	68	
Učenica, studentkinja, na obuci	%	18	77	19	78	7	90	19	78	26	64	
	Broj	20	83	20	84	7	97	21	84	28	69	
Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	%	48	53	58	42	46	46	46	54	40	45	
	Broj	6	7	7	5	6	6	6	7	5	6	
Ispunjava zadatke i obaveze u domaćinstvu	%	52	43	45	49	31	63	55	44	20	58	
	Broj	75	62	66	70	45	91	79	64	29	84	
U penziji	%	61	33	41	50	40	58	52	47	29	40	
	Broj	147	79	99	121	96	139	125	112	69	97	
Obavezna vojna služba ili druga javna služba	%	49	51	49	51	100			100		100	
	Broj	0	1	0	1	1			1		1	

Zanimanje			Dobra žena sluša svoga muža čak i kad se s njim ne slaže		Žene koje kažu da su bile zlostavljane često izmišljaju ili prejteruju u tvrdnjama u vezi sa zlostavljanjem ili silovanjem		Nasilje nad ženama često isprovocira sama žrtva		Porodično nasilje je privatna stvar i treba da ostane u krugu porodice		Žene će češće silovati stranac nego neko koga poznaju	
			Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se
			%		%		%		%		%	
Elementarna zanimanja	%	36	59	20	76	15	80	30	69	26	59	
	Broj	45	72	24	93	19	99	37	85	31	73	
Pogonska ili mašinska operatorka ili montažerka	%	100		35	65		83	52	48	7		
	Broj	7		2	5		6	4	3	1		
Osoba koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	%	26	72	9	86	14	83	40	58	42	51	
	Broj	10	29	4	34	5	33	16	23	17	20	
Kvalifikovana poljoprivrednica, šumarka ili ribarka	%	100		89	12	89	12	100			61	
	Broj	6		6	1	6	1	6			4	
Prodavačica, radnica u sektoru usluga	%	29	70	10	83	14	84	30	69	22	61	
	Broj	42	102	14	121	20	123	43	100	33	89	
Kancelarijska podrška	%	26	69	12	85	14	85	20	79	13	76	
	Broj	22	59	10	73	12	73	17	68	11	65	
Tehničarka ili profesionalna saradnica	%	34	66	17	77	17	78	29	69	18	67	
	Broj	23	44	11	51	11	52	19	46	12	45	
Profesionalka	%	16	82	12	88	16	84	19	81	6	86	
	Broj	3	14	2	16	3	15	3	14	1	15	
Menadžerka	%	25	69	24	76	14	86	46	45	25	70	
	Broj	3	7	3	8	2	9	5	5	3	8	
Rad u vojsci	%	100			100		100		100		100	
	Broj	1			1		1		1		1	

		Dobra žena sluša svoga muža čak i kad se s njim ne slaže		Žene koje kažu da su bile zlostavljane često izmišljaju ili pretjeruju u tvrdnjama u vezi sa zlostavljanjem ili silovanjem		Nasilje nad ženama često isprovocira sama žrtva		Porodično nasilje je privatna stvar i treba da ostane u krugu porodice		Žene će češće silovati stranac nego neko koga poznaju		
		Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se	
Primanja u domaćinstvu	Živi ugodno s trenutnim primanjima	%	34	63	21	72	17	78	36	62	24	60
		Broj	143	263	87	303	72	325	152	258	101	252
	Uspijeva s trenutnim primanjima	%	47	49	30	64	27	70	42	56	27	51
		Broj	308	322	198	418	178	460	279	367	175	338
	Teško joj je s trenutnim primanjima	%	57	39	35	55	33	59	53	46	39	40
		Broj	48	33	29	46	28	50	44	39	33	34
Veoma joj je teško s trenutnim primanjima	%	33	51	31	65	34	58	58	42	36	46	
	Broj	18	28	17	36	19	32	33	23	20	26	
Vlasnik bankovnog računa	Da	%	38	57	22	71	21	75	35	63	25	57
		Broj	246	374	146	462	137	487	227	411	166	373
	Ne	%	48	48	33	60	29	67	50	48	29	48
		Broj	272	270	186	336	160	376	282	268	163	271
Pogođene sukobom	Da	%	51	48	29	67	30	67	45	54	36	51
		Broj	64	61	37	85	38	84	56	69	45	65
	Ne	%	42	54	27	66	24	72	41	56	26	54
		Broj	457	591	296	723	260	788	455	620	284	589

Učestalost nasilja od strane intimnog partnera (bilo kog partnera)

			Psihičko partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Fizičko partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Psihičko, fizičko ili seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Fizičko ili seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada	
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Ukupno		%	57	43	83	17	97	3	55	45	83	17
		Broj	638	475	928	185	1077	35	613	500	923	190
Mjesto stanovanja	Urbana	%	56	44	84	16	97	3	54	46	83	17
		Broj	433	336	642	126	743	26	416	352	640	128
	Ruralna	%	60	40	83	17	97	3	57	43	82	18
		Broj	205	139	286	58	334	10	196	147	283	61
Starosna dob	18–29	%	59	41	94	6	99	1	59	41	94	6
		Broj	117	83	188	12	198	2	117	83	188	12
	30–39	%	49	51	80	21	97	3	49	51	79	21
		Broj	111	117	181	47	221	7	111	117	180	48
	40–49	%	61	39	80	20	96	4	55	45	78	22
		Broj	137	87	179	45	215	9	123	101	176	49
	50–59	%	59	41	86	14	96	4	57	43	86	14
		Broj	128	89	187	31	209	8	124	93	186	31
60+	%	59	41	80	20	97	3	57	43	80	20	
	Broj	143	98	192	49	233	7	136	104	192	49	
Obrazovanje	Nema	%	69	31	57	43	90	10	45	56	57	43
		Broj	7	3	6	5	10	1	5	6	6	5
	Osnovno	%	52	48	75	25	93	7	52	48	75	25
		Broj	12	11	18	6	22	2	12	11	18	6
	Srednje	%	57	43	82	18	96	4	55	46	82	18
		Broj	491	373	711	153	832	32	471	393	706	158
	Visoko	%	59	41	90	10	100	0	58	42	90	10
		Broj	124	86	189	21	209	1	122	88	189	21

			Psihičko partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Fizičko partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Psihičko, fizičko ili seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Fizičko ili seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada	
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Ikada u vezi	Da	%	57	43	83	17	97	3	55	45	83	17
		Broj	638	475	928	185	1077	35	613	500	923	190
	Da	%	57	43	81	19	96	4	54	46	81	20
		Broj	488	364	691	161	817	35	463	389	686	166
Djeca	Ne	%	57	43	91	9	100	0	57	43	91	9
		Broj	147	111	234	24	257	1	147	111	234	24
	Na plaćenom radu	%	57	44	82	18	97	3	54	47	81	19
		Broj	227	174	327	74	390	11	215	186	326	75
Radni status	Samozaposlena	%	52	48	79	21	89	11	52	48	77	23
		Broj	27	25	41	11	46	6	27	25	40	12
	Pomoć u porodičnim poslu (neplaćena)	%	45	55	77	24	92	8	45	55	77	24
		Broj	14	17	24	7	29	3	14	17	24	7
	Nezaposlena	%	57	43	79	21	96	4	55	45	79	21
		Broj	104	78	145	38	175	7	101	82	145	38
	Đak, studenkinja, na obuci	%	57	43	100		100		57	43	100	
		Broj	36	28	64		64		36	28	64	
	Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	%	57	43	91	9	100		57	43	91	9
		Broj	6	4	9	1	10		6	4	9	1
	Ispunjava zadatke i obaveze u domaćinstvu	%	58	42	83	17	97	3	55	45	81	19
		Broj	82	60	119	24	139	4	79	64	116	27
	U penziji	%	61	39	87	13	98	2	58	42	87	13
		Broj	135	88	193	29	218	5	129	94	193	30
	Obavezna vojna/javna služba	%	49	51	49	51	100		49	51	49	51
		Broj	0	1	0	1	1		0	1	0	1

Zanimanje		Psihičko partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Fizičko nasilje od partnera ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Seksualno nasilje od partnera ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od partnera ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Fizičko ili seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada	
		Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Osnovna zanimanja	%	46	54	74	26	98	2	44	56	74	26
	Broj	55	64	89	31	117	2	53	67	89	31
Pogonska ili mašinska operatorka ili montažerka	%	83	17	25	76	83	17	7	93	7	93
	Broj	6	1	2	5	6	1	1	7	1	7
Osoba koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	%	43	57	76	24	88	13	43	57	73	27
	Broj	17	22	30	10	34	5	17	22	29	10
Kvalifikovana poljoprivrednica, šumarka ili ribarka	%	61	39	61	39	61	39	61	39	61	39
	Broj	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3
Prodavačica, radnica u sektoru usluga	%	61	39	86	14	95	5	60	40	86	14
	Broj	81	52	114	18	126	7	79	53	114	18
Kancelarijska podrška	%	65	35	88	12	99	1	62	38	88	12
	Broj	51	27	68	10	77	1	48	30	68	10
Tehničarka ili profesionalna saradnica	%	45	55	82	18	99	1	44	56	82	18
	Broj	26	33	48	11	58	1	26	33	48	11
Profesionalka	%	58	42	81	19	100		58	42	81	19
	Broj	10	7	14	3	17		10	7	14	3
Menadžerka	%	52	48	80	21	100		52	48	80	21
	Broj	6	5	9	2	11		6	5	9	2
Vojska	%		100	100		100			100	100	
	Broj		1	1		1			1	1	

		Psihičko partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Fizičko partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Psihičko, fizičko ili seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		Fizičko ili seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada		
		Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	
Primanja u domaćinstvu	Živi ugodno s trenutnim primanjima	%	61	39	87	13	97	3	60	40	87	13
		Broj	235	148	333	49	370	12	229	153	332	50
	Uspijeva s trenutnim primanjima	%	55	45	82	18	97	3	53	48	81	19
		Broj	330	271	493	108	583	18	316	285	489	112
	Teško joj je s trenutnim primanjima	%	57	43	79	21	95	5	51	50	79	21
		Broj	42	31	58	15	69	4	37	36	57	16
Veoma joj je teško s trenutnim primanjima	%	52	48	75	25	97	3	52	48	75	25	
	Broj	26	23	37	12	48	1	26	23	37	12	
Vlasnica bankovnog računa	Da	%	55	45	85	15	98	2	54	46	85	15
		Broj	325	261	499	86	574	12	315	271	498	87
	Ne	%	59	41	81	19	95	5	56	44	80	20
		Broj	304	214	419	98	494	24	288	229	415	102
Pogođene sukobom	Da	%	50	50	77	23	97	3	48	52	77	23
		Broj	62	61	95	28	119	4	59	64	95	28
	Ne	%	58	42	84	16	97	3	56	44	84	16
		Broj	576	414	833	157	958	31	554	436	828	162

Nasilje od sadašnjeg partnera po karakteristikama sadašnjeg partnera⁵⁷

			Psihičko, fizičko ili seksualno partnersko nasilje ili nasilje bivšeg partnera – ikada	
			Ne	Da
Ukupno		%	62	38
		Broj	506	315
Sadašnji partner – starosna dob	15–29	%	63	37
		Broj	61	36
	30–39	%	65	35
		Broj	99	53
	40–49	%	57	43
		Broj	100	74
	50–59	%	66	34
		Broj	126	65
	60+	%	58	42
		Broj	115	83
Sadašnji partner – radni status	Na plaćenom poslu	%	66	34
		Broj	295	151
	Samozaposlen	%	62	38
		Broj	68	42
	Pomaže u porodičnom poslu neplaćen posao	%	65	35
		Broj	7	4
	Nezaposlen	%	43	57
		Broj	25	33
	Učenik, student, na obuci	%	43	58
		Broj	4	6
	Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	%	0	100
		Broj	0	2
	Ispunjava zadatke i obaveze u domaćinstvu	%	12	88
		Broj	1	6
U penziji	%	58	42	
	Broj	96	69	
Obavezna vojna ili druga javna služba	%	100	0	
	Broj	0	0	

57 Sadašnji partner može biti muškarac ili žena.

			Psihičko, fizičko ili seksualno partnersko nasilje – ikada	
			Ne	Da
Sadašnji partner – zanimanje	Osnovna zanimanja	%	64	36
		Broj	68	38
	Pogonski i mašinski operator ili montažer	%	69	31
		Broj	32	14
	Osoba koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	%	60	40
		Broj	48	32
	Obučeni poljoprivrednik, šumar ili ribar	%	54	46
		Broj	15	13
	Prodavac, radnik u sektoru usluga	%	64	37
		Broj	55	31
	Kancelarijska podrška	%	68	32
		Broj	49	23
	Tehničar ili profesionalni saradnik	%	66	34
		Broj	56	29
	Profesionalac	%	62	38
		Broj	17	10
	Menadžer	%	86	14
		Broj	21	4
Vojska	%	71	30	
		5	2	
Sadašnji partner – obrazovanje	Nema	%		100
		Broj		0
	Osnovno	%	75	25
		Broj	6	2
	Srednje	%	58	43
		Broj	322	238
Visoko	%	70	30	
	Broj	173	73	
Primanja	Partner manje zarađuje	%	47	53
		Broj	8	9
	Oboje približno zarađuju	%	70	31
		Broj	66	29
	Partner zarađuje više	%	58	42
		Broj	114	84

			Partnersko psihičko, fizičko, seksualno nasilje	
			Ne	Da
Sadašnji partner	Nikada, manje od jednom mjesečno	%	64	36
		Broj	488	275
Konzumiranje alkohola	Nedeljno	%	27	73
		Broj	8	22
	Uglavnom/svakog dana	%		100
		Broj		7
Partner Konzumiranje droge	Nikada, manje od jednom mjesečno	%	62	38
		Broj	504	312
	Uglavnom/svakog dana	%		100
		Broj		1
Da li se partner ikada borio u oružanom sukobu?	Da	%	59	41
		Broj	36	24
	Ne	%	62	38
		Broj	461	285

Nepartnersko nasilje nakon 15. godine

			Nepartnersko fizičko nasilje – nakon 15. godine		Nepartnersko seksualno nasilje – nakon 15. godine		Nepartnersko fizičko ili seksualno nasilje – nakon 15. godine	
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Ukupno		%	92	8	99	1	92	9
		Broj	1127	100	1216	11	1123	104
Mjesto stanovanja	Urbano	%	90	10	99	1	89	11
		Broj	750	87	828	9	747	90
	Ruralno	%	97	3	99	1	97	4
		Broj	377	13	387	2	376	14
Starosna dob	18–29	%	95	5	100		95	5
		Broj	248	13	260		248	13
	30–39	%	89	11	98	2	89	11
		Broj	221	27	245	4	220	28
	40–49	%	95	5	99	1	94	6
		Broj	217	12	226	3	215	14
	50–59	%	92	8	99	1	92	9
		Broj	207	18	221	3	205	19
60+	%	89	11	100	0	89	11	
	Broj	232	29	261	1	232	29	
Obrazovanje	Nema	%	88	12	100		88	12
		Broj	10	1	11		10	1
	Osnovno	%	100		100		100	
		Broj	26		26		26	
	Srednje	%	91	9	99	1	91	9
		Broj	874	86	949	11	870	90
	Visoko	%	95	5	100	0	95	5
		Broj	213	11	224	1	213	11
Djeca	Da	%	91	9	99	1	90	10
		Broj	792	80	861	11	788	84
	Ne	%	94	6	100		94	6
		Broj	332	20	351		332	20
Ikada imala partnera	Da	%	91	9	99	1	91	9
		Broj	1017	95	1101	11	1013	100

Studija o nasilju nad ženama u Crnoj Gori koju je sproveo OEBS

Radni status			Nepartnersko fizičko nasilje – nakon 15. godine		Nepartnersko seksualno nasilje – nakon 15. godine		Nepartnersko fizičko ili seksualno nasilje – nakon 15. godine	
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
			%	Broj	%	Broj	%	Broj
Na plaćenom poslu	%	92	8	100	0	92	8	
	Broj	401	33	432	2	401	33	
Samozaposlena	%	87	13	93	7	87	13	
	Broj	46	7	49	4	46	7	
Pomaže u porodičnom poslu (neplaćena)	%	95	5	100		95	5	
	Broj	30	2	32		30	2	
Nezaposlena	%	91	9	99	1	91	9	
	Broj	177	17	193	2	176	18	
Učenica, studentkinja, na obuci	%	95	5	100		95	5	
	Broj	102	6	108		102	6	
Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	%	91	9	100		91	9	
	Broj	11	1	12		11	1	
Ispunjava zadatke i obaveze u domaćinstvu	%	94	6	97	3	92	8	
	Broj	136	9	141	4	133	12	
U penziji	%	90	10	100	0	90	10	
	Broj	217	25	241	1	217	25	
Obavezna vojna ili neka druga javna služba	%	100		100		100		
	Broj	1		1		1		
Zanimanje	Osnovna zanimanja	%	91	9	99	1	91	9
	Broj	112	11	122	1	112	11	
Pogonska ili mašinska operatorka ili montažerka	%	100		100		100		
	Broj	7		7		7		
Osoba koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	%	80	20	93	8	80	20	
	Broj	32	8	37	3	32	8	
Kvalifikovana poljoprivrednica, šumarka ili ribarka	%	100		100		100		
	Broj	6		6		6		
Prodavačica, radnica u sektoru usluga	%	91	9	99	1	91	9	
	Broj	133	13	144	2	133	13	
Kancelarijska podrška	%	98	3	100		98	3	
	Broj	84	2	86		84	2	
Tehničarka ili profesionalna saradnica	%	94	7	100		94	7	
	Broj	63	4	67		63	4	
Profesionalka	%	97	3	100		97	3	
		17	1	18		17	1	

Primanja u domaćinstvu	Menadžerka	%	77	23	100		77	23
		Broj	8	2	11		8	2
	Vojska	%	100		100		100	
			1		1		1	
	Živi ugodno s trenutnim primanjima	%	95	5	99	1	94	6
		Broj	398	21	415	4	395	24
	Uspijeva s trenutnim primanjima	%	90	10	99	1	90	10
		Broj	593	65	653	5	591	67
	Teško joj je s trenutnim primanjima	%	89	11	98	2	89	11
		Broj	75	9	83	1	75	9
Veoma joj je teško s trenutnim primanjima	%	93	7	98	2	93	7	
		52	4	55	1	52	4	
Vlasnica bankovnog računa	Da	%	92	8	99	1	92	8
		Broj	599	53	647	5	599	53
	Ne	%	92	8	99	1	91	9
		Broj	516	47	556	6	512	51
Pogođene sukobom	Da	%	88	12	99	1	88	12
		Broj	112	15	126	1	112	15
	Ne	%	92	8	99	1	92	8
		Broj	1015	85	1090	10	1011	89

Seksualno uznemiravanje i proganjanje

			Seksualno uznemiravanje – nakon 15. godine		Seksualno uznemiravanje – najteži oblici – nakon 15. godine		Ponovljeni incidenti – nakon 15. godine	
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Ukupno		%	69	31	86	14	95	6
		Broj	844	383	1054	173	1159	68
Mjesto stanovanja	Urbano	%	67	33	85	15	94	6
		Broj	562	276	709	128	788	49
	Ruralno	%	73	28	89	12	95	5
		Broj	283	107	345	45	371	19
Starosna dob	15–29	%	66	35	91	9	96	5
		Broj	170	90	236	24	248	12
	30–39	%	62	38	81	19	94	6
		Broj	155	94	202	47	234	15
	40–49	%	67	33	83	17	95	5
		Broj	153	76	191	39	217	12
	50–59	%	74	26	83	17	95	5
		Broj	166	58	187	37	213	12
	60+	%	76	24	91	9	94	6
		Broj	199	62	239	23	245	17
Obrazovanje	Nema	%	88	12	100		100	
		Broj	10	1	11		11	
	Osnovno	%	85	15	90	10	97	3
		Broj	22	4	23	2	25	1
	Srednje	%	69	31	86	14	95	5
		Broj	663	297	826	134	912	49
	Visoko	%	65	35	84	16	92	8
		Broj	145	79	189	36	207	17
Ikada imala partnera	Da	%	67	33	85	15	95	6
	Broj		749	364	948	164	1052	61
Djeca	Da	%	69	31	85	15	96	5
		Broj	604	268	741	132	833	39
	Ne	%	67	33	88	12	92	8
		Broj	236	115	310	41	323	29

			Seksualno uznemiravanje – nakon 15. godine		Seksualno uznemiravanje – najteži oblici – nakon 15. godine		Ponovljeni incidenti – nakon 15. godine	
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Radni status	Na plaćenom poslu	%	69	32	84	16	94	6
		Broj	297	137	365	69	409	25
	Samozaposlena	%	50	50	70	30	97	3
		Broj	26	26	37	16	51	2
	Pomaže u porodičnom poslu (neplaćena)	%	59	41	79	21	80	20
		Broj	19	13	25	7	25	6
	Nezaposlena	%	69	31	86	14	97	3
		Broj	134	61	167	27	188	6
	Učenica, studentkinja, na obuci	%	62	38	93	7	92	8
		Broj	67	41	101	8	100	9
	Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	%	53	47	93	7	100	
		Broj	7	6	12	1	12	
	Ispunjava zadatke ili obaveze u domaćinstvu	%	70	30	83	17	96	4
		Broj	101	44	121	24	140	5
U penziji	%	77	23	92	9	94	6	
	Broj	187	55	221	21	228	14	
Obavezna vojna služba ili neka druga javna služba	%	49	51	49	51	49	51	
	Broj	0	1	0	1	0	1	
Zanimanje	Osnovna zanimanja	%	60	40	74	26	94	6
		Broj	73	50	91	32	116	7
	Pogonska ili mašinska operatorka ili montažerka	%	65	35	65	35	100	
		Broj	5	2	5	2	7	
	Osoba koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	%	43	57	87	14	93	7
		Broj	17	22	34	5	37	3
	Kvalifikovana poljoprivrednica, šumarka ili ribarka	%	12	89	12	89	50	50
		Broj	1	6	1	6	3	3
	Tehničarka ili profesionalna saradnica	%	72	28	86	14	98	2
		Broj	106	40	125	20	143	3
	Kancelarijska podrška	%	76	24	93	7	92	9
		Broj	65	21	80	6	79	7
	Tehničarka ili profesionalna saradnica	%	62	38	79	21	89	11
		Broj	41	26	53	14	60	7
	Profesionalka	%	83	17	91	9	97	3
		Broj	15	3	16	2	17	0
	Menadžerka	%	66	34	81	19	85	15
		Broj	7	4	9	2	9	2
	Vojska	%	100		100		100	
Broj		1		1		1		

Studija o nasilju nad ženama u Crnoj Gori koju je sproveo OEBS

Primanja u domaćinstvu	Živi ugodno s trenutnim primanjima	%	72	28	90	10	95	5
		Broj	300	119	378	41	397	22
	Uspijeva s trenutnim primanjima	%	66	34	83	17	94	6
		Broj	433	225	546	112	620	38
	Teško joj je s trenutnim primanjima	%	78	22	88	12	95	5
		Broj	66	18	74	10	80	4
Veoma joj je teško s trenutnim primanjima	%	66	34	83	17	94	6	
		37	19	46	10	52	3	
Vlasnica bankovnog računa	Da	%	69	31	85	15	93	7
		Broj	449	204	556	96	609	44
	Ne	%	69	31	87	13	96	4
		Broj	386	177	487	76	539	24
Pogođene sukobom	Da	%	62	38	83	17	96	4
		Broj	78	49	105	21	122	5
	Ne	%	70	30	86	14	94	6
			766	334	949	151	1038	62

Aneks 6: Priznanja

Ovu studiju naručio je OEBS a implementirao ju je Ipsos, velika međunarodna kompanija za istraživanje. OEBS želi da zahvali centralnom Ipsos timu za njihovu predanost i posvećenost. Oni su vodili terenski rad, analizirali podatke i sastavljali izvještaje. Ipsos je u Crnoj Gori bio odgovoran za vođenje lokalnog terenskog rada.

U centralnom Ipsos timu su gospođa Maelis Bablon, Jelena Krstić, Sara Grant-Vest, Katrina Leari, Tanja Stojadinović, Hannah Villiams i Slavica Veljković.

U Ipsos timu u Crnoj Gori su Tatjana Višacki, Andrea Kočiš, Dunja Anzelm, Vladimir Raičević, Maša Uljarević, Jelena Pejaković, Vera Petković i Cvetana Tošković.

U Crnoj Gori, 41 profesionalni anketar vodio je intervju s velikom pažnjom i profesionalizmom i činio vidljivim neke teme koje se u svakodnevnom životu često skrivaju. Zahvaljujemo Aleksandri Arčon, Ivani Bečić, Nevzeti Bektašević, Dragani Brajović, Valentini Đorđević, Vanji Dragojeviću, Mariji Đukanović, Mirjani Đundić, Nikolini Giljen, Gordani Grozdanić, Snežani Iković, Radmili Jovović, Tatijani Kalezić, Nadi Koljenšić, Milanki Kovačević, Ani Kulić, Jeleni Laković, Marini Lukačević, Emini Mahmutović-Kriještorac, Nikolini Maraš, Maji Maslovarić, Sanji Medenica, Ivani Milić, Snežani Miljanić, Martini Mirotić, Tanji Mišnić, Sabit Pajazitaj, Sonji Perović, Mari Peruničić, Marijani Popović, Lejli Radončić, Jeleni Savić, Tanji Šušić, Jeleni Šušić, Milani Tomić, Jelici Trebješanin, Mariji Vukčević, Persidi Vukićević, Marinku Zečević i drugima koji su zbog podrške i posvećenosti željeli ostati anonimni.

Tim OEBS-a za upravljanje projektima činili su Serani Siegel i Dušica Đukić.

Zahvaljujemo Lii Magnaguagno, menadžerki programa Misije OEBS-a u Crnoj Gori, koja je podržala projekat istraživanja pružanjem vrijednih savjeta i smjernica.

Zahvaljujemo gospođi Mariji Babović i gospođi Valentini Andrašek na dragocjenom doprinosu u pisanju ovog izvještaja i Gergeli Hideg za njegove statističke uvide i podršku tokom cijelog trajanja projekta.

Najvažnije je da iskreno zahvalimo svim ženama koje su učestvovala u istraživanju, u diskusijama fokus grupa i dubinskim intervjuima i podijelile svoje mišljenje i lično iskustvo. Bez njihovog povjerenja, ova studija ne bi bila moguća.

Organization for Security and
Co-operation in Europe

**Organizacija za evropsku
bezbjednost i saradnju**

Kancelarija Generalnog sekretara
Odjeljenje za rodnu ravnopravnost
Sekretarijat OEBS
Wallnerstrasse 6
1010 Beč, Austrija

Email: equality@osce.org
www.osce.org/secretariat/gender